

МИХАЙЛО ПЕТРІВСЬКИЙ

ОЙ КАНАДО КАНАДОНЬКО

diasporiana.org.ua

ОЙ, КАНАДО,
КАНАДОНЬКО...

На мимі згадку
панству Скороходам.

З пошаною і

щирими побажаннями

Михайло Петрович

Листопад 24

16

MICHAEL PETROVSKY

O CANADA, DEAR CANADA

SHORT STORIES OF UKRAINIAN PIONEER
AND IMMIGRANT LIFE IN CANADA

Author's edition. Copyright, Canada 1974
Printed by Trident Press Ltd., Winnipeg, Canada

WINNIPEG

1974

TORONTO

МИХАЙЛО ПЕТРІВСЬКИЙ

ОЙ, КАНАДО, КАНАДОНЬКО...

ОПОВІДАННЯ З ПОБУТОВОГО ЖИТТЯ
УКРАЇНСЬКИХ ПОСЕЛЕНЦІВ В КАНАДІ

Авторські права застережені.
Copyright, Canada 1974 by the author
Printed by Trident Press Ltd., Winnipeg, Canada

ВІННІПЕГ

1974

ТОРОНТО

Присвячую свій скромний твір незлічимим матерям, батькам, дідам і прадідам, геройським будівничим нової батьківщини, Канади, основоположникам української спільноти, зберігателям рідної мови, культури і традицій, їхнім дітям, внукам і правнукам, у серцях та умах яких ще живе свідомість свого роду і своєї культури, — звуків милозвучної рідної мови, чарівних пісень, захоплюючих танків, незамінних скарбів українського народного мистецтва — всього того, що зроджує почуття і гордість та надає ясне обличчя канадському українцеві, як це є і з іншими канадцами цієї мозаїчної країни — англійцями, ірландцями, французами, індіанами та іншими, не зважаючи на те, що дехто з українських внуків і правнуків, може не з їх вини, вже забули матірню мову, цієї присвяти, ані книжки не здібні прочитати, хоч багато з них дорожать своїм родинним походженням, залюбки згадують смак українського борщу, куті, вареників чи голубців своєї мами й бабці, зворушуються на звук рідної пісні, музики й танку та, за прикладом англійців, шотландців, ірландців і французів Канади, намагаються хоч раз у рік заманіфестувати своє родове коріння в той чи інший спосіб.

МИХАЙЛО ПЕТРІВСЬКИЙ
MICHAEL PETROVSKY

ВСТУПНЕ СЛОВО

Автор цієї збірки, Михайло Петрівський, зробив добре, вирішивши видати, по спроможності, написаних ним у протязі довгих років його життя, драматичних власних переживань канадського культуртрегера-піонера, вдумливих спостережень і надхненої творчості. Хоч він дуже песимістично висловився в передмові до своєї попередньої збірки "Мрії сльозами обліті", виданої в 1975 р., про сучасний стан літературного зацікавлення українців Канади, але все ж він не помиляється у своєму остаточному оптимізмі: видана книжка, в усякому разі, буде вкладкою в нашу культуру. Він не помиляється тому, що його повісті й оповідання не тільки талановиті літературні твори, але й історичні документи українського поселення й драматичного росту на всіх полях діяльності в Канаді й Америці. То були мрії, які обливалися сльозами, були успіхи й досягнення, які часто доводили до гірких розчарувань. Було багато цілком нездійснених мрій, але буде й будуче, яке може наводити в цей час песимістичні думки, але може бути й дуже світле. Бо що буде завтра, ніхто не вгадає. А ця документальна література і буде для того завтра також цінна й цікава, як ті літературні пам'ятки з минулого "вчора", що їх з таким зацікавленням ми збираємо й студіюємо тепер.

Велика шкода, що обставини піонера-культуртрегера в Канаді, яким був автор, не дали йому можливості посвятити себе цілковито літературі й журналістиці. Справді, на полі журналістики М. Петрівський виявив себе ще в 1917 р. і тоді ж почалися його літературні спроби. Але аж десять років пізніше він зміг видати свою першу ве-

лику повість "Магічне місто". Знову пройшло майже десять років, щоб була надрукована його інша повість "Тайна срібного острова" і то не книжкою, а серіями в часописі. І от аж в 1973 році вийшла його книжка оповідань "Мрії сльозами облиті". І хоч цю книжку літературна критика дуже тепло привітала, розповсюдження її розчарувало автора, бо в сучасному канадсько-українському чи американсько-українському суспільстві, яке живе в добрих достатках і могло б розкупити таку книжку й такого невеликого накладу, як 1000 примірників, за короткий час, панує непростима байдужність. Коли порівняти це з тим, що було в Україні за короткий час її волі, коли книжки розкуповувались так, як хліб насушений, — як пригадую із свого власного досвіду, моя перша видана в Києві книжка розійшлася за два тижні, — то стан заінтересування українського суспільства в Канаді й Америці своєю українською книжкою є свідомством культурного занепаду, для якого немає оправдання.

І саме тому треба гаряче привітати рішення М. Петрівського видавати, в міру спроможности, написані ним літературні праці і його надзвичайно цінні й цікаві спогади з усього пережитого й спостереженого. Та разом з тим треба побажати, щоб широка українська суспільність прокинулася зі свого стану байдужности до рідної книжки і привітала цю нову збірку шановного автора, письменника-піонера М. Петрівського, так, щоб вона розійшлася якнайскоріше і дала йому засоби на дальші видання.

М. І. МАНДРИКА

P R E F A C E

The first tidal wave of Ukrainians to arrive in Canada came in 1897-1914 and settled in Western Canada.

Even in the pioneer generation, there was a score of European-born young people with an urge towards literary expression. Not the least among these was Michael Petrovsky, born in 1897 in Rozhubovice, in the province of Galicia. At the age of fifteen, he came to Canada with his parents, two brothers and two sisters. His father, who was fundamentally a farmer, sank all his small capital in the purchase of an abandoned homestead in the swampy bushland of the Janow district, beside the Upper Whitemouth River in southeastern Manitoba. Defeat was inevitable, and the family soon moved to Ontario, first to Toronto and then to Oshawa. Young Michael yearned for education, which he secured at the Oshawa High School, Bloomfield Seminary (Bloomfield, N.J.), and the universities of Dubuque and Ottawa, all in the tired margin of toil in humble industrial jobs.

Efforts at writing had begun even on the dilapidated homestead in Manitoba. In 1925, we find him contributing — like his young colleagues, Honoré Ewach and Ivan Danylchuk — to Stepan Doroshchuk's illustrated journal for young people. For the next fifteen years, he laboured in editorial jobs on various periodicals and contributed a stream of miscellaneous articles and short stories. Chiefly published as newspaper serials were his novels, *The Secret of Silver Island*, *The Magic City* and *The Flames of Hate*, a comedy, *The Canadian Groom*, and a drama, *Assassins of the White Eagle*.

With the outbreak of World War II, he received an administrative post under the Department of Justice in Ottawa, and remained there until his formal retirement in 1965. As a still unwearied septuagenarian, he has more recently been revising and consolidating his copious but hasty writing of an earlier day. This is a wise undertaking, well calculated to give him the place that he merits in the history of Ukrainian-Canadian literature.

WATSON KIRKCONNELL.

ЧУДОТВОРНА МАШИНКА

Луї Корба сидів у вигідному фотелі провітреного вагону Сі-Пі-Ярської залізниці, тятнув запашний дим з пів-долярової сигари та спокійно дивився своїми хитрим очима крізь широке вікно на літню панораму онтарійських фарм, садків, лісків, річок, а там і озер, менших і більших. Краса краєвиду не манила його, бо естетом не був, а фарми викликали в нього просто огиду. В його понятті ферма означала важку, мозольну й брудну працю з ранку до ночі та мізерну плату за невідільничий труд. Прибувши до Канади більш двадцять років тому, вимутив він три місяці на праці в одного фермера в Альберті й того було йому досить. Тільки дураки надаються до такої праці на фермі, чи й деінде! — вирішив.

Згадуючи ці перші місяці свого життя в Канаді, Луї — якого полька-мама охрестила Людвигом — квасно скривився. Немило було й згадувати, що й він сам три місяці таким дураком на фермі вибув проти своєї волі. Звичайно, — це ж не Львів, а чужий край. Інший лад, інші звичаї. Годі було змістя зорієнтуватися. А ще трудніше було знайти способи здобувати своїм власним хистом, без мозольної праці, долари в цьому чужому краю. До розуму прийшов аж на поїзді, яким після жнив вертався до Вінніпегу, коли кілька робітників запросили його заграти в покера. За кілька годин він обіграв їх до сорочки, “заробляючи” більш, як за три місяці зненавидженої праці на фермі.

Нещасні дядьки проклинали його. Один і розпла-

кався. — Жінці обіцяв пару десяток вислати до краю... Як мені самому без centa зиму перебідити? — бідькався. Але львівський батяр не мав совісти.

— Не вмієш грати, не берись до покера. Не обіграю я, чужі обіграють, — пояснив Корба. Забув лиш додати, що грачем у карти славився він ще у Львові та що у грі використовував такі шулерські штучки, про які дядькам і не снилось.

Інші грачі не плакали, а прошибали Корбу такими грізними поглядами, що його аж морозило. Один з них, кремезний гуцул, стискав п'ястук, що аж суглоби пальців біліли. Корба затремтів і щоб вирватись з клопоту, підступив до заплаканого дядька, пожалів його та всунув у руку десятку.

— Не думайте, вуйку, що я без совісти, — заявив тремтячим голосом. Потім, глянувши на п'ястук гуцула, відлупив зі звою банкнотів двадцятку та демонстративно всунув йому в долоню, ще двом іншим грачам по десятиці і, як циган плетеним шнурком, висмикнувся з біди.

Замкнувшись у лазничці найдальшого вагону, почислив виграні гроші й широко всміхнувся. Дві сотки долярів без двох! Буде зимувати вигідно. Зрадів, що випадково відкрились йому очі. І з тієї хвилини ніколи вже добровільно й пальцем фізичної роботи не торкнув. Легким способом, полюванням за "дурними Іванами" з грішми, мостив собі панське життя. Про тих кілька років, які вибув у тюрмі, де мусів тяжко працювати та бути без вигід, гидко було й згадувати. Дався спіймати, як останній дурак...

Розглядаючи свій досвід з минулого, Корба швидко прийшов до висновку, що Канада — це справжній рай для всяких обманців. І не всі вони в тюрму попадають! Куди не повернешся, завжди знайдеш Івана, охочого розпрощатися зі своїми тяжко запрацьованими долярками.

І що більш такий Іван скринить, жадобливо скопичує долляри, ховає по всяких закамарках вдома, чи навіть тримає в банку, — то й легше його обдурити. За весь свій побут у Канаді Луї старався навчити Іванів, що прискупарені гроші треба вміти розумно використати, — не тримати в сіннику чи горшку, щоб цвіль їла, або дозволити легковірно першому з черги шахраєві виманити. Такому дурневі ніхто гроша не збереже, — він і з банку витягне всі свої ощадності і таки віддасть будьякому обманцеві за обіцяні золоті грушки на вербі. Жадоба швидкого дорібку, спокуса подвоїти за ніч свої ощадності та природна лакомість на дурничку, легковірність і безмірна наївність завжди доводили тих Іванів, ба навіть обтесаних панів, до руїни. Корба з досвіду знав, що і звичайний дядько з добрим хлопським розсудком не дасть себе на сліпо обманити. На своє нещастя був попав раз і на такого і відсидів через нього два роки в тюрмі.

На саму згадку про це Луї гірко скривився. Це була єдина зрештою чорна пляма на довгій ленті успіхів у його кар'єрі. Епізод з Марком Кравсом у Ванкувері болітиме до смерти. Наче на глум, це був теж єдиний випадок, коли не заставляв на нікого пастки. Все, чого хотів, — це перепачкувати до Америки трохи золота при допомозі Кравса.

Золото дістав був за безцін від одного майнера з Норанди, який хитро перекрадав цей мінерал з копальні у своїй відходовій кишці, а коли накопичив того добра на тисячі доларів, утратив духа та чмихнув до Ванкуверу, де й знюхався з Корбою. Набувши стільки золота, треба було його перепачкувати до Сіятл, де мав готового купця. Сам не хотів наражуватися на таке діло, отже намовив Кравса, обіцяючи йому за труд тисячу доларів. Роджений у Ванкувері, Кравс працював за моряка й міг це безпечно зробити. Мешкав з ним у тім самім домі, давав йому не

раз нагоду виграти кілька десятків у карти, частував його пивом і сигарами, — переконався, що це добрий і довірливий чоловік. До всього ж Кравс швидко пішов на його пропозицію, взяв золото і п'ять соток завдатку, а тоді, клятий ошуст, побіг до поліції і все вибубнив. За інструкцією поліції Кравс, щоправда, доручив золото Когенові в Сіятлі, але в означеній хвилині детективи вхопили Когена в Сіятлі, а його, необачного Корбу, у Ванкувері. Кравс мав ще й безлічність стати головним свідком на судовій розправі. Поліція і прокурор намагалися виявити прізвище злодія цього золота, обіцяли Корбі злагіднення кари, але той мовчав, не порушивши закону честі й мовчанки, що існує серед злодіїв і тюремної братії. Відсидівши кару, Корба довгий час шукав за Кравсом, щоб застрілити його, як скажену собаку, але той зник з овиду, наче випарував. Мабуть морякує по всіх океанах...

З того часу Луй вирішив не займатися більш такими "комерційними" справами й держатися свого випробуваного діла: цілої системи певних штучок, старих як світ, але люди ловилися на них, як риба на гачок. Про них пишуть часто часописи, вони відомі поліції, на кожному кроці щодо них перестерігають, але дурного не навчиш, поки сам не попече добре своїх пальців. Відомо ж, що по всіх усядах знаходяться легковірні, ласі на легкий дорібок люди, які наосліп лізуть у наставлену пастку, як миші за шматком сиру, ковтають хробачка на гачку, як голодні смоктуни в каламутній воді. Таке було і є ще з часу, коли Ева дала змієві спокуситися в раю на яблуко. Не даром казав циркусної слави Барнум, що кожної хвилинки родиться дурень...

Луєві було смішно на саму згадку про кількох подібних недотеп, з якими мав до діла недавно в Торонті. Прибув туди з Калгар, де підвів одного крамаря на пару тисяч доларів. Ліна Манило, яка кинула була свого чоло-

віка та зв'язала свою долю з його долею, і вечірне товариство з пів-світу допомогли Корбі пропустити ці гроші за пару тижнів. Треба було знову пошукати за легким до-рібком серед найвних, обдумати стратегію своїх операцій, знайти спосіб, як набити кишеню свіжими долярами.

А в Луї способів оперувати й усяких штук, — як у матіка, що з рукава витриває зайчиків і з капелюха голубів, або просто з повітря висмикує доляри своїми блискавичними пальцями. І в своїх маніпуляціях Луї вважав себе за такого: при картах, в заміні коперти з долярами на подібну з нарізками чистого паперу, в митанні своєю чудотворною машинкою, — рухи його рук були швидші, як око. В додатку міг, краще як матік, зачарувати язиком найбільш недовірливого дядька і навіть продати йому міський “магістрат”, на який той виявляв найменш зацікавлення.

Правда, “магістрату” Луї продавати нікому не пробував, але чужі хати й авто так перепродував, де тільки вдавалося. Продавав теж часто й кому попало неіснуючі роботи, просто за ціну, яку встигав видерти від безробітного. Була пора великого безробіття і чоловік позичав в іншого, щоб тільки купити собі працю. Представляючи себе за контрактора, не цілих два тижні тому наwerbував у Торонті десяток таких безробітних та післав їх до ліса в північному Онтаріо на неіснуючу працю, ще до цього доставши від кожного по двадцять долларів “запорюки”, що прибуде на місце. Язиком зачарував Луї у Торонті також одного легковірного, але й грошевитого, робітника на спілку в сумнівному бізнесі імпортування бриндзі й сушених грибів з Коломиї до Канади. Ця спілка коштувала робітника три тисячі долларів. Видурював гроші й від старших парубків, які в часописах оголошувались за “товаришками життя”. Це робив уже при допомозі Ліни, яку забезпечив достатками на передмісті Торонта і яка

переховувала його в час поліційних розшуків. Ліна відписувала на матримоніальні листи, “заручувалась”, а тоді й виманювала від залюблених женихів стільки, скільки вдавалося вицитанити: на “шлюбні витрати”, на “подорожні розходи”, на таке інше. Це було легке, бо відомо, що немає більшого дурня, як залюблений старий парубок.

Врешті в Торонті стало душно. Луї вислав Ліну до Монтреалу, де мав пізніше з нею зійтися, і сам подався таксівою до Гамільтону. Тут йому пощастило “заробити” чотирнадцять сот доларів при допомозі своєї чудотворної машинки. Ця доляротворна машинка добре відома поліції й багатьом обдуреним людям у Канаді, а проте багато є ще дурних Іванів, що їх таки зловиш на неї. Ну, щож? Не даром казав Барнум, що кожної хвилинки родиться дурень! . . .

А машинка була справді чудотворна, але тільки для нього самого — для Луї! Все, чого було треба, це потрапити на когось, хто має більш грошей як розуму, — когось, що ласий на дурничку. Таких у Канаді багато, але клопіт у тому, що не всі щадять гроші. Луї тратив іноді багато часу, поки попадав на “хлопа”, що мав більш грошей, як толку. Найлегше було підшукати таких недотеп у готелі, при склянці пива, хоч, якби треба, Луї був би за ними зайшов і до церкви.

Остання така операція Луї була ще свіжа в його пам’яті. В уяві мав ще постать старого Штіфа Кобиляка з Гамільтону, який злакомився на чудотворну машинку й те лакомство коштувало його чотирнадцять сот доларів.

Луї заприязнився з Кобиляком у готелі на вулиці Баргон. При склянці пива старий, спрацьований робітник рад був побалакати про себе і свої клопоти, тимбільш з таким спочутливим паном, що фундував склянку за склянкою пиво й частував цигарками. Кобиляк жалівся на біль у крижах і на лікарів, що деруть з нього гроші,

а здоров'я не поліпшують. Тяжко працював у фабриці й кожної хвилини потерпав, що наймуть на його працю молодшого, а його викинуть. Жінка, Явдоха, померла п'ять років тому, діти розійшлися по всій Канаді. На старість батька забули, кожне дбає про себе, — до старого пишуть тільки тоді, коли їм грошей забракне. Почувався такий осамітнений і забутий, що й спати не міг, часто хотів таки навіки заснути...

Луй слухав, пригадував і фіндував свіже пиво. Час до часу висловлював старому свої співчуття й обурювався на обставини, які огірчували життя Штіфові. Такого співчуття Кобиляк потребував і, підхмелений, брався просто цілувати Луя. Зокрема вчора, останній раз при пиві в готелі, Штіф так розчулювався, що Луєві аж прикро зробилося і в його зачерствілому сумлінні блимнула іскра жалю для старого дядька. Але жадова здобичі згасила вмиг іскру, — Луй вирішив взятися за діло і, як мож, скоріш зникнути зі сцени.

Пожалівши ще раз старого, Луй підсунувся ближче й півголосом оповів Штіфові про свою чудотворну машинку, яка може помножити йому гроші.

— Бо пощо вам, Штіфе, тяжко на старість працювати, коли можна в легкий спосіб, за одну ніч, тисячі зробити? Не одного добряту я вже ошчасливив, — шептав Луй, оглядаючись, чи хто не підслухує.

Добре вже підхмелений Кобиляк роззявив рота й закліпав очима, наче щойно збудився зо сну. Луй повторював свою заману.

— Ця машинка перетворює долари на десятки, десятки на двадцятки, — і так далі. Все, чого треба, це купку доларів. Без грошей ніхто грошей ще не зробив. Нікому без грошей машинки не позичаю. Якби я таке зробив, — гроші втраять свою вартість. Як у вас є трохи грошей, — продам вам навіть цю чудотворну машинку. Пощо

вам, брате, на старість у фабриці мучитися, потерпати, що кожної хвилини викинуть з праці? — підшептував.

— Та воно добре було б таку машинку мати, — не гарував би хлоп у цій клятушій фандрі, — зітхнув Кобиляк. — Але й добре було б спершу побачити, як та машинка гроші робить? — додав з тінню недовір'я.

— Радю покажу вам, Штіф, як заплатите сто долярів за машинку. А як маєте пару тисяч готових долярів, вдома чи в банку, варт мати машинку! — натискав Луй.

— Та сотка долярів, то багателя, аби тільки ваша машинка своє зробила, — запевнив Штіф.

— Машинка своє зробить, аби тільки ви мали під руками пару тисяч долярів і дали їй цю штуку за ніч зробити, — вже нетерпляче відповів Луй.

Кобиляк закліпав очима і хвилинку серйозно застановився, з-під лоба розглядаючи обличчя Луя та шукаючи в його очах облуди. Але Луй так лагідно й щиро підробив своє обличчя, що Штіфові аж ніяково зробилося:

— Та знаєте, я бідний робітник. Тисячі у мене не вляються, але на біду, то кільканацят соток може десь у хаті надіб'ітси, — признався.

— Як так, то діло доконане. Докінчім пиво, підемо до вашої хати і я покажу вам, як за ніч з ваших соток зробляться тисячі. Машинку маю з собою. Схиліться уважно, аби ніхто не бачив, я цю чудесну машинку вам покажу, — витягнув Луй з кишені машинку й на мить ока показав старому.

— Ади, яка чудесна машинка! Ходімо до моєї хати. Почастуємси чимсь кращим, хочу помацати машинку своїми руками, — клекотів зачарований уже Штіф.

Луй найняв таксі і за кілька хвилин були обидва у скромній хаті старого робітника. Вибачаючись за вигляд занедбаної кухні, Штіф припросив свого гостя за стіл, кинувся його застелювати і небаром на скатерті з'явилися

пляшка горівки, житний хліб, ковбаса, шинка та квашені огірки.

— Ну, любий паноньку, запиймо на наше щастя і закусім чим хата багата, — запропонував Штіф, подаючи Луєві склянку горівки.

Луї побажав йому щастя, здоров'я і сто тисяч долярів та з охотою взявся до ковбаси й огірків, певний, що дядько вже проковтнув гачок. А Штіф за кожним шматком ковбаси й огірка лив у горлянку спору порцію горівки. Ясно, що на старість розпіячився — заливав свою самотність, що наболіла в душі й огірчувала життя.

Потім Штіф вибачився на хвилинку й подався хиткими нотами в пивницю. Любуючись сигаром, Луї був цікавий, скільки наївний дядько накупарив готівки та де її скриває. Легко було піти за ним, бахнути старого раз, забрати його ощадності та й піти собі. Але не вважав себе за бандита, — вдавалося йому без насильства видурювати гроші від наївних. Пощо старого подвійно карати, коли машинка зробить свою роботу? — і він з усміхом погладив одну машинку в кишені і дріт в іншій, доступнішій та впевнився, чи перука лежить на місці.

Штіф приволікся до кухні, несучи шкур'яний, заціптий капшук. Дрижачими пальцями розвів його й витряс на стіл копичку пом'ятих банкнотів різної вартости.

— Рівно чотирнацят соток! Не раз їх перечеислював, — додав Штіф таким тоном, якби прощався з грішми на віки.

— Файно, файно! Рано побачите стільки долярів, що й своїм очам не повірите, — зглумився зі старого Луї, хрпаючи огірок. Не спішився, щоб Штіфа в останній хвилині не відстрашити. Закусив іще хлібом, залпив горівкою і навіть припрошував старого випити ще одну чарку, але той був уже такий нетерпеливий, що відмовився.

— Потому... Давайте свою машинку, найси подивлю, що то за чудо! — вирішив Штіф.

— Відложіть сотку за машинку, а чудо зараз побачите, — пішов Луї до синку мити руки. — Ця штука вимагає чистих рук, — додав глумливо, витираючи пальці брудним рушником.

Сховавши сотку в одну кишеню, Луї витягнув з іншої машинку і мигнув нею перед очима Штіфа, наче магів чародійною паличкою. Вірив у враження від таких фокус-покусів. Побачивши в Луї невелику, плоску й чорно поліровану бляшану коробку зі срібними шишками по боках, Штіф заблимав темними очима й роззявив з подиву рота.

— Ось ваша машинка і щастя! — заявив Луї містично, наче сам свято вірив у її чудотворність, хоч машинку змайстрував йому підозрілий механік з Ванкуверу. — Ану, давайте доляра, най вам покажу, що станеться!

Штіф підсунув купку банкнотів, Луї вибрав доляра, відсунув віко коробки, всунув між валки доляра, покрутив шишкою, і — з того кінця машинки висунулася новісенька десятка.

— Ось вам і чудо! — заявив Луї урочисто.

Штіф ухопив банкнот і почав з усіх боків оглядати, мняти й навіть до світла приглядатись, чи правдива, белькотаючи з зачудовання.

— Таки справжня, наче з банку вийшла! Паноньку любий, давайте будемо пхати в машинку решту долярів, — сягнув Штіф рукою, але Луї здержав його.

— Сховайте собі десятку на пам'ятку, а ці гроші, що на столі, вложимо в машинку й вона за ніч зробить свою роботу. Тут забагато банкнотів, щоб їх відразу відбити, — пояснив, вхопив без церемонії купку банкнотів і витхав у коробку, чітко засуваючи віко.

— Чудесна машинка, правда, Штіф? — докинув, обер-

нувшись та підступивши до синку за рушником. Там ви-тер, уже заміняну, коробку, щоб не залишити поліції від-тисків своїх пальців і, схопивши її за гострі вугли, подав нетерплячому вдівцеві.

— Це вже ваша. Беріть і сховайте там, де мали scho-вані гроші. Завтра рано відчиніть і рахуйте тисячки. Але перестерігаю вас, нікому ані слова, бо машинка втратить свою магічну силу. Вам ніхто і так не повірить та ще й насміється з вас, як комусь заскоро почванитесь. Аж за-втра вранці, коли машинка зробить своє, всі вам повірять, — підсміхаючись облудно, запевняв старого Луй.

— Аби так до раня не встав, все зроблю, як кажете, паноньку любий, — заспокоював Штіф Луя при прощанні.

Не тривало й пів години, як Луй скочив у таксі та гнавсь до Торонта. Почувався вдоволений з виправи до Гамільтону. За три дні полювання збільшив свою здобич на чотирнадцятьсот доларів. Бідний Штіф! Що зробить завтра, як відчинить свою "чудотворну машинку" і за-мість помножених доларів знайде купку нарізаного га-зетного паперу? Луй з досвіду знав, що обманений, як він дурний, біжить на поліцію. Мудріший звичайно трохи поплаче, прокляне свою дурну голову і його, Луя, та ви-рішить нікому нічого не казати, щоб люди не сміялися з нього.

**
*

Свіжа сигара в зубах, — у нього сигара стирчала в зубах постійно, — Луй задумався над своєю виправою до Содбур, куди за пару годин завезе його поїзд Сіпіяру. Не надто манило його туди. В час великого безробіття цей метушливий центр ніклевої індустрії стягав до себе без-робітних з усієї Канади. Хто зна, чи не привіляло туди й когось з обдурених ним Іванів, а тоді буде клопіт. Але так уже склалося. Вибрав Содбури, в яких не був ще

ніколи, бо міст у Канаді, що в них міг безпечно оперувати, залишилося небагато. Нічого. Не думає тут довго спинятись. Спіймає якогось дядька на машинку та й свисне до Монреалу, згубиться в мільйоновому місті, де Ліна буде його викидати. У своїм портфелі мав яких шість тисяч доларів — доволі на пів року вигідного життя та на кабаре, куди дядьки не заходять, щоб його розкрити. До того ж зголить вуси і скине перуку, хоч як Ліна не любить його лисого. Ніхто й не пізнає. Не раз сміявся з описів своєї особи, що їх давали поліції обдурені дядьки. Кожний описував його інакше, ні один ще не згадав його лису голову. Деякі не пам'ятали навіть кольору його очей. Єдина поліція мала точний опис його особи та відтиски пальців. Все буде гаразд, коби тільки в Содбурах швидко впоратись! — потішив себе Луї та й пішов до вмивальні підкріпити себе з кишенькової пляшки.

**

Луї пристановився в Нікел Рейндж готелі. Француз, який привіз його зі станції, запевнював, що це найкращий готель у місті. Передягаючись в іншу одежу, був трохи нервовий. З таксівки бачив трьох робітників перед рестораном недалеко станції і виглядало, що були з того гуртка безробітних у Торонті, яких вислав до Спеніш Ривер на фіктивну працю в лісі. Клопіт буде, як це вони справді. Обдурений хлоп може й до шпиталю післати його своїми п'ястками.

Та годі! З порожніми руками звідсіля не вертатись. Не раз бував у таких ситуаціях. Найважливіше, — довго тут не спинятись. І з тією думкою Луї спрямувався в готелеву їдальню, — голод на сирлоїн стейк, смажений на відкритому вогні, давав себе знати.

Смачно повечерявши, Луї почувався в найкращій формі. Нервозність минула. Закуривши сигару, зайшов

до бір-парлору оглянути перше поле операцій та попри це вишити пляшку пива.

Пивна заля в готелі роїлася від любителів пінистого пива. Станувши біля входу, Луї перебіг очима всі зайняті столики — не так за вільним місцем, як за небажаними обличчями. Кілька хвилин пізніше usługач показав йому порожнє крісло біля столика в кутку, зараз біля входу, — і пішов по пляшку пива.

При другій склянці Луї почувався вже зовсім добре. З його розбіганих очей жевріла самопевність. Ніхто не звертав на нього уваги. Як хто й зиркнув у його бік, то хіба з природної цікавості. Бір-парлор гудів від вереску й розмов у всіх мовах. Хмари диму з ситар, люльок і цигарок звисали туманом над головами гостей, серед яких було найбільш шахтарів у пестрих вовняних сорочках і шкур'яних куртках. До вух Луї доходили звуки різних мов — англійської, французької, фінської, навіть української. Виглядало, що сьогодні була виплата в Інтернаціонал Нікел копальні, бо шахтарі один одному навипередки фундували пиво. П'ятки, десятки й двадцятки розмінювались по всіх столиках на пиво. Дивлячись на те жниво, Луїві заіскрилися очі: Скільки тут Іванів для моєї машинки! — всміхнувся.

За думками навіть не помітив, як до його столика підступив молодий майнер і спитав по-англійськи, чи місце біля нього вільне. Луї змірив робітника поглядом згори вниз.

— Прошу сідати, — з усміхом відповів по-українськи.

— Дякую... Але як ви вгадали, пане, що з мене українець? — спитався чудований робітник, сідаючи на стілець.

— Зовсім легко. З вигляду схожі на українця. На вилозі синє-жовтий тризубок, з бічної кишені торчить українська газета, мабуть "Шлях". Ну, приємно стрінути

земляка в цьому чужому місті та побалакати при склянці пива. Називаюся Гриць Шунь з Торонта, — пояснив Луї, подаючи свою неспрацьовану руку і радіючи думкою, що несподівано щастя навинулось.

— Дуже приємно, пане Шунь. Мое прізвище Микола Вербовий, — представив себе шахтар, мозолистою рукою стискаючи м'які пальці Луї й цікаво приглядаючись до шикарного пана: Агент, що приїхав продавати асекурацію? Якийсь організатор, коби не комуніст? До Содбур часто приїздять щось продавати, когось організувати, гроші на всякі народні й не народні цілі збирати, отже бути треба на осторозі, — подумав Микола.

Відчитавши запит в очах робітника, Луї швидко розвіяв усі його сумніви. Поки випили разом склянку пива, розповів уже Миколі, що загостив до Содбур розглянути можливості під якийсь бизнес, точніше — знайти когось, хто згодився б піти з ним у спілку.

— Майбутній спільник мусить мати найменш дві тисячі готівки, — згадав ніби ненароком і витягнув з кишені товстий звій банкнотів, щоб зафундувати нову ставку пива для себе й Миколи. Такий звій десяток і двадцятьок завжди гіпнотизував намічені жертви. Це була випробована вихватка і здобувала Луєві довір'я наївних, які з засади вірили, що обманці — це голодранці, які йшли між людей витумановати гроші просто тому, що їх не мали. Це завжди викликувало бажане враження. Часто діставав ще й нагану, що носить при собі стільки грошей. Таке враження викликав Луї і в сусіда за столом.

— Бійтеся Бога, пане Шунь, не показуйте людям стільки грошей! Хочете, щоб якийсь бандит наскочив вас і ограбив? Це ж Содбури. Довкола повно сволоти, що за марного доляря й життя людині відбере, — майже скрикнув Микола.

— Не бійтесь за мене. Я вмію боронитись, — засміявся Луй.

Уже в привітному настрої, Микола розговорився про себе. До Канади приїхав п'ять років тому. Мешкає в домі старої вдови Сорочки, яка веде й харчівню для своїх комірників. До спілки з ним охоче пристав би, але, на жаль, не має грошей на такий бізнес. Щойно шість місяців працює в майні і більш, як сотню доларів, не встит відложити. Приїхав сюди з Заходу і просидів три місяці без праці.

Розчарований з того, що Микола виявився бідняком, Луй спитав його, чи в місті можна знайти хоч одного українця, що міг би стати спільником у бізнесі.

— Та тут багато таких. Старі іммігранти. Грошей накопичили, але згадайте про гроші, то закликаються на свою покійну маму, що цента не мають. От, моя хазяйка: в неї тисячі в банку, а як хто прийде до неї за пожертвою на церкву, на добру народну ціль, то дасть долара відчесного і бідкається, що в неї скрутно. Є тут крамничники з грішми, але й ті нарікають, що весь свій дорібок роздали бідним людям на кредит, у чому багато правди. Якщо хто й має готові гроші на бізнес, то бутлегери, от як старий Проць Галушка, ну, й ті, що ведуть бордінг гав-аи, як моя хазяйка, — пояснив Микола.

— Цікаво. А що то за чоловік цей Проць Галушка? Ви знайомі з ним? — спитав Луй зацікавлено.

— Це старий іммігрант. Працював роками в майні, де втратив ногу по коліна. Дістав поважне відшкодування. Купив собі хату і, як пошептують люди, займається бутлегерством та розпустою. Часом зайде до моєї хазяйки на вареники, борщ і голубці, які дуже любить. Принесе квартиру самогону хазяйці, бо й у неї є збут на це та й сама любить випити. Але мені з такими не подорозі. Галушка ніколи ні до церкви не зайде, ні до української

організації, тільки з табачниками й мочимордами, своїми й чужими, товариство тримає, — пояснив Микола з тінню огиди, дивуючись, що такий поважний і грошовитий пан нагло зацікавився бутлегером.

— А хоч добрі напитки продає цей Галушка? Виглядає мені на цікавого типа. Може з нього не такий страшний дідько, як люди змальовують. Заведіть мене до нього, вип'ємо по чарці, бо цікавить і такого українця на власні очі побачити, — запропонував Луї.

— Дуже жалую, пане Шунь, але мені вже пора спати, бо мушу йти на вчасну зміну до праці. І вам не раджу йти в таку діру з вашими грошми. Але, як конче хочете, то підведу вас. І так попри бровар мушу вертатися до хати, — сказав Микола трохи розчарованим тоном.

— Знаменито. За мене не бійтеся. Я в Канаді бував не в одній дірі. Вмію з кожної вийти цілий, — вирішив Луї.

Після десятка хвилин ходу, Микола спинився і показав рукою у слабо освітлену вуличку.

— Це сліпа вулиця, що кінчиться над яром. Остання хата ліворуч — Галушки. Наздогад попадете. Тільки вважайте, щоб якийсь бандит не напав вас і не ограбив. Особисто, я за ніякі гроші туди не пішов би, — і Микола, хитнувши головою, пішов у свою сторону.

Луї відмахнув йому рукою, засміявся і пішов шукати Галушку. На хату бутлегера попав відразу. Фронтіві кімнати великого дому були притемнені, тільки на коридорі блимала лампадка зі стелі. Знаючи з досвіду, що до картографів і бутлегерів звичайно заходять покрадцем бічними або задніми входами, Луї обійшов хату і станув під задніми дверми, над якими блимала електрична жарівка, вся в павутині та в рої комах. За хатою дрімав великий город, тіні дерев і хашів оживали мурований гараж, — знак, що Галушка має й авто. Ну, ідеальне місце на

такий бізнес! — подумав Луй. Оглядаючись на всі боки і прислуховуючись до кожного звуку, йому нагло стало моторошно в цьому оточенні. Хоч мав револьвер у задній кишені, чувся трохи непевно та застановлявся, чи безпечно йому насліпо лізти в таку діру, як перестерігав його Микола. Але тисячі Галушки манили засильно, щоб відступати як боягуз. Це ж собі звичайний дядько, — вирішив Луй і потиснув гудзик дзвінка, посвистуючи під носом. За хвилинку двері без скрипіння відчинились і в їх рамах з'явилася постать Проця Галушки.

— Єс, містер? — запитав Галушка храпливим голосом і звів товсті губи у привітний усміх для своїх звичних покупців.

Побачивши проти себе страховинну постать, Луй помітно затрусився. Намагався скласти уста в усміх, але тільки скривився. Своїм виглядом Галушка просто зморозив його на місці. Довгу хвилину й звуку з уст не міг видобути, тільки німо блимав очима на химерну фігуру старцюна в рамах дверей, який і його міряв згори вниз та проникав до душі підозрілими очима. Голова в Галушки, як великий гарбуз, не мала ніодного волоска. З обширного, смаглявого обличчя сторчав забурачений ніс, круглий як бараболя. Під носом — буйні, вже сиві вуси. З-під кущатих брів зиркали колючі очі. Середнього росту, будовою широкий, випуклий як бочка, стояв на коротких ногах, одна з яких була штучна, у темних штанах. Пестра сорочка з засуканими рукавами відслонювала могутні лікті з п'ястками як довбні. В правій руці мав гудзатого костура, яким напевно міг і вола вбити з одного маху. Цей костур очунав гостя.

— Містер Галушка, ні? — спитав Луй непевним голосом.

— Проць Галушка — це я. А хто ти такий?

— Гриць Шунь з Торонта. Переїздний. Попивши тро-

хи пива в готелі з Ником Вербовим, захотілося мені промити горло чимсь міцнішим, — представився Луї, уже з виразом бундючності.

— Ага... То цей, що в старої Сорочихи мешкає. Знаю його. Коли не зайти до Сорочихи на борщ і пироги, він завше тобі свою газету під ніс тицькає, або гроші збирає на якийсь народний фонд. А чому він з тобою не прийшов? — хотів знати Галушка.

— Та я його тягнув до вас, але відмовився. Каже, що він церковний і організаційний чоловік, на ранню зміну в майні мусить іти. Ні трохи не такий, як я, що любить виграти, в покера заграти, навіть з молодницею добре забавитись, — загнув Луї і засвідчив те підморгнинням ока та прищмоком губ.

Галушка зареготався і відкрив двері навстіж.

— Коман до середини. Зразу думав, що з тебе може який провокатор, стул-піджін, хоч усіх їх знаю. Сорочиху добре знаю, бо стара відьма заходить до мене відпивати за борщ, пироги й голубці, якими раз у тиждень мене почастує і centa не хоче прийняти, каже, що в неї смачні пироги, а в мене мощна горівка, — пояснив Проць і знову зареготався.

Реготаючи й собі, Луї знайшовся у просторій кухні, по середині якої стояв великий стіл з кріслами по боках. По стінах висіли закурені богомази й календари з півнагими дівчатами. На старомодній кухні смажилася ковбаса і яйця, на столі були тарілки з квашеними огірками й капустою, оселедці, прецлі, житний хліб, — що кому до смаку. З верхніх кімнат доходили звуки джезової музики з радіопроеграми. Мабуть хтось пробував розвеселити цю понуру хату. В дешеву музику впліталася й розмова дівчат. Поцмокавши на вид заставленого стола, Луї витягнув з кишені товстий звій банкнотів, відлуптив двадцятку й легковажно кинув на стіл.

— Маю смак на вашу ковбасу, оселедці, квашені огірки — на все, що на столі. А якби ще так те все залити чимсь гострим, то й бенкету не треба, — заявив трохи розчарований, що Галушка й очима не кліпнув від його грошей. Видно, що й сам мав їх доволі!

— А що любиш пити? Скач, бренді, рум? Усе маю. А ти, Грицю, не повинен носити стільки грошей при собі. Це Содбури, довкола волоцюги й боми, за доляра життя тобі відберуть, — замітив Проць, ховаючи двадцятку.

— Не турбуйтеся за мене, вуйку. Вмію оборонитись, а гроші нічого, — страчу ці, знайдеться ще більше. Як можна, поставте на стіл пляшку скача, — сказав Луй легковажним тоном.

— Ти, містер, певне десь банк ограбив, що про гроші не дбаєш, — закип собі Проць і покрутив вусом.

— Та ні, вуйку, я банки очайдухам лишая. Маю кращі способи робити гроші. Ну, де ж той скач? Вже горло засохло, — спитав Луй, аби змінити тему.

— Зараз принесу... А може й гарну дівку для товариства покликати? Маю їх дві на горі. Нудьгують без хлопа. Можеш і цілу ніч з ними забавлятися, — запропонував Галушка і показав очима вгору, звідки доходили звуки музики.

— Покищо волю випити й закусити з вами, вуйку. Маю люту жінку. Не хочу біди собі наробити, — засміявся Луй.

Проць тільки похитав головою й пошкандибає у сусідню кімнату по напитек. Луй вдоволено підсміхнувся й нашивідкуруч перевірів ще раз свої машинки в кишенях.

— От, маєш найкращий скач. Двадцять років старий, тримаю тільки для таких панів, як ти, — поставив Проць пляшку на стіл.

— Дякую вам, вуйку. Це справді найкращий скач, — аж ахнув Луй.

— Мав'єм багато гостей днеськи, навіть чісу не було по-людски повечеряти, — присівся Проць за стіл. — Ну, містер, берімся до їди і наливай чарки!

А Луй радісно наливав старому скачу склянку з води, дивуючись, як той може пити сильний спирт без льоду, соди або чистої води. Сам собі Луй розводив скач водою, з чого Проць сміявся. От пан тобі! Псує смак доброго напиту. Але Луєві було не на руку захмелювати себе. Краще напоїти старого бутлегера до безтями. А той змитає зі своєї тарілки смажену ковбасу і яйця, сятав по огірки і хліб і заливав те все вогненним напитком. З-під лоба глипав на свого гостя й випитчував про походження, працю, жінку, місце проживання, фінансовий стан і подібні особисті справи. На кожен запит Луй мав готову, хоч і невірну відповідь, що вповні вдовольняло Проця. Щоб відвернути увагу Проця від своєї особи, Луй почав і собі випитчувати старого, але бутлегер давав йому облудні відповіді, часто промовчуючи запити. Довідався від Проця тільки про його випадок у шахті та намір вертатися до рідного краю, як удасться зложити більше центів.

— Осточортіла мені та Канада. Пора на старість краще зажити в рідному селі та й померти серед своїх людей, — звірювався Луєві щиро.

Спорожнивши свою чарку й доливши решту скача у склянку Проця, Луй вирішив, що найвигідний час узятись за діло. Проць був у найкращому настрою й відхилив йому двері у свою душу. Встромивши в зуби свіжу сигару, Луй подав Грушці другу й почав кресати вогонь з люксової запальнички. Але вогонь годі було добути і Проць розсміявся.

— Кинь ту забавку. Осьдечки на кухні сірники. Зараз тобі подам, — сказав Проць.

— Не трудіться, вуйку... В мене є кращий спосіб, як пекти собі пальці сірником. Бензини забув налити в запальничку, — заявив Луї з удаваною злістю, ховаючи цяцьку в кишеню. З другої добув доляра, підступив до печі й умить запалив ріжок банкнота.

— Курить, вуйку! — засміявся, засвічуючи доляром сигару счудованому Галушці.

— От, ще такої кумедії в житті не видав! — буркнув Проць, висмоктуючи дим з сигари. — Шкода доляра ось-так з димом пускати, як у мене сірники, — додав.

— Що там дурний доляр, аби сигара добре тьмилася, — сказав Луї легковажно, закурив свою сигару і кинув недотлілий банкнот у скриньку з вугіллям.

— Ех, коби таких дурних долярів бушель мати! — пробурчав Галушка.

Сміючись, Луї витягнув звій банкнотів, виділив десятку й поставив старому на стіл.

— Не жалуйте за тим доляром, пане Галушка. Краще поставте свіжу пляшку скача, — сказав великодушно.

Проць покрутив головою, сховав десятку й за хвилинку приніс свіжу пляшку. Налив склянки і бурмотів далі.

— Йй богу, ще такого пана, як ти, не мав у себе. З тебе як не мільйонер, то чудак.

Луї добродушно розсміявся.

— Може ви й правду сказали. Трошки з мене і чудак і мільйонер, можливо, що й дурак, бо гроші розкидаю і доляром свічу сигару. Ви знаєте, що гроші й глупота ходять часом попід руку, а мільйонером бути мені не потрібно. Пощо мені клопоту з банками і владою? Забракне грошей, то й на це є спосіб — за одну ніч бушель долярів ніби з неба насипле!

— А то як? . . . Я ще такого чуда не видав! — майже скрикнув недовіріливо Галушка.

— Якраз таке чудо в мене є, вуйку. Ось, дивіться! — висмикнув Луй з кишені свою чудотворну машинку та майнув нею перед очима Галушки.

— А це, що — матічна машинка, яка гроші робить? — схопився Проць зза стола і, відпивши у п'ястук свого костюра, зробив рух у напрямку машинки. — Машинка? — повторив таким голосом, що Луй кинувся взад і вмить сховав її в кишеню.

Збентежений, Луй тільки витріщив очі на підхмеленого дядька, непевний, чи той не перехрестить його кілька разів буком і не викине за двері. Не зустрівач ще нікого, щоб аж так схвилювався на вид його машинки. Може забагато випив. Довга хвилина мовчанки нервувала його. Намагався збагнути думки старого бутлегера, заки до нього заговорить. Але ось Галушка покрутив усами, стукнув костюром об долівку та поблажливо вицірив свої попсовані зуби.

— Ну, ну, ну! . . . Аж тепер мені ясно, чом ти, Грицю, сигару долярами закурюєш і за скач двадцятками платиш. Це тобі чудо — не машинка, що гроші робить! Коби таку дістати! — заблеяв він і викинув склянку.

— Та ваші бажання можуть сповнитись за ніч, пане Проць. Справа в тому, чи маєте досить готових грошей, аби моя машинка могла наробити стільки долярів, що зможете вернутись до рідного краю, купити собі там панський фільварок і спокійно доживати віку, — замітив Луй таким тоном, що міг тільки загострити апетит у дядька.

— Гроші в мене є, скільки треба. Постав машинку на стіл і покажи мені, як вона робить гроші. Заплачу за неї, скільки скажеш, — зарепетував хриплим голосом Проць і стукнув костюром.

— Добре, покажу вам. Дайте мені доляра і побачите, яке чудо машинка годна доконати, — сказав Луї. Галушка вмить подав йому долятровий банкнот, Луї вложив його в машинку, покрутив пружиною і з другого кінця машинки висунулася новісенька десятка. — От і маєте чудо! Нате вам нову десятку з вашого доляра. Це вам на пам'ятку.

— А най то грім вдарить! Правдиве чудо, абим так не осліп! — забубонів Проць тай почав з усіх боків оглядати банкнот. — Наче з банку вийшла, бігме ну! Давай, будемо з тої машинки тягнути більше десяток і двадцятток, — доматався.

— Наробить вам десяток, і двадцятток, і навіть сотки. Але ми не діти, щоб десятками бавитись, по одній всувати й витягати з машинки. Машинка свою штучку сама зробить, але спершу треба вам всунути в неї добру пачку своїх грошей. За ніч машинка переб'є ваші доляри на десятки, десятки на двадцятки і двадцятки на сотки. Але, бачите, пане Проць, щоб я вам цю машинку на одну ніч відпустив, треба дати мені сто долярів за фатигу, — пояснив Луї.

— Дурниця — і двісті дам! Одно мені не ясне. По що тобі брати в мене цілу сотку за фатигу, коли в тебе гроші ніц не значать, бо маєш цю машинку? — замітив Проць з цікавості та з тінню підозри.

— Розумний запит, вуйку, але тут я вам ласку роблю, а не ви мені, — відпалив Луї. — Я ж не святий Миколай, щоб по хатах волочитися і кожного, хто попаде, мільйонером робити. Ще дурнем прозвуть, чудаком, як це й ви зробили, бо за дурничку ніхто тебе не оцінить. І вас люди мали б за дурного, якби ви першому-ліпшому зайді по пляшці скача за дурно давали. Як мені треба грошей — витисну вдома з машинки. Я її винайшов для себе самого і відпускаю тільки тим, що мені вірять, змі-

ють належно мене оцінити, гарно вгостити, як от це ви, вуйку, зробили. За це вас люблю і хочу заграти святого Миколая. Всюди, куди тільки заїду, завжди когось ошасливлю.

— Орайт, орайт, — перебив Галушка. — Вірю тобі й не дивуйси дурному. На тобі сотку, тільки давай машинку, най ми чудо зробит, — додав дразливим голосом, витягнув з кишені жмут банкнотів і відчислив сотку.

— Дякую! Тепер приступаймо до діла. Скільки грошей можете вложити в цю машинку — тисячу? Дві, три тисячки доларів? Як ви тримаєте гроші в банку, то я завтра вступлю показати вам цю штуку, — пояснив Луї без дальшої церемонії, знаючи з досвіду, що бутлегери звичайно криють свої прибутки в якомусь закамарку вдома.

Глипнувши підозріло на Луя, Галушка почіхався в потилицю, щось буркнув і, послухавши, чи часом його проститутки не підслухують на коридорі, бо вже не чути музики, тихцем відповів:

— Та... та може п'єк тисіч найдеться.

— Шкода, що тільки п'ять тисячок, бо напевно стали б завтра мільйонером... Нічого, і то добре. Давайте, що маєте, — сказав Луї трохи розчарованим тоном.

Галушка чомусь не спішився, вхопив пляшку й почав знову наливати скач, а рука в нього тряслася так, що напитек розливався і по столі. Це Луя енервувало, бо і йому в голові вже шуміло й руки тряслися. Чому старий дурень не йде по гроші? — подумав злісно.

— Пане Галушка, пощо нам більше заливатись? Лишім скач до завтра. Краще буде, як принесе гроші та й пустимо машинку в рух, — натискав Луї.

— Шарап, Грицю, бо буюком потягну. Гроші не втіжнуть... Зап'ємо могорич за моє щастя. Ну, на здоров'я, аби мільйонером був! — хрипів Проць і підняв чарку.

Рад не рад, Луї викинув чарку, хоч йому вже й без цього в голові все переверталось, в очах усе двоїлось й темніло. Лихий був на себе, що дав себе старому дядькові так підхмелити. В надії хоч трохи придушити алькоголь став тягти з тарілок ковбасу й огірки.

Тим часом Галушка обтер рукавом вуси й, муркотячи щось під носом, подався до пивниці. Вдоволено кліпаючи вічками, Луї подумав, що Проць з ніг звалиться або злетить стрімголов зо сходів. Ото п'яцюра! Такого й не жаль розлучити з тими п'ятьма тисячами. Аби тільки знайшов їх! А не краще було б піти за ним, допомогти йому відшукати ці гроші, лопнути з-заду держалом револьвера, забрати все і зникнути? — подумав нагло Луї, але цей задум таки з місця відкинув. Зрештою за кілька хвилин бутлегер дасть гроші й без насильства, — вирішив Луї, дивуючись, де старий так довго бариться. Не годен попасти на схованку? Покотився з ніг і спить собі? Може вискочив задніми дверми покликати поліцію? Ото потався б у пастку з револьвером і машинками в кишенях, з калитою, набитою тисячами долярів! На таку думку Луї стривожився й зірвався з місця, щоб піти до пивниці та перевірити, але в цій хвилині Проць якраз виригнув з льоху, тиснувши в руці звій банкнотів.

— Знаєш, містер, забрало мені часу порахувати таку купку грошей, а мені світ трохи завертається, — пояснив Галушка. — А що буде, як стану мільйонером? — додав і засміявся хитро, стукуючи костурем.

Зиркнувши на пачку грошей у п'ястусі Проця, серед яких викидали і п'ятьдесятки та сотки, Луї знав, що не мусить перечислювати. — Мабуть має їх у хаті

більше, боїться тримати в банку, — подумав, не всіли відвернути очей від жмуту банкнотів.

— Ну, вуйку, давайте їх в машинку! — нетерпеливився Луй, наставляючи свою машинку.

Але Галушка чомусь не спішився. Ледве чи й чув, що каже Луй, бо сидів, тремтячи та зиркаючи баранячими очима то на машинку, то на свої гроші.

— Знаєш, містер, страшно стає... Таки боюсь усій свій маєток пхати у твою машинку, — вибовтав.

— Та чого боїтесь? — прошипотів Луй злорадно. — Боїтесь за ніч легким способом збагатитися? А може за багато випили і страху набрати? — зарепетував і звичайно бліде його обличчя почервоніло як буряк. Думкою вже вирішив: Машинкою чи револьвером — тих п'ять тисяч мусить мати у своїй кишені.

— Та... я нібито боюся і не боюся, але я собі подумав, якби то добре було, щоб і ти, містер, в цю машинку вложив п'єк тисяч дулярів... отак для більшого щастя! А завтра рано отворимо машинку й поділимось тим щастям, — запропонував Галушка, дивлячись на пройдисвіта добродушними, хоч і підхмеленими очима.

Луй вдивився у Проця прошибаючим поглядом, обличчя його побіліло й уста задрижали. Виглядало, — сягне по револьвер і виконає своє. Але вмить опанував себе й химерно засміявся: Адже нічого не втрачає. Його й Процеві гроші разом з машинкою однаково знайдуться в його кишені!

— Знаменита думка, вуйку! Вложу в машинку і своїх п'ять тисяч, щоб не думали, що хочу вас ошакхувати, — і Луй витягнув з кишені калиту, відчислив п'ять банкнотів по тисячу долярів один і з розмахом поклав на стіл.

— Орайт, містер, бери й мої до купи, бо бачу, що ми себе розуміємо, — сказав Проць, вищіривши вдово-

лено зуби, і підсунувся ближче, щоб приглянутись небувалій операції.

Швидким рухом зібрав Луй обидві пачки банкнотів і всунув в отвір своєї машинки. Потім зирнув на замащені ковбасою й огірками свої пальці, сліди яких залишилися теж на машинці, глянув на Галушку та відкрив рота з наміром заявити, що треба вмити пальці й обтерти машинку. Але Проць раптово вхопив машинку у свій п'ястук.

— Давай, най цю магічну машинку своїми власними руками помалюю і поцілую на щастя! — крикнув, оглядаючи її з усіх боків.

— Ви здуріли, вуйку? Хочете ушкодити її, звести все нанівець? Всю ніч зможете приглядатись до неї. Давайте машинку назад! — просто заревів Луй і сів машинку.

Збентежений Галушка подався в зад, але так різко й незрутно, що машинка висунулася з руки й покотилася під стіл, а він за нею, з грубим проклоном. Розбішений Луй заляв і собі, відшпурнув стілець та зі свого боку стола кинувся шукати за машинкою, цілий час кидаючи вуличні проклони. Але поза слоневий тулуб бутлегера й перевернені стільці нічого не бачив.

— Знайшов! — крикнув нагло Проць і з трудом почав виринати з-під стола з машинкою в руці. — Трохи замазалася... Мущу обтерти та поцілувати, аби своє зробила, — і пустився до синку.

Але Луй був уже біля Галушки, вихопив у нього машинку та кинувся до водогону.

— Сам обітру! Перевірю, чи пружини впорядку! Дурень з вас, вуйку. Хочете, щоб з того всього великий пшик вийшов? — кричав і, заки дійти до синку, тримав уже в руці перемінену машинку, яку почав демонстративно витирати рушником.

Скінчивши свій гокус-покус біля синку, Луй вернувся за стіл і подав Галушці машинку.

— Нате вам машинку, вуйку. Можете до ранку приглядатися, але за ніяку ціну не пробуйте відчиняти. Це я сам зроблю, як прийду рано дістати свою половину грошей. Я вже так вимучився, що мушу забиратися. Добраніч, вуйку! Завтра побачимось, — сказав ще і поквапно подався до дверей.

— Добраніч, містер, добраніч, — відгукнувся Проць, а коли двері зачинились, пошкандибав, сміючись, до своєї спальні.

Тим часом Луй Корба, інакше званий Сем Граб, Гриць Шунь і ще з кількома іншими прізвищами, присапав до готелю, всміхаючись усю дорогу та вдоволений зі своєї нічної випраги на дурнів. Лютило його тільки, що втратив нічний поїзд до Монтреалу. Мусить тепер знайти спосіб негайно вирватись з міста, бо пропаде в ньому, як Галушка вранці наробить крику. З тією думкою вмиг спакував свою валізу й пустився до виходу, але під дверима пригадав собі десять тисяч долярів у машинці і спинився, щоб перекласти їх у свою калиту. Ну й дурень Галушка, — подумав, відсуваючи віко своєї шахрайської машинки. Зиркнув у неї — й остовпів.

— Чорт би його вхопив! А це що? — процідив Луй крізь зуби, витривавши з машинки стіс рівно нарізаного паперу, який розлетівся по долівці. Це були такі самі нарізки, які і він і інші обманці вкладали в машинку, щоб замінити за іншу з грішми. З грошей, своїх і Галушки, ні сліду. Біля його черевика лежала інша карточка і з неї сторчала якась записка чорнилом. Підняв її і почав читати:

“Го, го, містер! Не такий я дурний, як виглядаю. Вже раз давси ошукати такому бомови, як ти. Цалу тисічку з’їла цеса пекольна машинка”.

Прочитавши ці слова, Луї в один мент витверезів, — зблід, губи посиніли, трясло ним з хвилювання й досади. Почувався до краю обиджений і обманений — перехитрений і принижений. І то не шліфованим обманцем, а звичайним хлопком, дурним Іваном! Це збільшувало біль і обиду. Вп'яливши очі в неймовірно глумливу записку, намагався розгадати, як це так Галушка зміг виконати свою штуку. Бачив тільки одну можливість: Коли бутлегер подався за грішми до пивниці, відшукав він свою машинку, написав карточку, сховав машинку за пазуху, хитро пустив з руки його машинку з грішми на долівку і, нібито шукуючи за нею, зручно змінив на що з нарізками паперу. — Ну, і йолоп з мене! І чому я краще не придивився до машинки? І чого дозволив собі стільки випити, що бараном став? — ремствував.

Зрівноважившись трохи, Луї позбирав шматки паперу, вклав у машинку Галушки і сховав її в кишеню, а тоді перевірів револьвер і рішучим кроком вибіг з кімнати готелю. У вестибюлі не звернув уваги навіть на дижурного за конторою, який здивувався, що гість з таким поспіхом вибігає друга година по півночі. А в умі Луї була одна думка: видерти тих десять тисяч від бутлегера, аби й мав застрілити його, як собаку...

**

Дім Галушки стояв уже в повній темноті. Витягнувши револьвер, Луї покрадьки підсунувся під задні двері, рішений навіть виламати їх, як Галушка не поспішить відповісти на стукіт. Постояв хвилинку, оглядаючись і надслухуючи, а тоді попробував клямку. На диво, — старий циган був мабуть такий зайнятий і п'яний із свого здобутку, що й двері в тямці не були. Тепер, либонь, хропе як безрога, або перечисляє гроші з машинки та регочеться з нього, що так легко дався піймати

в пастку, — подумав лото Луй і почав уважно відхиляти двері. З револьвером у поготівлі переступив поріг і пригаївся на хвилину. Пощо наосліп пхати голову в пащу лева, — подумав, намагаючись очима проникнути темноту. Впевнившись, що в хаті спокійно як у могилі, примкнув двері і — тепер тільки підкрастись до кімнати бутлегера...

Але виконати плян не вдалося, — з-за дверей рубнув костур Проця й зі спараліжованої руки вилетів револьвер. Луй зойкнув з болю і кинувся ловити свою зброю. Це була його друга помилка: Костур злетів тепер на його спину й він покотився на долівку з глухим стоном. Удар був болячий, але не приголомшливий. Очхнувшись, Луй сів знизу лівою рукою по ногу Галушки, щоб його звалити, — пам'ятав Процеву штучну ногу. Але й Галушка не дармував. Він заїхав п'ястком по карку Луя так, що той знову зарив носом у долівку, перука злетіла з голови, з носа пішла кров. Ще при пам'яті та озвірений з болю, як ранений лев, Луй намагався звестись на ноги, наосліп шукуючи рукою револьвера на долівці. Але Проць ухопив його, ще раз потягнув костуром, стиснув за обшивку, підняв на ноги, а тоді почав обкладати п'ястком куди попало.

— А на тобі, бومه, абис чесних людей більше не дурив машинками! — цідив Проць крізь зуби й обкладав п'ястками пів-живого Луя, аж втомився.

Луй лежав уже без ознак життя і Галушка вирішив, що клопіт буде, як забив його. Стурбований клякнув коло непритомного і нервово став щупати його пульс. Торкнувся болячого місця і Луй глухо застогнав. Дяка, Богу, живий! — буркнув Проць. Освітив кухню і сів на крісло, щоб відсапнути, — може й застановитися, що йому далі зробити, бо клопіт на руках, навіть з побитим до непритомного обманцем. Глянув на револьвер на до-

лівці і нетайно встромив його в кишеню Луя. Перуку з огидою насунув на лису голову півживого. Обмацав кишені, але не торкав ні обох машининок у жакеті, ні товстого звою банкнотів у штанах. — Нехай уже поліція собі це все толкує! — подумав. Знудило його, вхопив пляшку скача, жадібно ковтнув кілька разів і решту влив у горлянку Луя. — Пий, боме, бо ж заплатив за скач! — буркнув. Але Луй тільки здригнувся зі стоном. — напиток приснув з його рота й облив сорочку. — Ну, забагато випив!, — загнузував собі Проць, вхопив його і витягнув на задню веранду. Згасивши світло, оглянувся довкола, а тоді закинув Луя на спину й поніс проуличкою в тіні ночі...

**
*

Чергового вечора, після вечері, прибіг до хати Галушки Микола Вербовий виразно схвильований. В руці мав »Солбурі Стар«, місцевий щоденник.

— Ах, містер Вербовий, небувалий гість у мене! Що добре принесло вас до мене? Сідайте, поставлю пива і трохи побалакаєм, — пригрозив Проць, вельми здивований.

— Тільки на мінутку забіг до вас, пане Галушка... І запевняю вас, що не за пожертвою на "Визвольний Фонд", — швидко попередив його Микола.

— Або що — з мене не люди, аби не дати на такий фонд? — обидженим голосом відпалив Проць.

— Та... Та я не відмовлюсь. На добру ціль гроші в людей випрошую. Але я до вас в іншій справі. Мені цікаво, чи не заходив до вас учора звечора досить шикарний собі панок на прізвище Гриць Шунь? — спитав Вербовий помітно дрижачим голосом.

— Гриць Шунь?... Ніколи про такого хлопа в життю не чув і вчора до мене не заходив, — спокійно відпо-

вів Галушка. — Чому питаєте? Ваш знайомий? До мене заходять люди трохи почастуватись. Був би і його добре почастував, — додав уже злісно.

— Цікаво... Казав мені цей Шунь, що хоче зайти до вас і при чарці забавитися. Перед тим я його в житті не бачив. В готелі склянку пива з ним випив. Але він хотів чогось сильнішого як пиво, отже присікся до мене, щоб його завести до когось доброго лікеру випити. Ну, а я нікого іншого, крім вас, не знаю.

— Чому ж ти, Миколо, до мене його не привів? — запитав Проць з удаваним докором.

— Та, знаєте, я в майні роблю на ранню зміну. Тільки й зробив, що показав йому, де мешкаєте та перестеріг його перед можливим грабунком, бо в готелі витягав такий жмут банкнотів, що всі довкола аж очі витріщували... Жалую, що не привів його до вас, а то Шунь був би оминув нещастя, — пояснив Микола.

— А то яке нещастя його напосіло? — запитва Галушка, вдаючи здивованого і внутрі стривожений до краю. Клопіт буде, як Микола або й Шунь вплутають його у справу! — подумав.

— О, пане Галушка, ви "Стар" не читали? — здивувався Микола, показуючи йому часопис. — Дивіться, ціла стаття про Шуня! Якийсь бандит напав його і побив просто до смерті. Обличчя годі пізнати, права рука перебита, пару ребер зламаних, нема місця на тілі без синця. Сірим ранком поліція знайшла його без пам'яті за броваром і завезла до шпиталю. Буде жити, але мабуть піде за ґрати, бо знайшли в кишені в нього револьвер та якісь машинки обманювати дурних людей. От шубравець, пробував і мене підійти. Повинен я посвід-

чити на поліції, але сором признатись, що з таким темним типом пив пиво. Це не був грабунковий напад, бо в кишені Шуня, чи як там, знайдено досить грошей. Поліції виглядає, що це була розправа генгстерів. Щастя, що хтось його спіймав, заки до вас зайшов, а то я до смерти був би не віджалував, що навів його на вас. Та хто міг збагнути, що в його темній душі? Вибачте мені, пане Галушка, і нікому про мене не згадуйте. Пощо нам вмішуватись у цю нечисту справу та з поліцією клопітати?

— Свята правда, Миколо! Про ту справу ні ви, ні я нічого не знаємо, ми того бома не бачили. Треба свої честі пильнувати. Вам ще поліція не страшна, а я, як знаєте, в такому бізнесі, що на саму згадку про поліцію стрепенуся... Знаєте, Вербовий, по божому світі всяка потань волочиться. Добре, що бом минув мою хату, — заявив побожним голосом Проць, вдоволений з вислідів справи. — Ну, а тепер, Миколо, виїмо доброго коняку, який в мене тільки для спеціальних гостей...

— Не трудіться, пане Галушка. Не навчений на гарячі напитки. Часом зайду до готелю на склянку пива. Щаджу центи на добрі цілі. Самі знаєте, скільки гроша тратять люди на п'ятику, — відпекувався Микола та, помітивши вираз обиди на обличчі Проця, змінив думку. — Але в тім випадку, пане Галушка, я радо з вами коняку виїю...

— Ну, таку мову розумію! Зараз принесу коняк, — притакнув Проць і подався у свою кімнату. За кілька хвилин вернувся з пляшкою в одній руці, у другій сторчав жмут банкнотів.

— От, бачиш, Никі! Можна випити й у той самий час щось на добру ціль дати. Не раз був би вам жертву дав, якби ти не цурався до мене зайти та й не чіпався

мене тоді, як я борщ сьорбав у старій Сорочихи... На маєш сто дулярів на твій визвольний фонд, тільки не кажи нікому, від кого дістав, бо не обженусь від прошаків і колядників, а це пошкодить мені в моїм бізнесі, — заявив Проць і поклав на стіл свою пожертву.

Микола витріщив очі на вид купки долярів, — був таки заскочений жертвенністю старого бутлегера.

— О, пане Галущка, та це ж просто княжий дар! — малоощо не скрикнув.

— Княжий, не княжий, а звичайний дар від старого майнера, з одною підбитою ногою, якого біда в Канаді розуму навчила. Ніхто з наших до мене не заходить, тільки англіки, фіни і французи, — і з того я вдоволений. Але ти, Никі, мене не цурайся. Завжди дам на твою ціль, тільки не згадуй мене у своїй газеті. Не люблю хвальби. Ну, на наше здоров'я!...

ІМПОРТОВАНА НАРЕЧЕНА

Федько Пантелюк уважав себе за старого парубка й за такого всі його вважали, особливо дівчата й самітні жінки, випадково зиркнувши раз на його смагляве обличчя та буйні вуси. І з цього він ні дивувався, ні не зражувався, свідомий факту, що волочить за собою роки п'ятдесятку, половину з них прожитих у Канаді. Сам він не почувався аж такий старий. У чорній його чуприні не видно було ні одного сивого волоска, темні очі лискали палко на вид бажаної молодиці, навіть по-стать носив прямо й бундючно. Довгі роки важкої фізичної праці не зігнули гущула у три потибелі, як це було з неодним його ровесником, старим парубком без сильної волі й надії. І носив себе поставно не тільки тому, що гущул з роду, але й тому, що володіла ним пристрасна амбіція причарувати ще до себе якусь дівчину, чи молоду вдову, одружитися і розвести сім'ю та доживати віку по закону Бога й природи.

Але щастя чомусь не всміхалося, доля шуткувала з нього, надії зводили, може й не з його вини. Життя кидало його з одного місця у друге, від Монтреалу до Ванкуверу, в погоні за будьякою працею, аби тільки пережити початкові роки іммігранта і потім голодні роки загального безробіття. В таких умовах про дівчат і женьячку годі було й думати. Яка з дівчат лакомилася на безпритульного парубка, хоч і поставного? Коли ж на-решті устійнився на праці, в банку трохи грошей заоща-див, новий костюм на себе надів, на весіллі чи товарись-

кій забаві якась дівчина припала йому до серця, то в танці звичайно довідувався, що вона вже заручена. І так було з року на рік і так залишився старим парубком до сьогодні, коли врешті осівся в Ціпава, малому містечку в соняшній закутині ніягарського півострову.

Та й у Ціпаві прожив уже десяток років на праці при будові великої гідроелектростанції. З природи ощадний, ніби легендарний шотландець, купив собі маленьку, хоч і запущену ферму з хатою та курником, старим автом доїздив до праці, але в банку нащадив більш дві тисячі доларів. Усе, чого бракувало йому, це жінки. А тут дівчат і відів на відданні, — хоч шукай зі свічкою. Українська громада в Ціпаві незначна, вдови чи старшої дівчини-відданиці немає, а чужих не хотів брати й під увагу. Не одне мішане подружжя знав з досвіду. З чужою не буде спільної мови й порозуміння, чужа не звари́ть ні борщу, ні вареників (про голубці шкода й думати!) та ще й дітей виховає на свій лад, іновірців і відчуженців рідного народу. Такого нещастя собі не бажав. Не дурив себе думкою, що вдасться йому причарувати на жінку молоду дівчину, як це робив не один підтоптаний парубок, хоч правда, — молоду дівчину був би радісно взяв за жінку. Клопіт був, що молоді дівчата минали його, навіть скоса не кидали на нього оком.

Часом попадав у дійсну розпуку та у святкові дні шибав своїм автом до Торолду і Веланду на весілля та забави, завжди в надії, що попаде на надійну молодлицю серед більшої громади українців, в якій знав поважний гурт своїх земляків з Буковини. Старий досвід повторявся. Огірчений вертався до хати й, виливши з досади в себе кілька чарок горівки, присягав собі, що краще йому залишитися старим парубком, як так гонити за дівчатами і вдовами та робити з себе дурня. Дехто вже й на глум його бере, насміхається.

Але за ніч присяга звичайно випаровувала з алкоголем і, встаючи вранці з постелі, перша його думка була мати доконче жінку, яка застелила б чисту постіль, зладила сніданок і з поцілунком виправила до праці, під вечір виглядала його з вікна, знову вітала теплими губками та садовила за смачну вечерю, тримала хату в порядку, годувала курей і пацята та після щоденних трудів обоє з любов'ю в серці ішли в постіль дожидати нового дня. Без жінки життя виглядало Федькові на чисту нудьгу і безцільність. От, сьогодні неділя. Замість піти з жінкою до церкви, мусів почистити хату, випрати білля, простирала й усе, що за тиждень забруднилось, зварити чи всмажити щось на обід, а там навести лад і в курнику та свинарнику, не згадуючи вже зарослого городу й травника довкола хати. І так сховався йому на самоті весь святий день, — та що не робив у хаті чи городі, з ума не сходила думка за всяку ціну підшукати собі вимріяну жінку, щоб самотно не капарити світу та помирати старим, ніким не оплаканим парубком.

Несподівано, саме коли за хатою розвішував випране білля, навістились до нього гості. Були це його побратими та товариші праці: Порфір Лазар, Танас Лакуста й Ленько Демосюк, з якими вчора забавлявся на весіллі у Веланді. Вони були ще в весільному настрої.

— Ну, старий легіню, то це так ти відпочиваєш у святий день? — сміючись, питав молодий парубок, Ленько Демосюк, що небаром мав вінчатися з дочкою своєї хазяйки й не міг собі уявити, як може чоловік гущульського роду виконувати таку жіночу роботу, та ще й у неділю.

— Не вигопкуй своїм язиком, Леньку, як вчора ногами на весіллі. Хто зна, чи ми й тебе не заскочимо одного дня, як будеш запинати на шнур не тільки те, що Федько вивіщує, але й пеленки та штанията своєї Еви, —

докорив Лакуста, пригадуючи собі, що він сам колись це робив, як жінка була слаба після народин сина.

— Того вже не дочекаєтесь! — відпалив Ленько, не маючи найменшої уяви про вимоги подружнього життя.

Найстарший віком Лазар, який лишив жінку й дітей на Буковині, бачучи засоромлення Федька, теж не сподобав собі невмісного дотепу буйного парубка.

— Ти, Леньку, краще внеси в хату те, що ми привезли у тарадайці, й застели стіл, а тоді вже й побачимо, який з тебе газда буде, як з Евою оженишся, — звелів Лазар шорстким голосом і разом з Лакустою допомгли Федькові розвісити решту білизни.

В хаті застали запрялого Ленька біля старої печі. Пригрівав голубці. На незастеленому столі (бо єдина скатерть висіла на сонці) здивований хазяїн побачив накраяну шинку й ковбасу, квашені огірки й капусту, житний хліб, а там і квартиру горівки й чарки.

— Буде ще з тебе добрий газда, Леню, — похвалив його Лазар.

В очах Федька заблистіли сльози.

— Що це за okazія, милі друзі? — спитав схвилюваний.

— Не питай, а сідай за стіл, Федю, і забавляйся з нами, — повелів Лазар.

Лакуста наповнив чарки.

— На твоє здоров'я, газдо, і аби пощастило тобі найскоріш газдиню собі придбати! — побажав Лакуста. Лазар і Ленько притакнули, стукнули чарками та присілися до підсмажених голубців.

— Знаєш, Федю, ми зайшли на весільні поправини. Оглядаємось — нема тебе. Нема й інших наших партнерів, а столи аж утинаються від усякого добра й напитків. Газдині щохвилини доносять свіже та припрошують, а гості вчора об'їлися на весіллі й відпрошуються.

Свекруха Дорош крутить носом і бурмоче: — Що ж ми з тим добром зробимо? Стільки наварити й напекли, а гості втратили смак, інші не прийшли, не прийшов і Федь Пантелюк, прийдеться хіба викидати, — пояснив Лакуста.

— А ми, Федю, весь час про тебе думали! Зле зробив, що не прийшов забавитися, моргнути на молодий, потанцювати та й з місця вирішили шмигнути до тебе та по своєму з тобою забавитися, — додав Лазар.

— А свекруха Дорош ще й пожаліла тебе, Федю, коли пригадав їй, що на фермі ти неділями більш зайнятий, як на праці та що хочемо навідатись до тебе, але не з порожніми руками. Вона притакнула та негайно налаштувала нам усього добра і прохала привітати тебе, на здоров'я молодят чарку піднести, — докинув Лакуста.

— Ти, Танасе, забув згадати, що свекруха висловила бажання тобі, Федю, найскоріш знайти собі молодичку, щоб могла і на твоєму весіллі погуляти, — пригадав Ленько.

Лазар поналивав чарки. Лакуста витолосив тост на здоров'я молодят і Дорошевої, а повівши чарку в бік Федя, висловив надію, щоб бажання свекрухи й усіх його друзів сповнилося якнайскоріше. Федько спустив очі. Ленько засміявся й поплескав його по рамені. І так у весільному настрої й доброзичливих шутках не забрало пів години, як з голубців, шинки, ковбаси і сліду не стало. Порожню пляшку з отрівки Ленько шпурнув у кіш і почав розставляти пляшки пива. Лазар затужив за жінкою та дітьми, зеленими полонинами й Карпатами, й затягнув сочистим баритоном "Верховину". З душі усі відспівали цю хвилюючу пісню то тенором, то басом. Федь утер сльозу, а Лакуста пригадав собі свою русяву жінку в Бергометі, дні кохання і розлуки, та став виспівувати любовних. Співали й зухвалі пісні з вояцького життя, пісні про Австрію і Канаду і закінчили коломий-

ками. А Ленько не видержав: скочив від стола й почав вигопкувати, але без музики тільки сміх викликував.

— Щади ніг, Леню! — крикнув Лакуста. — Треба було привести сюди свою Еву, а з нею і кілька молодиць та кількох музикантів, щоб і нам було з ким коломийки втяти...

— Свята правда, Леню! Без жінок нічого не вдієш, навіть коломийки не втнеш. Ти ще замолодий знати цю правду. Спитай нас — мене, Танаса й Федя, яке гірке життя без жіночого роду, — підтвердив Лазар.

— Вам добре говорити, — буркнув доволі терпко хазяїн. — Ви, Панасе і Порфіре, нарікати причини не маєте, бо ж ви жонаті. Ленько вкоротці звінчається з Евою, але що мені, старому парубкові, казати?

— Знайди собі молодицю і женися, Федю. У світі повно молодиць, а з тебе ще шикарний легінь, навіть з твоїми вусами, що придають тобі вигляду дядька, — порадив Лакуста.

— Так, насміхайтеся з мене! — докорив Федько. — Я ж готов і завтра женитися, але чомусь не маю щастя знайти відповідну пару, — додав досадно й став розповідати про свої труднощі та досвід з минулих років.

Тема підійшла і розвелася довга дискусія. Ленько божився, що будучи на місці Федька, до тижня знайшов би собі пару, як у Веланді, то в Торолді. Лакуста відпалював, що добре йому, молодому й гарному, так думати. Лазар доводив побратимам, що це Канада, — дівчата тут, навіть вдови, на старшого парубка і глянути не хочуть. Їм парня, автом возитися, вигідно в місті жити, а Федеві треба жінки, що вміла б і корову видоїти, дробу й безрог доглянути і доброю газдинею бути, а за такою хоч на фармах в Манітобі шукай, — пояснював Лакуста, знаючи життя в Канаді і труднощі Федька, який тільки йому притакував.

— То чому Федьові в газеті не оголосити, що шукає товаришки життя? Такі оголошення часто бачу! — хотів знати Ленько.

— Ба, це не для мене! — заявив рішуче Пантелюк. — Волю старим парубком скиснути, як таким робом шукати собі жінки. Люди осміють. Годі знати, на яку бабу попадеш. Часом ще й обшахрує, як мого знайомого в Торонті. Оголосив себе в газеті, описав, якої товаришки життя шукає, — ну, і чим воно скінчилося? Дістав кілька листів і фотографій від охочих дівчат і вдів. Вибрав собі найгарнішу та відразу в ній залюбився. Вона відписала, що його теж відразу собі сподобала й таким робом заручились. Спровадив її з Ванкуверу, бо написала, що не має грошей на таку далеку дорогу. Коли прибула до нього, мій знайомий відразу втратив розум з любови, а вона почала виманчувати в нього гроші, то на придане, то на меблі до винаймленої хати, то на інші здумані потреби, а він з банку ощадності вибирав і в добрій вірі їй давав. Ніч перед вінчанням молода зникла, як камфора, зі своїм спільником, а мій знайомий з сорому й розпукки повісився у заваленій меблями хаті.

— Має рацію, Федю! Йому паця в мішку не купувати, — підтвердив Лакуста.

І знову довга дебата про те саме. Допивали пиво. Лазар говорив мало, сидів і розважував проблему Федя, бо жалів і любив його, як брата. Пригадав собі останній лист від жінки й у ньому згадку про Вероніку Куріляк. Крізь ум блиснула думка, — і Лазар grimнув п'ястком об стіл:

— Федю, бігме маю для тебе дівчину!

Усі витріщили очі на Лазаря.

— Не шуткуй з нас і не дури Федя, — скажи, яку дівчину ти вимацав для нього, — хотів знати Лакуста.

— Не я вимацав у своїй голові, а моя Варка піддала оце мені, — пояснив Лазар. — Дівчина зветься Вероніка Куриляк. Сам її не знаю, проте Варка її добре знає, бо ця з її села. Пише Варка, що жаль їй дівчини. Тета сироту виховала. Підросла, тета померла. Вероніка вже сама давала собі раду. Якийсь час служила у дворі німецького дідича, а коли змерзилась їй служба у пана, поїхала до Черновець на роботу. Недавно вернулася до рідного села в надії, що припаде до серця якомусь легіневі й матиме чоловіка. Час дівчат не щадить, мине їй двадцятка й парубки її оминають. Вероніці двадцятка вже давно минула. У селі більш дівчат і відданиць, як хлопців. Деякі легіні не вернулися з війни за цісарську Австрію, деякі порозїздилися за роботою по світі, як кожний з нас. Жінка пише, що дівчина гарна з виду, чесна й працювита, все вміє зробити в хаті і на полі, але парубки чомусь її оминають. Кожний кидає очима тільки за молоденькими та з багатим віном. Хто лакомиться на старшу дівчину, змаргану працею в панів, яка принесе з собою тільки те, що на ній? І заходить Вероніка зчаста до моєї Варки, — пожалітися, а то й виплакаться. Часом нарікає на свою долю і навіть на своїх батьків, що привели її в такий нещадний світ та й лишили сиротою. У війні згинули. Моя Варка її розраджує, часом і заплаче разом з нею, а потім пише до мене, чи не поміг би я Вероніці дістатися до Канади, де може пощастило б їй кращу долю знайти, — докінчив Лазар і повів очима по друзях.

Виглядало, що кожний був вражений долею далекої сільчанки. Федько сидів, як зачарований. Вероніка! Як мило звучало це імення! В уяві бачив бездолюну дівчину, ніби стояла проти нього з одвертими руками й усміхом на устах. Ах, коби Бог святий допоміг...

— І чому ж ти, друже, не спровадив Вероніку, як Варка просила? — спитав докірливо Лакуста.

— Ти ж знаєш, чому. Кожний цент висилаю Варці на сплату довгу за куплений шмат поля, — відбився Лазар.

— Повинен був з Федьком поговорити, в нього є гроші, є фарма, постійна праця і, хто зна, чи не припав би Вероніці до серця, — докорив Ленько і скоса глянувши на Федя.

— Так, чому до мене не вдався? — дорік і Федьо. — Може й припав би Вероніці до серця, — додав майже шепотом.

Сватання було довершене. Запили на здоров'я Федя і Вероніки. Лакуста з місця склав плян: Лазар має написати листа до Варки, що його побратим, Федько Пантелюк, гуцульського роду, немолодий уже легінь, але статочний і хороший на вид, який має фарму й добру роботу, охочо покрие подорожні кошти Вероніки в надії, що вона сподбає собі його й обоє стануть під вінець.

Лазар обіцяв зараз листа написати, а Ленько порадив і фото Федька до листа додати. Федько таке відшукав у бюрку, але з молодшого віку, й несміло подав Лазареві.

— Добре, що й таке маєш. Великої різниці не робить, — сказав Лазар, ховаючи фото в кишеню.

Побратими від'їхали домів, а замріяний Федько вже про ніщо інше не думав, тільки про Вероніку.

Довгі тижні пішли, поки Лазар дістав відповідь від Варки. Федько вже втрачав надію, ходив посоловілий і щодня запитував, що сталося, що так довго відповідь не приходить. Утішений листом, Лазар побіг до Лакусти поділитись радісною вісткою. До листа Варки додала Вероніка дописку, в якій вітає Федька й дякує за бажання спровадити її до Канади. З обличчя подобається їй.

Жаліє, що не має своєї світлини, щоб йому вислати, але надіється, що при стрічі не розчарується. До Канади готова, як тільки пришло їй шифкарту й аф'давіт.

Ленько аж підскаочив з радості, що тлян удався. У трійку негайно пігнали автом на фарму Федька.

— Ну, Федю, виедовзі ще погуляемо на твоім весіллі, — гукнув Лакуста, ставляючи пляшку на стіл.

Лазар почав читати листа Варки й дописку Вероніки заскоченому Федькові. Той з радісного схвилювання не міг і слова добути. Але наступного дня не пішов до праці, зайшов до банку, відтак до свого адвоката, потім до корабельної агенції, а до дому вернувся з фарбами й взявся перемальовувати хату з-зовні і внітрі, щоб була привітна для Вероніки.

Ще заки Федько впорався з хатою, його адвокат поладнав іміграційні справи для Вероніки. Разом з дозволом на приїзд до Канади, наш знайомий післав своїй нареченій ще й шифкарту та переказ на сотню долярів, щоб мала на подорожні витрати. Грошей не щадив, Вероніка не сходила з його уяви й на хвилинку. Шептав це чарівне ймення, встаючи вранці й лягаючи ввечері. Ввесь день дихав його солодким звуком. Побратими чудувалися зі зміни настроїв у Федя аж до того, що Лакуста якось навіть відмітив Лазареві:

— Чув хто, щоб старий парубок так залюбився у дівчину, якої й на очі не бачив?

Врешті прийшла телеграма Вероніки, що щасливо прибула до Галіфаксу та що буде за пару днів у Веланді, як бажав собі Федько. А він зарядив так за порадою Лазара, бо ж годі було заставляти наречену ночувати незвичану в його хаті. Приміститься в Дорошів, у буковинській православній церкві звінчаються, відбудуть весілля і аж тоді повезе Вероніку на медові дні й ночі до своєї покращеної хати.

Вістка про приїзд Вероніки розійшлася по всій громаді православних буковинців у Веланді, Торолді і Ціпаві. Навіть галичани і придніпрянці заговорили про старого жениха й імпортовану наречену, Вероніку. Лазар, Лакуста й Демосіок помагали й дораджували Федькові в усьому, навіть зголити свої товсті вуси, щоб виглядав Вероніці на молодшого, і він зробив це без протесту. Купив собі і темний костюм на вінчання.

Прийшла вижидана хвилина. На дворці Веланду зішшовся великий гурт побратимів, знайомих жениха і просто цікавих. В гурті були й Дорош, які приладили кімнату для Вероніки та вечерю для запрошених гостей. Прибув на перон теж Іван Кацалай з невідступною гітарою, — побренькував по струнах і розважував гурт своїми куплетами, в тому й на місці імпровізованими та пристосованими до okazji. Люди то подивлялися його музичний хист, то реготалися з його шутливих пісень. Всі знали його зі сцени: Кацалай забрив недавно до Веланду з Монтреалю, відкрив студію музики й народніх танців, ставив п'єси й комедії, в яких грав головну роль і навіть у церковному хорі співав баритоном. Коли читав Апостола, — дрижав дерев'яний дах церкви й усі натягали шиї, щоб глянути на нього з подивом. Такого співака тут з роду не чули. Захоплював він усіх і зі сцени, в любовних ролях просто чарував дівчат і жінок. Так і в цій хвилині був центром уваги: всі оплескували його та домагались ще і ще пісні. Один Федько не звертав уваги на Кацалаю, ні не реготався з його куплетів, хоч деякі з них були присвячені йому та Вероніці. Схвилюваний і до краю понервований, ходив по пероні подальше від гурту, поправляв свою краватку, розчіплював та заціпав гудзики жакету, стирав піт з чола, сьгавав рукою по вуси, яких уже не було, — і це ще більш його нервувало. Ніхто зі знайомих уже й не допитував жартом, що сталося з його

вусами. Лазар і Лакуста підходили до нього та пробували підбадьорити, але він відвертався і далі ходив по пероні, — вуха настроєні тільки на свист льокомотиви поїзду, який ось-ось мав привезти йому Вероніку з зелених полонин рідної Буковини.

За хвилину поїзд загудів і присопів до станції. Всі заметушилися, всі очі на пасажирів, шибяючи по дівчатах і молодийцях, що висідали з поїзду. Кожний думав пізнати імігрантку з її селянської одежі, голови в хустці, великої валізи з плетеної лози, може і з клунком, бо ж так колись імігрантки приїздили. Такої імігрантки шукав і Федько Пантелюк, бігаючи по пероні з одного кінця на другий. Бігали так і його побратими, але серед пасажирів, що проходили, ніхто з них не пізнав Вероніки.

— Мабуть втратила поїзд, — потішав Лазар спантеличеного Федька.

Тимчасом Вероніка стояла недалеко з валізкою, стурбована й дивуючись, чому наречений не вийшов її зустрінути. Шукала за ним серед натовпу, пройшла попри нього двічі, але не звертала уваги, бо дивилася за старшим парубком з вусами. А Федько й на неї уваги не звертав, бо виглядала на панну з Торонта: модерний костюм, капелюшок на руській голові, білі рукавички, шовкові панчішки та струнких ніжках і в руці валізочка. Вона звертала увагу й на гурток людей, що когось виглядали, чула, що розмовляють рідною мовою. Спрямувалась уже навіть до них, як з гурту підступив до неї високий і смаглявий, як гуцул, парень та спитав сміливо:

— Мабуть, панна Вероніка? Іван Кацалай. Приємно першому вас тут привітати, — заявив, простягаючи руку.

— Так, Вероніка Куриляк! Приємно й вас звітати. Чи пан Пантелюк не прийшов, щоб мене зустрінути? — спитала.

— Він тут, нашукався за вами, а ці люди в гурті зійшлись також вас привітати, панно Вероніко. Мабуть, не пізнали вас, — пояснив, а тоді гукнув:

— Гей, Федю, ходи вітати Вероніку!

— Вероніка! Вероніка! — відгукнули побратими й інші земляки й уміти оточити дівчину.

На вид чепурної, руської і синьої нареченої Федько зацікавився і стояв на місці, як зачарований. Лазар і Лакуста вхопили його погладити руки й приволікли до Вероніки.

— Вибач, Вероніко, що не пізнав тебе... Оглядався за дівчиною в селянській одежі, — вигикав Федько й зіпрілою, мозолистою рукою почав стискати ніжну руку Вероніки.

— Простіть скоріш мені, що вас відразу не пізнала, — перебила Вероніка, її личко залите рум'янцем. — Я оглядалася за чоловіком з вусами, а тут...

— Гей, Федю, не вагайся поцілувати свою наречену? Не сіпай тільки її руку! — гукнув Ленько.

Федько кинув гнівний погляд Ленькові, пустив руку Вероніки, знітився збентежений і спустив очі. Ця скромність Федька зацікавила Вероніку і, щоб виручити його з прикрої ситуації, вона вхопила його за шию та поцілувала. Люди загугли й оплескали її жест. Лазар підступив до дівчини, щоб представити себе, — вона і його обняла та поцілувала.

— Це від Варки, пане Лазар! Так тужить за вами, — сказала.

Дорошкі, Лакуста, Ленько з Евою і кожен з гурту підступали до Вероніки та приязно вітали. Кацалай стояв збоку, своїми палкими очима просто їв Вероніку. От,

тобі красуня, хоч відразу до серця пригортай! — подумав, здіймив гітару, а коли Вероніка зненацька глипнула на нього, він бренькнув по струнах акордом і почав гомоніти любовну пісню.

Бездітна пані Дорош обіймила Вероніку з материнською ніжністю.

— Беру тебе, дитинко, з собою і якийсь час будеш у моєї оліці, — заявила їй, звертаючись до решти людей, запросила їх до хати на вечерю. — І ви, пане Кацалай, ходіть з нами зі своєю гітарою, — запропонувала, знаючи, що він і без запрошення зайде потоститись, розважити хазяїв і гостей.

В чергові дні пішла підготовка до вінчання і весільної забави. Дружки й дружби були підібрані. Лазар і Лакуста були назначені за старостів, Дорошева за сваху. Вероніка придбала собі білу сукню, вельон і все, що годилося молодій, щоб стати під вінець. Купила те все за власні ощадності, щоб зберегти свою честь і достоїнсть. Федько навідувався до Вероніки щовечора, в неділі привозив її на ферму почванитися своїм господарством. За ті тижні буйав у хмарах зі щастя, при зустрічі з нареченою не знав, на яку ногу стати та чим їй приподобатись. Іноді ці його заходи викликали в дівчини усмішку на устах, часом і турбували. Хотіла, щоб поводився з нею природно, говорив з нею серйозно, не трактував її, як ляльку. Дивувало її і те, що в хаті не бачила ніодної книжки, хоч був грамотний.

Часто відвідували Вероніку Лазар і Лакуста. Забігав туди днем і Кацалай з гітарою. Розпитував про Кіцмань, з якого походив. Оповідав про свої пописи на сцені в різних містах Канади та кожен раз запрошував Вероніку зайти до його студія. Кожний теж раз не забував обсіпати її компліментами та пописатися під звуки гітари хоч одною любовною пісенькою, не відриваючи від неї

своїх темних, жатучих очей. Вероніка звичайно паленіла від тих поглядів, збентежена й засоромлена спускала очі, тікала до кухні допомогти хазяйці зладити обід чи вечерю. Сміючись, Кацалай завішував гітару на рамено та йшов за нею до кухні попрощатися й вибачитись. Дорошева вже давно дивилась на Кацалаю криво, — не любила тих частих відвідин. Коли він засиджувався, входила в гостинну кімнату, сідала коло Вероніки, прошибувала Кацалаю критичними очима. Він не любив цього й забирався з хати, а на злість хазяйці прощався з Веронікою німецькою мовою, якої Дорошева не розуміла.

— Що він тобі сказав, дитино? — питала.

— Сказав: До милого побачення, моя панно! — пояснювала Вероніка, засоромлена.

— Чи не зачасто навідується до тебе, дитинко? Люди можуть на язики взяти. Федьо не стерпить, клопоту наробить.

— Знаю, тітко, але що ж я тому пораджу? Хіба прийдеться критись від нього, — звинувалась.

— Не турбуйся, дитино. Не пущу його більш у хату, а як упреться,grimну йому в ніс дверми, — роз'ярувалась Дорошева...

І так прийшла субота вінчання Вероніки й Федька Пантелюка. В хаті Дорошів метушня. Дружки збирали Вероніку в білу сукню, накладали вельон на руську голову. Внизу старости Лазар і Лакуста нервувались, ніби свою дочку віддавали, щохвилини дивились на годинник, свідомі, що час везти молоду з друзями до шлюбу, що церква набита людьми і що молодий з друзями десь пріють у захристії.

Тимчасом залюблений до безтяти Іван Кацалай заливався потом у затінку недалеко хати Дорошів, до якої зайти вже не зважився. В кишені мав лист до Вероніки й вижидав нагоди, щоб кимось його передати. Врешті на-

дійшов його ученик музики, 10-літний Павлусь. Кликнув здивованого юнака в затінок і намовив доручити листа Вероніці. — Тільки їй, нікому іншому! — наказав твердо й дав йому доляр за труд.

Втішений доляром, Павлусь побіг до хати Дорошів. На веранді стягли Лазар і Лакуста. Побачивши листа в руці юнака, спинили його.

— Кому ж ти, Павлусю, листа несеш? — запитав Лазар.

Той скрутився і мовчав. Лакуста того не сподобав собі.

— Знаєш, хлопче, за хвилину всі з хати вийдуть спішно до церкви й ніхто на тебе і твій лист не зверне уваги, листа так і не доручиш. Краще скажи, кому листа несеш, а я тебе до нього сам заведу, — твердо сказав Лакуста.

— Листа маю доручити панні Вероніці, — виявив безрадний Павлусь дрижачим голосом.

Лазар переглянувся з Лакустою, здивований, що хтось у таку хвилину передає юнаком листа. Він уже знав від Дорошевої, що Кацалай накидується Вероніці, отже підозріння його загострилось. Лагідно обвів юнака рукою.

— Знаєш що, Павлусю, в цій хвилині дружки вбирають Вероніку до шлюбу і ніхто з чоловіків не може її бачити та й тебе до неї не допустять. А ти листа дай мені і я вже його пізніш доручу, —

— Але пан Кацалай наказував мені самому доручити, — бідькався юнак.

— Не журись, Павлусю, я листа передам Вероніці, а ти скажеш своєму учителеві, що листа доніс, — запевняв Лазар хлопця, який нерадо подав йому листа й побіг у протилежну сторону, щоб не стрінутись з Кацалаєм.

— От, сукин син! — буркнув Лазар, оглядаючи листа.

— Прочитай і побачимо, що той циган від Вероніки хоче, — порадив Лакуста.

Лазар роздер коперту й побачивши, що лист написаний німецькою мовою, дав Лакусті прочитати.

— От маєш падлюку! — процідив крізь зуби Лакуста. — Присягає вічну любов Вероніці та намовляє не ставати під вінок з таким старим простаком, як Федько, — пояснив побратимові.

З хати загомоніли веселі голоси. Вероніка зі своїм почотом була готова до шлюбу.

— Сховай листа, а про того чортяку пізніше поговоримо, — шепнув Лазар.

За хвилину омасні авта повезли/панну молоду з її друзками й почотом до церкви, — сирени авт сповіщали цю радісну подію всім людям. Кацалай здригнувся на звук сирен і збентежений висунув голову зі свого затінку в надії, що схопить бодай поглядом Вероніку в білій сукні та вельоні на руській головці. Але й це йому не вдалося і на нього сіла крайня досада. Закляв і несвоїми ногами потягнувся до свого студія, щоб два ученики на нього під дверми довго не чекали. З кожним кроком старався розгадати, що сталося з його листом: Павлусь не доручив? Вероніка знехтувала листа та його палку любов?...

І так мучився думками Кацалай решту дня. Увечорі надів темний костюм, причепурився, завісив гітару на пле-

чі та поспішив на весільну гостину, щоб покласти кінець своєму стражданню і спитати саму Вероніку, чи дістала його лист...

Весільна забава була в повному розгукі. Простора заля гуділа від шуму підхмелених голосів, сміху та гучної музики скрипки, цимбал, гармонії, клярнету, фортепіана, баса й бубна. За головним столом сиділа молода пара. За іншими столами гості пирували, посередині залі молодь танцювала, а здовж стін стояли свіжі гості, чекаючи на чергу сісти за стіл.

Наглу появу Кацалая помітив диригент оркестри, Сава Кіцул, і на його знак музиканти вдарили марша. Всі звернули увагу на нового гостя. Не було виходу. Кацалай відклонився диригентові і його музикантам та з повагою помаршував до почесного стола побажати молодій парі щастя й випити з ними за здоров'я. Приймаючи його руку, Вероніка мило всміхнулася до нього та висловила вдволення, що зміг прийти взяти участь у весільній забаві. Сяючий у своєму щасті, Федько також дякував йому за почесність і підніс йому чарку. Відступаючи від стола, Кацалай радів думкою, що його побоювання про лист були зайві. Мабуть, Вероніка прочитала лист і заховала, якщо не знищила його у своєму безвихідному положенні. В тому настрої не помітив він зловіщого обміну поглядів Лазара, Лакусти і Демосюка, що збоку до всього приглядались...

Весільний час збігав швидко. Жінки посадили Кацалая недалеко почесного стола. Очі його блискали у піднесеному настрої, а кожний другий погляд кидав на зарум'янену панну молоду. Розважав гостей при своєму столі дотепними вигадками, а при тому кожен голубець, шматок курки чи ковбаси заливав горілкою. Відсапнув-

ши, настроїв гітару і став підспівувати весільних. Гості стовпилися довкола його стола, оплескували кожну пісню. Музиканти перестали грати. Сава Кіцул не любив компетичії, закляв під носом, не маючи ради, викликав його на сцену, щоб разом з його музикантами пригравав на гітарі та приспівував до коломийок, польок і вальсів. Кацалай охотно вискочив на сцену, щоб і на весіллі стати центром уваги. Вероніка глянула на нього стурбованими очима, стараючись збагнути дивну поведінку цього буйного земляка, свідомо його жагучих поглядів і залюблення.

Після презентації дарунків молодій парі, виведено з-за стола Вероніку до танцю з молодим, друзьбами, старостами й іншими гістьми. Дивлячись на молоду, що поблажливо й весело з кожним танцює, Кацалай не міг довше стерпіти, — поклав гітару на крісло і збіг зі сцени. Закружлявши з молодого кілька разів, тісно притортаючи збентежену, прошептав їй у вухо, що просто дуріє з любови й чи дістала його листа.

— Про що ви, пане Кацалай, говорите? Жодного листа від вас не дістала! — відповіла схвильована. — Пам'ятайте, що я вже одружена, — додала й виплуталася з його обіймів.

Збілівши, Кацалай вклонився їй і хиткими ногами поволікся за сцену, а трійка побратимів Пантелюка перешепнулася у поблиському кутку залі. Сава подав йому гітару.

— Залишіть мене у спокою . . . Весілля для мене скінчилося . . . Йду виспатись, — буркнув Кацалай, вхопив гітару і подався до виходу задніми дверима, в тінь ночі . . .

Оркестра заграла шумної коломийки. Вигуки й приспіви танцюристів заглушили пронизливий крик Кацалая, коли невидима рука шарнула його друкком по голові, на

мить запаморочивши його. Але удар не звалив його з ніг. Заревівши, як зранений звір, він кинувся на тінь свого напасника, щоб його роздерти, але в той мент висунулися з темноти два інші напасники, які вдарами штаби й кола збили його з ніг та почали немилосердно бити лежачого, куди попало. Розторошили й гітару. За хвилину Лазар, Ленько й Лакуста вже сиділи при чарках і залюбки приглядалися розгуляним танцюристам у коломийці...

Поліцист знайшов Кацалая пів-живого в калюжі крові. Амбулянс відвіз його до шпиталю, а детективи спинили весільну забаву й до самого ранку перепитували гостей. З нічим і забралися, — ніхто з залі не виходив, нічого не знали про напад, всі любили Кацалая і були обурені на когось, що напав на нього. Одна Вероніка таїла підозру й оминала погляди збентеженого Федька, хоч знала, що той увесь час сидів біля неї за столом. Уже в постелі, на її допити, він присягався на всіх святих, що не має найменшого поняття, хто це міг напасти на Кацалая...

Епілог

В нашому грішному житті різно буває. Декому від колиски до самої смерти усміхається доля щастям, а з іншого глумиться. Мрії та добрі задуми часто розвіюються як химерний сон, спроби вибороти собі кращу долю і щастя в житті нераз розбиваються на прах об скалу суворої дійсності. Можна сказати це і про мрії та задуми старого жениха Федька Пантелюка, безталанної сироти Вероніки Куриляк і закоханого аманта з гітарою — Івана Кацалая.

Шість тижнів треба було лікарям, щоб підгоїти його поторощену голову, поламані штабою ребра і праву руку.

Напасників поліція не розкрила, бо Кацалай не пізнав нікого в темноті, а здогади його виявились безпідставні. Весільні гості присягалися, що Федько Пантелюк і його побратими не виходили з залі. Скінчилося на здогадах поліції, що невідомі бандити напали на Кацалаю з наміром його ограбити. Інакше думали його приятелі, але вони мовчали. Малохто й відвідував його у шпиталі, навіть з тих, що захоплювалися ним на сцені. Тільки між собою люди чесали свої язики, шепотом поширювали лужаві поголоски про нього та Вероніку, — і це відстрашувало його приятелів. З перших днів у шпиталі Кацалай тямив, мов у сні, що одного дня відвідала його Вероніка. Принесла китицю троянд і пробувала щось сказати, але на вид його обличчя, обмотаного бандажами, як в єгипетської мумії, не була здібна вишептати й слова та, зворушена до сліз, вибігла з кімнати. Більш не приходила. Боялася, бо Дорошева не забувала пригадати їй про людські язики. Одного дня Вероніка поступила до Дорошевої і та з кристою радістю сказала їй, що Кацалай вийшов зі шпиталю, зібрав свої манатки та від'їхав невідомо куди.

Вероніка не розуміла, що діється довкола неї і чого люди від неї хочуть, — шукала розради у сльозах і часто дорікала собі, що спокусилася шукати щастя й долі в новому та чужому світі. Шанувала свого чоловіка, намагалася полюбити його та завести щасливе життя з ним, але люди та й самий Федько нівечили її бажання. Ті, що спершу пригортали її до серця й шанували як рідну дочку, нагло до неї змінилися, навіть Дорошева, Лазар і Лакуста. І вона стала оминати їх, мимоволі підозріваючи кожного в нападі на Кацалаю, поширюванні сплетень про неї і гітариста та в затроюванні її подружнього життя. Як тільки входила з Федьком до церкви, люди вигинали шиї в їх бік, ліктем чи очима давали знак сусідові, дехто і язи-

ком шпигнув. Важко було їй вистояти в церкві до кінця богослуження. Врешті вирішила не дозволити людям на-рушувати свою гідність і не пішла більш до церкви, хоч як чоловік сердився на неї. Не дбала й про те, щоб виправдуватися чи будь-що вияснювати, бо з кожним днем ставало їй ясніше, що спільної мови між ними немає й ніколи не буде. Найтяжче боліло, що чоловік вірив більш пошептам лукавих людей, як їй, — і від того життя з ним ставало гірке й неможливе. Де далі почувалася не його жінкою, а слугою, як колись у панів на Буковині. Впертий і заскоружений умово, стояв вихованням і своїм світоглядом на низькому рівні, годі було поговорити з ним на будьяку серйозну тему, а коли вона пробувала, — він тільки слухав мовчально хвилинку, позіхав, або виходив нагло до хліва й курника. Часом дивився скося на неї, викликаючи в ній враження, що зробив їй велику ласку, спровадивши її до Канади собі за жінку, — збуджував у ній почуття бідної сироти, пережите у тети і в наймах у панів. І щодня наказував, що мала зробити, як пацят і курей доглянути, що хотів би на вечерю з'їсти. І хоч виконувала його накази краще, як він міг це зробити, хоч варила йому вечері, за які звичайно діставала похвалу від своїх панів, — однаково чоловік бурмотів без найменшої причини. Мабуть задня наслухався пошептів своїх побратимів на праці. Життя з чоловіком ставало нестерпне.

Сьогодні вранці зібралася до міста на закупи. Подала сніданок Федькові, а той почав їй доїдати, що носить куці суконки, підмальовується і скроплює себе парфумою, ніби комусь хоче приподобатись, а може і з якимсь молодим коханком стрінутись. Довше не могла стерпіти.

— Негідник! Юда поганий! — скрикнула і жбурнула в нього горнятком кави.

Федько скочив від стола, стріпав з себе каву та вхопив її за руки.

— Ти, повіє! — заревів і рукою хляснув її по обличчї. Кров побігла їй з носа, Вероніка вирвалася й вибігла з хати, ридючи...

Не довго плакала Вероніка за хатою на лавці. Не бачила чоловіка, як вийшов з хати, гнівно сапаючи, як сів у своє старе авто та з фуркотом пігнав до праці, мов нечиста сила за ним гналася.

Вероніка втерла сльози, в хаті змила кров з обличчя, pudром і ружом прикрила підпухаючі смуги з пальців Федька на лівім личку, швидко передяглася, а тоді спакувала у валізку конечні речі, залишила на столі листа, в якому обіцяла сплатити йому всі гроші, які витратився на неї, лист прикрила золотою обручкою, — і вибігла зловити автобус до Торонта в надії знайти собі кращу долю власними силами.

Вишумівшись за день на праці, Федько притнав автом до хати, нишком надіючись, що застане Вероніку приборкану, з привітним усміхом і теплою вечерею на столі, як звичайно бувало щодня. Кухня світила пусткою, на його поклик не було відгуку, тільки на загороді вигодовані підсвинки й кури счинили вереск. Нагло його очі прикувались до листа й золотої обручки на столі. Дрижачою рукою роздер коперту і прочитав знане письмо. Поблід, відтак все обличчя в нього налилось кров'ю і зім'ятий лист полетів у кут.

— Повія! Клята шельма! Повіялась за тим циганом з гітарою! — заляв і гримнув п'ястком об стіл, аж обручка злетіла на долівку.

Обручки не підняв і наступив їй чоботом. Почувався обдурений і лютився на себе, що так легко дав себе обманути, — на старість замість вірної і любой жінки, — шельму спровадив собі. Думав про старшу сільську дівчину, а дістав собі на глум людей підмальовану панну в суконці по коліна...

— Нема більшого дурня від старого парубка, — подумав і вийшов нагодувати курей і підсвинків. Потім вернувся до хати і, проклинаючи свою долю та Вероніку, поставив на стіл пляшку горілки...

ВИКЛИК З ОНТАРІЇ

Ех, ця Канада! Простором безмежна й природою різноманітна, а клімат — просто фантастичний своїми контрастами. Прийде квітень місяць, коли природа звичайно будиться до життя й розквіту, — у Флін Флоні чи Норанді сніги по коліна й від морозів обмерзають людям носи й вуха, а в Вікторії й Ванкувері щасливіці вигріваються на сонці серед квітів і зелені свого городу, чи на пляжах Тихого океану. В розквілих долинах Оканеган, Фрейзер і Кутеней Британської Колумбії та Ніагарського півострову в Онтаріо чарує людей райський вид розцвілих яблунь, вишень та персиків — і в той сам час населення північних полос країни шукає тепла в опалених домах та своїх кожухах, нетерпляче ждучи, коли вже нарешті далеке сонце принесе весну.

Так нетерпеливився і Василь Давибіда, обмотаний хусткою, в кожусі, їдучи саньми до оселі Дика Рожа по пошту і крам. Волів був пересидіти день у хаті, бо шлях завивало снігом і невидимі пальці морозу гостро шпитали обличчя, хоч який загартований уже був морозами за останніх тридцять років на своїм гомстеді в цій північній полосі Саскачевану. Але не мав вибору. Ганка, його жінка, вийшла з цукру, соли й інших кухонних потреб, а він з тютюну. Без спротиву запрят коні та рушив до Дикої Рожі, надіючись, що може й пошта щось принесе від брата Михайла, від якого листа давно вже не мав. Довга мовчанка брата таки турбувала. Років тому десять тутешні морози й коротке літо остогидли були

братові до того, що він прокляв ці сибірські зими, продав фарму та осівся десь у Гримсбі в Онтарії, а тепер у кожному листі намовляє його зробити те саме. Може Майк має рацію, хто його знає? — подумав.

З такими думками Василь добився врешті й до Дикої Рожі, покрив коней понами, засилив їм торбинки з вівсом, поплескав по шиї, заговорив, а тоді й подався до головної крамниці та пошти Івана Швайки.

В будинку Швайки кільканадцять фермерів скупчилися довкола великого ogrівача посередині, біля прилавків інші замовляли бажаний крам. Всі були його знайомі. Давибіда обтряс із себе сніг, з вусів і бров льодові бурюльки, висікав ніс у примерзлу хустину та підійшов до привітного кола своїх земляків, щоб з кожним звітатись і закурити, хоч простора крамниця вже була повна диму з цигарок і люльок. Усі приїзdnі жваво гурлили своєрідним жаргоном канадського українця з домішкою англійських слів, перелицьованих на український лад, що їх англієць і ніяк не пізнав би і тим паче не зрозумів. А були у крамниці теж фермери британського та французького роду, які відмежилися й у своїм гуртку скося споглядали на розбалаканих “галішонів” і “австріяків” біля великого ogrівача, що його наші люди назвали “байштоком”. Не розуміли вони, про що ці “чужинці” говорять так жваво, чому шуткують і регочуться на весь голос. Дивні це люди, — вирішували й залишали їх у спокою. А українці і на них не звертали увагу та й не цікавилися ними. В цій хвилині вони ділилися своїми клопотами, нарікали на спізнену весну, повторяли місцеві події і сплетні та добродушно, шутками, натятали один одного, нетерплячи чекаючи на лист і часопис, що в'язали їх з далекою ріднею і світом у цьому глухому закутку Канади. А хто не діставав нічого з пошти, купував собі тютюну, дітям цукорків, жінці наказаного

кращу та вертався до свого домашнього волнища, вповні вдоволений, що побалакав з людьми, почув багато новин і сусідських сплетень — стане що перебалакувати кілька днів з жінкою.

Врешті Швайка посортував пошту. Кожен кинувся до поштового віконця приймати посилки та витягати їх з приватних скриньок. Давибіда залишився біля ogrівача, бо не сподівався листа, хіба від брата, а часопису не передплачував, бо був неграмотний, як і його жінка Ганка, діти ж уміли тільки по англійськи.

— Бил Давибіда, маєте реєстрований! — крикнув Швайка повним голосом. Очі всіх спочили на Василеві.

— То напевно від Майка з Онтарії, — засяяв з прихорошої радости Василь і поспішив до Швайки.

Звук слова “Онтарія” загострив цікавість усіх у гурті. Кожен пам’ятав Михайла Давибіду, який набідувався на своєму гомстеді, а коли відморозив чотири пальці на нозі, продав ферму сусідові та й з родиною забрався по кращу до Онтарії. Десяток років минуло з того часу й усім було цікаво, як йому пощастило в цій казочній Онтарії, маловідомій їм частині Канади.

Василь вернувся в гурт, несучи листа в мозолистій руці, наче щось цінне й посвячене. Очі всіх припали до листа, набитого печатками й марками з короновою головою британського короля Юрія П’ятого. Василь уважно відчинив коперту і висунув з неї листа та голубу картку. Всі з місця пізнали грошовий переказ і їх цікавість загострилася ще більше, а Василь сліпає очима по переказі й листі та вагається, кому дати листа прилюдно йому відчитати.

— Та вже не мніть так листа, куме, а дайте Пайкушеві на голос прочитати. Чейже Майк великих секретів не має. Нам цікаво, як йому ведеться в тій Онтарії, — не втерпів старенький сусід Василя, Тодор Гіцуляк.

— Добре, куме... Нехай Адам прочитає, — погодився Василь і подав листа Пайкушеві, сховавши переказ у кишеню. — На тобі, прочитай нам листа, але спинися й не читай на голос того, що брат Майк пише мені в секреті, — додав з натиском.

— Сюр, вуйку. Я ж не осел. Читати вмію і шаную довірочність, — запевнив молодий фармер і став читати листа. Усі затихли. Навіть Швайка насторожив уха.

— Дорогий брате Василю!

— Маю в Бозі надію, що ти, брате, твоя Ганка й діти здорові, ніхто з вас не відморозив носа й пальців у тому вашому Сибірі, як це мені сталося, і за це Богу дякую, бо навчило розуму. От, наступає весна, Великодні свята за плечима і мої діти вже бігають по зеленій траві та ранні квітки в садку збирають, а ти, Василю, напевно ще сніг з-перед хати відмітаєш і саньми до Дикої Рожі завіяними дорогами гониш. І не кажи кому, що це не правда, бо ж я сам роками це робив, нім видер себе й родину з того Сибіру та осівся в цьому малому раю Онтарії, — спинився Пайкуш відсалнути та переконатись, яке враження викликає на слухачів лист фермера з "малого раю" Онтарії.

— Святую правду пише Майк!... Тут прикрі зими, гірке життя, — буркнув Юрій Любий, недавний імігрант.

— Не перебивай, Юрку! Ти ще зелений в Канаді, щоб про святі правди нам старим говорити, — впігнув Проць Хамбурський парубка.

Пайкуш продовжував:

— Так, брате Василю, Онтарія — це для мене Божий рай і мені бракує слів його описати. Тутки ти знайдеш усе, чого душа забагне. Любиш гори, на півночі Онтарія вгинається від скалистих гір, а в них криється золото, срібло й усякі інші скарби — відкриєш їх і за ніч міль-

йонером станеш. Хочеш осістися на фермі розвести мішане господарство, куди не обернешся — маєш орні рівнини, запавні луки й гаї. Любиш ліси рубати на дошки, бальки й стовпи на продаж — маєш найкращі ліси на зруб, а в них повно звірини для спорту і грибів до збирання. Про наріблені озера вже не згадую, бо їх тисячі в Онтарії, більших і менших. Щодо вільних земель, то вже трудніша справа. У дикій стороні я б цента за акір не дав, але є околиці, де треба платити й по дві тисячі за акір з хатою і будинками. Я вже згадував тобі, Василю, що я сам купив десять акрів такої землі в околиці Гримсбі, на сплати очевидно, і щойно минулого року довг сплатив і сьогодні почуваюся більшим паном, ніж дідич Штольц був у нашому селі —

— Дві тисячі доларів за акір землі, коли тут за тисячу доларів ферму купиш — 165 акрів, яких гомстедовець за десятку від губернатора дістав? Це вже ніяк повірити, хіба що там золоті грушки на вербі родяться! — перебив Стецько Хлистун.

— Не перебивай, а слухай, що брат далі пише й не роби з нього дурного! — гнівно відпалив Давибіда і решта слухачів притакнули. Пайкуш продовжував:

— Але бо й вартує моя золота земличка дві тисячі доларів акір, дорогий брате. Сьогодні купці давали мені двадцятьп'ять тисяч доларів за ферму, але я просто нагнав їх з хати. Свого малого раю не продам за жодні гроші —

— Розум має Майк! — буркнув Хамбурський, не зважаючи на злісний погляд Пайкуша, що продовжував читання.

— На своїй фермі маю все, що має Онтарія: кленовий лісок з лукою; в городі за хатою пасіка; струмок перетинає ферму і думаю будувати ставок на потіху дітям, бо у ній скупаються і рибку зловлять. Решта ферми —

це моя золота копальня. Земля руда, рівна як стіл. Довгі ряди винограду, вишень, черешень, груш і пічосів, які пани у Старому Краю бросквинями звали, і багато інших овочевих дерев, а малин, ожин та інших ягід уже й не згадую. Виноград забирає щороку винарня на вина. Овочі і ягоди продаємо гуртово фабриці у Вайнона на повідла, а що лишилося, то жидам на збут у Торонті. Є чим і корову та пацят нагодувати. Ніхто тут не ви-збирає овочів, які на траву обтрясуться. Згребую на гній. Багато хочеться тобі, брате, про мою ферму написати, але вагаюся, бо ще подумаєш, що байки тобі випи-сую, перехвалюю усе, щоб тільки тебе тут заманити. Бо-юся і згадати тобі, що минулого року ця маленька ферма принесла мені три тисячі чистого дорібку —

— Ото раз! Ми тут яблуко чи грушку рідко коли у Швайки бачимо, а там Майк згребує їх на погній, — ди-вчувався Хамбурський.

— А я вже забув, як яблуня виглядає, — докинув Гуцуляк.

— Три тисячі дорібку за рік з кількох акрів! У це вже ніхто не повірить, — буркнув Стецько недовірливо. Дехто йому притакнув.

Василь кинув йому злісний погляд і хотів йому від-палити, але Пайкуш, сам зачарований описом, тягнув далі:

— Ще тобі, брате, кілька слів про погоду у Гримсбі, хоч уже не раз тобі про це писав, але ти ніби тому не віриш та й думаєш, що байки тобі пишу, щоб виманити тебе з тої Дикої Рожі. Але на цей раз повір мені, що пишу правду і хочу тебе з родиною вирвати з того Сибіру. Пам'ятай таки, брате, що погода тут багато краща, як у Старому Краю. Зими майже нема. Нема й морозів і гострих вітрів з півночі, бо ланцюг гір захищає наш рай. Є випадки, що хмари сипнуть пухким снігом. За сніжок

ми дякуємо Богу, а дівчора з утіхи скаче, качається та обкидає себе снігом. І довго сніжок не біліє, бо сонце присвітить та й на очах зникає. Але пальці вже ціпеніють пером волочити по папері. Часом думаю, що шкода тобі Онтарію вихваляти — не повіриш, а ті, що слухають читання мого листа у шторі Швайки, тим менше мені вірять. Дехто може навіть подумати, що шуткую собі з тебе і з людей в Дикій Рожі, якось байку про Онтарію торочу. Не дивуюся, бо ні ти, ні ніхто з вас тут не був, щоб на власні очі переконатися, чи я правду пишу. Це й тебе тичить. Вже третій рік запрошую тебе загостити до нас та оглянути нашу овочеву ферму, але ти чомусь кожний раз моє запрошення промовчуєш. Досадно стає. Порівнюю тебе, Василю, до хробачка, що заліз у хрін і не хоче знати, що недалеко солодка морква. Колись і я у хрін заліз і тобі не дивуюся. Та тепер, я певний, ти моє запрошення приймеш. Це останній раз тебе запрошую. Посилаю тобі двісті доларів на подорож до Гримсбі. Приїдь на Великодні свята, оглянеш усе і тоді скажеш мені, чи пишу тобі правду, чи торочу байку про Онтарію...

Пайкуш перестав читати й очима спитав Василя, чи кінчати, бо останній параграф листа був про родинні справи. Той відібрав листа й без слова сховав у кишеню. Хотів висунутись з гурта допитливих фермерів, зокрема позбутись Стецька з його настирливою усмішкою. Всі мовчали, а їх задумані обличчя казали, що кожний був цікавий довідатись про ту казкову "Онтарію". Не одному таки вже в'їлися ці морози, коротке літо, часом і саме життя в цьому закутку північного Саскачевану та роки мозольних змагань за право існування в колишній цілинній тунзі. На старість аж бажалося доживати віку в теплому підсонні, подрімати в садку, зірвати яблуко чи сочисту сливку з дерева, як це було в незабутньому

рідному селі. І в цій хвилині, в контрасті до розгуляної сніговиці й морозу на дворі, думки кожного побігли до казкового краю, до Онтарії, до того розкішного малого раю Михайла Давибіди, який він так захоплено описав, заманоючи туди свого брата. А з Михайла неабиякий очайдух, уяву має буйну, не раз розважував знайомих описами своїх пригод у Прусах, куди виїздив на роботи, чи в Тиролю і Відні з часів своєї служби в австрійській армії. Слухаючи його, не один рота роззявляв у захопленні, але були й такі, що позіхали з недовір'я, бо і з них дехто їздив до Прус на жнива та служив в австрійській армії, хоч не в Тиролю і Відні. Теж і в цій хвилині той та цей питає себе, чи правду пише Михайло, бо чомусь його брат листом не захоплений і мовчить, якби заціпило. Може й у нього свої сумніви, бо знає брата краще, як усі та й хоч той кілька років намовляє його відвідати свій "тихий рай", — Василь чомусь не спішиться. Свій сумнів у тій справі мав і Проць Хамбурський.

— Ну, Василю, що скажеш на те, — поїдеш урешті відвідати брата та побачити на власні очі цю його Онтарію, чи ні? — спитався.

— Не знаю, побачу, — відповів Василь, чекаючи на нагоду викрутитись з того кола.

— Ех, якби мені така нагода трапилась, негайно свиснув би до Гримсбі! — прошепотів Юрко Любий.

— І я також! — докинув Хамбурський, який терпів від ревматизму й задухи та не раз мріяв про сухий, теплий клімат на схилі віку.

— А я волів би вернутися до Старого Краю, — заявив Стецько зухвало. Всі повернули очі на невірного Тому.

— От, і маєш! Таки не віриш в те, що Михайло пише. Дивує мене, чого ти до Канади їхав? — люто відпав Василь.

— Та не горячіться на мене, Василю. Вашого брата добре знаю і не одну чарку з ним випив. Може й завидую йому щастя, яке він там знайшов, але мені здається, що Майк таки цю Онтарію перехвалює, — оправдувався Стецько.

— А це як? — домагався Пайкуш.

— Бо й Онтарія мені відома, але не така, як її малюють. Хіба не всі ми їхали через ту Онтарію до Манітоби, Саскачевану чи Альберти зі Старого Краю, і взимі, і вліті? — випирився Стецько, визивно кидаючи погляд на кожного.

— Ану, кажи, Стецьку, як та Онтарія тобі виглядала, бо ми вже забули, — кинув виклик Олекса Фарина, який досі тільки всього слухав і мовчав.

— Тільки коротко й до речі! — застерігав Пайкуш.

— Буде вам коротко й до речі. Тільки не перебивайте, — відкашельнув Стецько і став оповідати:

— З початком березня, тринадцять років тому, я виправився до Канади. Вчасно весна прийшла того року. Діти вже бігали босі, на пасовиську корови пасуться, газди доорюють клаптики свого поля. Чекаючи на поїзд у Львові, ми, імігранти, потім заливались у свитах і сердаках. І таку розквітлу весну ми бачили всю дорогу до Гамбургу. Таку весну ми бачили з палуби старого корабля у пристанях Голляндії і Бельгії. Мимохить кожен був цікавий, чи в Канаді застанемо таку ж весну. Майже три тижні взяло кораблені переплисти океан. Були дні, коли буря здіймала хвилі до самих хмар. Жінки плакали з розпучки та Бога молили, щоб зберіг їх і дітей. Деякі й проклинали агентів, що спокусили їх до Канади обіцянками про вільні землі та райське життя. Взяло вісімнадцять днів і ночей, поки врешті ми взріли бережжя. Люди зраділи та й здригнулися. Далекі береги біліють від снігів, морозом проймає, корабель обмерз-

лий біліє, а по морю тут, то там сторчать льодові скелі, що пливають з полкосів. От, маєш Канаду! — подумав я і надів свиту.

— Правду Стецько каже! Таке й зо мною було, — перебив Юрій Любий. Не звертаючи на нього уваги, Стецько продовжував:

— В порті Сан Жан зійшов день на перевірці, а після вечері загнали нас, іммігрантів, у старі вагони залізничі Гренд Тронку й вимучені люди з дітьми почали засипляти, хто на витертих лавках, хто на поверхній лавці. Щастя, що наші заподатливі жінки привезли з собою подушки і постіль та й мали чим собі й дітям застелити. Їдемо ось-так три доби. Крізь примерзлі вікна всюди бачимо лише засиптані снігом скелисті обриви, ліси та дикі поля. Тільки подекуди видно поселення фермерів. Малі й немальовані халупи та такі ж клуні. Поїзд пристає набрати води й вугілля на станції менших і більших осель. Всюди люди в шапках і кожухах. Дивимось на те все — і жах охоплює. Не одна жінка ще й допікає:

— О, чоловіче, маєш Канаду! На чистий Сибір мене з дітьми везеш, — ламентує, а чоловік не знає, що відповісти.

— Питаю я пузатого пана, що нас супроводжав до самого Вінніпегу і говорив різними мовами, що це за провінція, яку проїздимо вже другий день від Сан Жану. Онтарія! — каже. Я тільки махнув рукою і злісно йому відрубнув: — Я своє рідне село не заміняв би за цілу вашу Онтарію! — Він не злюбив мого слова. — Не суди Канади на основі того, що бачиш крізь примерзле вікно поїзду! Затра приїдемо до Вінніпегу, — відрізав мені.

— Та вже кінчи, Стецьку, бо знудиш усіх, — нагімнув Пайкуш.

— Зараз тобі докінчу, — відповів Стецько. — Приїхали ми до Вінніпегу, а там мороз нижче зера, снігами

завіває, що світа не видко. Щасливі були ті, що привезли з собою кожухи, чоботи, юбки й хустки! До кількох днів імігранти розбрились по західних провінціях за гомстедами. Я поїхав до Саскатуну, а потім забрив до Дикої Рожі на гомстед і більшість з вас мене вже пам'ятає. Онтарію пам'ятаю такою, як вам описав, зовсім іншу, як Майк з Гримсбі описує нам, бо я там не був і його малого раю не бачив, — докінчив Стецько й обкинув кожного визивним поглядом.

Усі мовчали. Ніхто не бажав з ним задиратися, чи оспорювати справу Онтарії, про яку кожний мало знав і, як Стецько, тільки крізь вікно бачив у переїзді з рідного краю, вліті чи взимі. Навіть Василь помовчав хвилину, а тоді глянув з погордою на Стецька, шпурнув недогарок у попіл та подався до будки Швайки змінити поштовий переказ на готівку, поробити закупи й чимскоріш їхати до дому, щоб порадитися з жінкою...

Два тижні перебалакував Василь справу з жінкою, але вона чомусь не квапилася дати йому бажану відповідь. Були дні, що й посварилися. Важко було Василеві збагнути жінку, а вона вагалася висловити йому свої думки й побоювання. Вона вже звикла до життя в Дикій Рожі, мала свої сумніви про Михайла та його малий рай. Не мала й охоти викорінювати себе й родину з фарми, яка забрала в них стільки гіркого поту й клопоту, поки розвели краще господарство, як мали в рідному краю. Тут і куми і стільки приятелів, годі без надуми все кидати та шукати нового життя на старість у невідомій Онтарії. Слухаючи розмов батьків, діти піддержували батька. У школі вони вчилися географії Канади, знали про лагідне підсоння ніягарського півострова, але й вони не вміли матір переконати. Вона англійської мови зовсім не розуміла. Врешті, Василь привіз Пайкуша прочитати Ганці листа від брата в надії, що вона вислухає те, що

він описав і дасть свою згоду. Пайкуш прочитав Ганці листа раз, вона уважно вислухала, а коли скінчив, зажадала, щоб прочитав їй ще раз. Втішений Пайкуш радо зробив це, а коли забрався, жінка кінець-кінців дала свою згоду Василеві відвідати брата й оглянути його малий рай, але коли знайде Онтарію не такою, як брат йому змальовував, має негайно вернутися додому доживати віку на своїй фермі у Дикій Розі. Втішений Василь прийняв застереження.

Наступного дня Давибіда сидів уже в поїзді та крізь вікно оглядав краєвид своєї провінції. Що далі на південь, — бачив він, — що сніги зникали, подекуди вже й трава зеленіла й фермери витягали плуги з шоп, щоб були готові орати плоскі степи Саскачевану. Нудно робилось Василеві від цього, бо любив свою ферму та й сам під весну гострив плуг і вимашчував машинерію для оранки й засіву. Але й ця Онтарія манила його. З кожною милею дорога до неї маліла, мрії про рай брата зростали і вночі переходили в рожевий сон, у якому він був у розкішних садах Онтарії, грівся до цілющого проміння сонця, рвав сливки й вишні на продаж і собі на напйток, готував виноград на вино.

Вже другий день поїзд, з довгими зупинками й пересіданнями, котився до Онтарії. Василь і не догадувався, що вже від вечора поїзд котиться по крученому, скalistому й лісовому її видноколі. Спав твердо й у сні мав явив йому розцвілий сад брата, наріблений ставок і ласкаве сонце, яке випаровує з його костей залишки ревматизму.

Нагло пробудився від оклику помічника кондуктора: — Чергова станція — Форт Вілліам! Година зупинки!

Розплющивши очі, Василь глянув крізь примерзле вікно — й очам не вірить! Снігом покриті скелісті простори. Весна морозом дихає. Що за диво? Це не може

бути Онтарія! Схопився з сидження і питає сусіда, чи це справді Онтарія?

— Так, це Онтарія! Вже цілу ніч їдемо по Онтарії і за кілька хвилин будемо снідати у Форт Віліямі, — пояснив спів-подорожник, здивований запитом чужинця.

— Звідкіля ви? — питає спантеличений Василь.

— З Вінніпегу і, як вас цікавить, — їду до Седбур на роботу, — відповів сусід, шукаючи у валізі за бритвою і щітками.

— А чи були ви коли у Гримсбі і там теж така зима, як тут? — далі питав Василь, напружившись всією душею.

— Не знаю... У Гримсбі я ніколи не був. Знаю тільки, що це Онтарія, а Онтарія не є Каліфорнія, ані Флорида, — відповів робітник та, дивуючись з наївних запитів, пішов побритись.

Василь більш не розпитував. Мав досить і того, що бачив на свої очі. Поїзд уже сопів передмістям Форт Віліяму і Василь посоловілим зором стежив за хатками, з коминів яких дим вився сірим шнурком у синяву небес — так само, як і з його комина в Дикій Рожі, коли морози доходили до 30 ступнів нижче зера. Засніженими вулицями спішили до праці робітники в зимових плащах і куртках, шиї обмотані хустками, шапки й кашкети спущені по вухах. Чисто, як фермери в Дикій Рожі!

— От тобі й Онтарія! — вистогнав. — Де ж ті сади й виноградники? Яблуні й вишні у розцвіті, соняшний клімат, малий рай на землі, який брат так розмальовував? — скигнів огірчений і до краю розчарований. Образ казкової країни нагло розвіявся, як сон.

— Так мене підвести, свого рідного брата! — процідив Василь крізь зуби, стараючись збратнути, чому й за що. Хіба за те, що не відкупив його фарми за бажану ціну і що тому Михайло мусів продати чужому за без-

цін? — Але в мене не було стільки грошей! — мало не скрикнув з розпудки.

Ніхто його стону не чув, бо вагон уже спорожнів — пасажери снідали в ресторані станції і залізничний робітник замітав долівку. Проклинаючи Онтарію, свого брата та свою голову, Василь напшвидкоруч обмився, закусив ковбасою і разовим хлібом, залит доморобною горівкою, — і мов не свій, побіг на станцію чекати на поворотний поїзд до Дикої Рожі. Почувався принижений і з сорому відвертав обличчя від поглядів спів-пасажирів. Дрижав на думку, що буде сором перед Ганкою, дітьми й усіми тими, які не вірили в малий рай брата Михайла в Онтарії. Щастя, що виїхав тихцем, без розголосу. Потішав себе одною думкою: що не дався звести братові і що зманлива Онтарія вчас його отямила...

Ані в голову Василеві Давибіді не прийшло, що ще доба і поїзд був би таки довів його до малого раю брата Михайла у Гримсбі...

ТРУБАДУР З-НАД ЧЕРВОНОГО ОЗЕРА

Вийжджаючи з Саскатуну на працю в шахтах копальні золота Гордона Бела в Ред Лейк у північній Онтарії, Лавро Фабіян не уявляв собі, що життя у примітивних бараках буде таке нестерпне, особливо в день, призначений Богом на фізичну й душевну відпругу. Повітря забруджене хмарою їдкого диму курців, що годі дихнути. Какофонія реготного сміху і шершавих слів, часто непристойних, вражали його вуха. Раз-у-раз боліла голова. Знеохочений, ховав товстий підручник геології й записки у свою валізу та підступав до вікна, щоб своїми темними очима схопити краший світ за бараковим табором.

Але на цей раз була радісна серпнева неділя. Природа вгощала людей, пташок, лісових істот життєдайними проміннями сонця, бальзамічним повітрям, чаром життя. Лавро відчув чар і радість, хотів злитись з природою, втекти від гамору та вульгарности таборового життя. Важко міг збагнути настрої своїх товаришів-шахтарів! Облиті потом, у небезпеці життя видирали з темних надр матері-землі шляхетний металевий прапорець й у тому процесі втрачали власні цінності життя та змисл відчуття красу природи, дозволяли своїй душі зашкарубитись. Жаль було дивитися на молодих пірників, які після виплати спішили до міста на розгул — побавитись з пустими дівчатами, пограти в покера з картограями, зпаморочитись алькоголем та вертатись з побаранілими очима, часто підбитими, і з порожніми кише-

нями до бараку. Згодом перестав дивуватись молодим розгульникам і старшим гірникам, які залишались у бараках. І ці і ті не знали кращого способу провести день відпочинку. Знуджені монотонністю виснажливої праці в шахтах та ізоляцією життя в бараках, ангlosакси, французи, фіни та інші відпружували себе грою в карти біля двох столів, шутками та соромницькими жартами про жінок, жидів, шотландців та про що на ум налетіло. Мудріші дрімали у своїх койках та читали журнали й книжки сумнівної вартости. В контраст до цього, кількох українців, молодих і старших, сиділи при столі перед розложеною газетою та гарячково дебатовали з єдиним комуністом справу самостійности України, оспорюючи його аргументи, мовляв, Україна вже є самостійна держава в союзі радянських республік.

На політиці Лавро не визнавався, але любив звук матірньої мови і подивляв своїх земляків, що так завзято обстоюють ідеал самостійности України. Почувався гордий за свій рід. В контрасті до цієї збиранини шахтарів бачив, що людина українського роду таки краща від усіх інших і хоч має свої недостачі, інстинктивно зберігає племінну гідність свого народу, ідеалізм та моральність. Маючи свої погляди на життя та особисті амбіції, він оминав політичної дискусії, зберігав особисту самостійність, чомно трактував усіх і за те всі його любили. Українці кликали його Лавром, для решти шахтарів він був Лорі.

Відвернувшись від вікна, Лавро пішов до своєї койки, здіймив з полиці свою гітару й подався до дверей.

— Куди ж відходиш, Лорі? Заграй нам, заспівай, — загомоніли картярі.

— Іншим разом, — відповів Лавро, вибігаючи на двір.

Сонце обсіпало його своїм благодійним промінням і на душі стало мило. Лагідний вітрець пестливо обвіяв

йому смагляве обличчя, погрався буйними кучерями і зворушив серце шумливою піснею лісу. Як закохана дівчина, природа вгортала його у свої обійми, манила йти до вершин ланцюга гір, ближче до голубих небес. І зачарований, Лавро хутко відходив від бараків, задüşливої атмосфери в них та темних веж шахти.

Видравшись на найвищий шпиль зеленого ланцюга гір, що творили природні рами Червоного Озера, Лавро почувався, як орел і сівши на площині скелі, отіненої поростом ялинок, кедрини й берези, подивляв розгорнену красу панорами, — срібliste озеро, поросле зеленою чуприною скелисте узгір'я, мережу менших і більших озер та острівців. На хвилину замріявся. Прижмуривши очі, старався розгадати легендарне життя первісних господарів цієї країни, індіан з племені Ожібвеїв, які ловили в цих озерах рибу та полювали в лісах на лосів і оленів. Буйна уява насунула на ум образ чарівної дівчини, княжни Ожібвеїв, у костюмі зо шкіри оленя, мережаному пестрими камінцями й золотом, її чорні коси опоясані стрічкою, перо з крила орла коронувало їй голову. Неначе стояла на сусідній площині скелі й наче співала тужливу пісню в надії, що її коханий герой почує та прибіжить до неї.

— Чому я не вродився поетом? — вишептав Лавро.

З лиману озера заторохкотіла моторова чайка, за нею ще одна. Якись очайдухи, напевне підхмелені, почали переганятись по озері, заколочувати спокій і чар природи. Лавро повів очима на побережжя лиману, де в екзотичному парку струнчила тишина резиденція Гордона Бела, власника копальні золота, його хлібодавця. В затоці було кілька моторових чайок, менших і більших, навіть гідропланів. Мабуть мільйонери з Торонта й Монреалю загостили до вітлі, — пояснив собі.

З відкриттям покладів золота в області Червоного Озера 1925 року був добре обзнайомлений. Спеціалізувався в геології і це його цікавило. У пресі читав, що чотири шукачі цінних мінералів попали на багаті поклади золота. Гордон Бел був перший. Подивляв його. Закінчивши третій рік студій, Лавро вирішив поїхати під Червоне Озеро на літню роботу в шахтах і добути практичний досвід. Батьки не раді були його замірам.

— Сину, пощо тобі кудись на роботу виїздити, коли маємо змогу платити за твої студії на університеті, — благав батько.

Дивувались з його замірів і шкільні товариші, яким захоплено розповідав історію відкритого кількома очайдуками золота в області Червоного Озера. Дивилися на нього критично, один навіть не знав, де воно те Червоне Озеро. Пояснив їм, як колись батькам. Червоне Озеро знаходиться в області Кенори в Онтарії. Має 69 квадратних миль. Доїзд до копалень золота обмежений. Влітку човни й гідропляни, взимі санки з собаками північної породи. З розвитком індустрії збудовано битий шлях до Кенори. Рухливу снагу постачає тепер гідростанція в Ірл Фолс, збудована на ріці Інґліш. Копальні приманюють сотні робітників, приманили і його високоплатним заробітком.

З преси Лавро довідався дещо і про свого працедавця, Гордона Бела. Вийшов з гетто в Торонті. Ледве знав підписатись і прочитати часопис. Наслухавшись про шукачів золота в Киркленд Лейку, Тиминсі й інших районах Північного Онтарію, вирішив і собі шукати щастя, вирвати себе, дружину та дочку - підрослка з нужди. Змовившись з подібним до себе авантюрником, поїхав у двійку в дикі околиці Червоного Озера. Все літо лазили по скелях з кайлом і рискалем, часто голодували, комарі сікли їм тіло день і ніч, але на золоту руду якось не

попадали. Побратим розчарувався до того, що серйозно заслаб. Бел приволік його в одну з осель Ожібвеїв. За три дні шаман підлікував його, але він заявив Белові, що воліє на місці померти, як іти з ним далі в пущу, аж проклинав себе, що погодився піти на всю авантюру. Бел не зміг перемовити його навіть аргументом, що золото таки є в тих горах, — шаман, начальник племені, жінки, дівчата, кожний індіанець носили якусь золоту оздобу. Не було ради, зневірений товариш офірував начальникові свою рушницю, набой, все устаткування, якщо доставить його до Кенори. Начальник радо згодився. Наступного дня Бел розбив брилу скелі в підніжжі гори і скрикнув з радости . . .

— Гей, чому немає таких авантюристів серед українців у Канаді? У своїх надрах Канада криє стільки казкових скарбів, які чекають свого відкриття. Чому хтось з українців не стане авантюристом, як Бел, Гері Овкс та чимало інших? Чому і йому самому не спробувати такого щастя? Ставши мільйонером, радісно спомігав би українські інституції, культуру, літературу, музеї, навіть старечі захисти для заслужених піонерів, які будували Канаду та поклали основи життя для майбутніх у ній поколінь українського народу, — розважував Лавро.

На душі стало нудно і Лавро прихопився, що вийшов на шпиль гори налюбуватись природою, трохи помріяти та поспівати, а не ламати голову серйозними справами. Настроївши гітару, почав розважати себе любленими піснями свого народу. І розважуючи себе, навіть не уявляв, що за лиманом озера, у розкішній віллі Бела, в цій хвилині дочка його теж почувалася знуджена до втоми й пересердя, прикована до свого оточення й безсила злетіти на шпиль гори та розвіяти свою тугу і млявість душі під голубими небесами, як це зробив Лавро.

Діяна Бел сиділа серед цокотливих дівчат і жінок, здебільша чужих для неї. Закінчивши свої студії у Швейцарії, вернулася провести літо в віллі батьків і це з тієї нагоди батьки влаштували гостину. Салон виповнився гістьми з фінансового й індустріального світу в Торонті, Монтреалі і Нью Йорку. Серед них визначався Рой Кронк, власник сусідньої копальні золота, і його син Арчі, ідеальний жених для Діяни з погляду її батька. Арчі був єдиний син Кронка. Кращого замислу об'єднати маєтки не бачив ні батько Діяни, ні батько Арчі.

Пригортаючись до Діяни, Ема Кронк, матір Арчі, запитувала її запитаннями про Швейцарію, Париж і Рів'єру, куди чоловік щораз обіцявав її взяти на об'їздку, але й щораз знаходив причину обіцянку не здійснити. Діяна співчувала їй. Пані Кронк, як і її матір, були милі жінки, але освітою і культурною оглядою обмежені. Догадувалася, що Рой Кронк намагався зберегти свою дружину від досвіду з європейськими снобами, яких зустрічав з погордою, навіть у Торонті й Монтреалі. Автім не дивувалася; її батько був такий самий — ніколи досі не взяв матері на поїздку по Європі, навіть на Флориду, чи Багаму. Відчуваючи досаду, Діяна відповідала на запити, описуючи красу швейцарських гір, казкові віллі під голубими небесами, розсіяні довкола синявого бережжя Монте Карло, Монако й Канс, куди з усього світу злітались мільйонери, князі, королі, магараджі та звичайні авантюристи, щоб насититись життям і програти в казино своєї маєтки. Згадала й про Париж та Лондон, малюючи життя у світлі й тінях. Усі цікаво слухали, а Діяна шукала нагоди вирвати свою руку з товстої долоні пані Кронк, — їй було все нудніше й від шампанського боліла голова. Врешті втратила охоту бавити жінок і тривожними очима кинула у протилежну частину салону.

Там скупчилились чоловіки. Чарки доливались. Обличчя набирали густішої краски, очі блеску. Жарти, сміхи. Серйозні дискусії. Кожний намагався щось добре, чи критичне сказати про стан економії, політику уряду, проблеми свого підприємства. І понад шум голосів різних тембрів вибивався фальсетний голос атлетичної будови Арчі Кронка. Здавалося, пробував заїмпонувати старим фінансистам та індустріялістам свої знанням, яке дістає на університеті з найвищим відзначенням та ступенем магістра. Його батько та батько Діяни, обмежені освітою, з подивом прислухувались до нього. Інші слухали з чемности, дехто крив усмішку та переморгувався з сусідом. Діяна відчула, що більш, як кому, Арчі хотів заїмпонувати їй. Часто кидав своїми сірими очима на неї, або всміхався до своєї матері, яка до неї пригорталась. Діяна паленіла й оминала його погляди.

Старалася оминати і його залицання. За останні два місяці кожний другий день навідувався. Ізольована, без товариства підібраних приятелів, приймала його візити й запрошення. За дві години першої зустрічі пізнала і його характер і його амбіції. При кожній нагоді розповідав про себе. На бажання батька пішов на студії з обсягу економії та споріднених предметів. Займався спортом і був капітаном футбольної дружини. Теж на бажання батька працював у фінансовій корпорації в Торонті, щоб поширити своє знання в осередку фінансового світу Канади. Волів би бути при батькові та помагати йому поширити підприємство новими відкриттями мінералів, але батько відмовив. "Сину, — казав мені, — з мене простий, без твоєї освіти чоловік. Випадково вдалося відкрити золоту в тій дикій стороні, видерти з надрів землі кілька мільйонів, а ти, сину, з високою освітою, попробуй видерти кілька мільйонів з надрів фінансового світу та в легший спосіб поширити наш маєток. З бать-

ка хитрий лис. Переконав мене. Як фанатик у спортивних змаганнях, я прийняв виклик. У всьому хочу бути переможцем", — докінчив Арчі й надійно глянув на Діяну.

Вона спустила очі. До втоми змудив її самохвальством. Тільки з чемності слухала, як малював словесний автопортрет пастельними красками. Важко було захопитись постаттю матеріяліста, амбітного доробкевича, який розумів і цинив життя тільки з потляду доляра та мірою золота. В її розумінні це не був повногранний образ освіченої, культурної людини. З наміром задовольнити свою цікавість та поняття справедливості спитала:

— Пригадую собі, що минулої зими славетна дружина артистів з Лондону виступала в Торонті з виставою драм і комедій Шекспіра. Я певна, що ти, Арчі, був хоч на одній виставі?

— Не був. Не стає часу на театр, оперу, балет, музичні вистави, — відповів, здивований запитом.

На чергові запити про його зацікавлення класичною літературою і взагалі культурними справами відповів відчійно, що не має ні часу, ні терпцю. Професором літератури не цікавий бути. Цикль епічної літератури минувся. Читає тільки книжки й журнали на економічні й фінансові теми. Як змудиться, читає спортові звіти та комічні картинки у «Стар» і «Телеграм».

Ті відповіді доповнили портрет Арчі. Скоса дивлячись на його кругляве, рижим ластовинням обсіяне обличчя й рудаву чупринну, Діана не добачувала в ньому ні однієї риси культурної оглади. У Венеції простий гондольєр умів відгомоніти арію з опери, дотепний швейцар готелю в Римі зачитувати уривок з поеми свого улюбленого поета. Навіть римські вуличники часто облятали будинок опери в надії, що своїм способом просмикнуться до середини. Згодом пізнала його ще більш на

обідах у домі Кронків і батьків та в несподіваних зустрічах. Турбувало її, що Арчі присвоювався до неї, мов до нареченої. Навіть дразнило й обурювало, що батько й матір захоплювались ним та сприяли тому залицянню. Дивлячись прижмуреними очима на Арчі, в цій хвилині не могла уявити собі його, як романтичного нареченого і тим менш, як свого чоловіка.

А шум розбавлених гостей не уставав. Цокотання жінок, потиски руки пані Кронк, наївні вислови й усмішки матері приголюмушували її, збільшували біль голови й нудьготу. Вибачившись, вибігла з салону. На веранді дівочої кімнати легкий вітрець з озера обвіяв її захмарені личка, наче бажав стерти смушки огірчення. Свої блакитні очі повернула на панораму зелених гір у рамцях синявого озера, склепіння небес, побережжя з пишними віллями в тіні кедрів, ялиць і беріз. Всемогутча сила золота здібна перетворити навіть клаштик дикої землі на затишний рай для новітніх мандаринів фінансового світу, — подумала.

Примкнувши очі на хвилину, залюбки ловила звук шумливого ліску, переклики і спів птиці. І ось до її чутливих вух донісся враз відгомін пісні з узягія. Повернула туди здивовані очі, чудуючись, звідкіля взявся в цій дикій стороні співак, що своїм голосом зворушив її цікавість та притадав венецьких гондольєрів і альпійських йоделів. Нагло Арчі розбив її задуманість.

— Що сталося, Діано? — спитав, хватаячи її руку.

— Голова розболіла, — відповіла, висуваючи руку з його вогкої долоні. — Осідлаю коня, погарцюю лісом, — додала.

— Небезпечно самій. Це ж дика країна. Осідлаю другого, поїдемо в ліс разом.

— Дякую, Арчі, — перебила Діана. — Відважусь сама. В цій дикій стороні почуваюсь безпечніше, як у

джунглях так званого цивілізованого міста, — відповіла, збігаючи з веранди.

Спантеличений Арчі присів опанувати розбурханий настрій і пояснити собі химерність Діяни. В товаристві весело щечече, шуткує, мило всміхається, а тут нагло насуїться, відпалює йому, не дасть себе торкнутися. Таких дівчат досі не доводилось йому знати, а мав досвід з багатьома, з неодною — інтимно. Ласились до нього, замріяними очима подивлялися його поставу, ловили його слова, — кожна з них без застанови була б пішла з ним під вінок. На хвилинку змовчав. Гомін пісні з вершин гори заінтригував. Який чорт заколюче спокій природи своїм співом! — подумав. А тут ще й Діяна, передягнена, рушила з загороди на своєму вороному й почваланала в цей бік. Не знав, що і як про це думати і покищо підбадьорював себе чаркою.

Тимчасом Діяна вже причіпила коня до берези та крутою, індіанською стежкою спрямувалася на шпиль гори. З кожним кроком спів звучав сильніше і приманював до загадкового трубадура. Серце билось сильно, уяву збуджувала небувала пригода, може й розчарування.

Тихцем ступаючи по пушистому килимі ліску, Діяна підсунулася ближче до вершини та загадкового співака, притаїлася за куртиною хашців і цікаво зиркнула на його постать. Сидів на виступі скелі з гітарою на колінах та безжурно розважував себе піснями в невідомій їй мові. Ніжно-чутливий голос барітона й милозвучні мелодії прикували її до місця та ворушили ліричні струни розтохканого серця. Боже милий, сон воно, чи привид? Співати з такою насолодою може хіба закоханий своїй наречений, — подумала і з насолодою ловила кожен звук пісні. Звідкіля тут такий неймовірний трубадур? І який

жаль, що зі схованки може бачити тільки його широкі плечі та лискучу темну чуприну!..

Цікавість перемогла. Заки відійде, мусить побачити його обличчя. Прикована зором до співака, обережно висунулася з-за куща, щоб знайти краще місце, але ось нога підламалася на просохлій гілці і Діяна з тихим зойком скотилася з ніг. Акорди гітари зімліли, спів зірвався. Заки встигла звільнити ногу та піднятися, проти неї стояв Лавро і в його очах мигнули счудування та запит. Заки вимовила слово, ніжно звів її і спитав, чи не пошкодила ногу.

Залита рум'янцем, Діяна на хвилину зніміла. Блакитними очима дивилася на струнку постать незнайомого, клясичні риси його смаглявого обличчя, пронизливі чорні очі з лиском оксамиту та хвилясту чуприну краски крилець крука. Причарував її до місця. Такого в житті зустрінути їй не доводилося. Не була певна, чи бачить казкового Аполла, чи неймовірного юнака, що звідкілясь заблукав у ці золотом обдаровані гори.

Діяна стяла перед ним у повноті дівочої краси. Довгу хвилину і він не міг зірвати своїх очей з її зарум'яненого обличчя, блакитних очей та рюсявих кучерів, що скотились по плечках стрункої постаті під подувом вітру. Звернув увагу на її повні, рожеві уста, які в одній хвилині підігнулись кутками, а тоді розсипали перлинки веселого сміху. Лавро прокинувся з очарування і теж сердечно розсміявся.

— Простіть мені, панно. Заскочили мене. Важко повірити, щоб така красуня піднялася на цю гору. Але приємно вас привітати, — сказав, простягаючи свою мозолисту руку.

— Був час, що виходила на ще вищу, — всміхнулася. — Простіть, що нарушила вам спокій та перебила

спів. Діяна Бел. З ким маю приємність? — спитала, приймаючи його руку.

— Лавро Фабіян. Вийшов на цю гору налюбуватись природою, заспівати собі пісню, забути на кілька годин буденщину, працю в шахі, бараки. А що вас, панно Діано, спонукало вийти на цю вершину? — запитав.

— Не повірите, але це ваш спів мене приманив, — сказала одверто. — Зацікавило, хто це розсипує перлинки мелодій по лісі. Автім може і я знудилася монотонністю свого життя, — засміялася, втопивши зір у його темних, палких очах.

— Дякую, панно Діано, — вишептав Лавро.

— Кинь європейську формальність. Клич мене Діаною, а ти для мене є Лорі. Добре? — запропонувала.

— З приємністю, Діано! Це милозвучне ім'я богині місяця старинних римлян підходить тобі. Побачивши тебе, подумав про русалку. Русалку у відблиску повного місяця, яку хочеш зустріти... — доповнив півжартом.

Діана засміялася. Подобався їй своєю відповіддю, цікавила його дотепність, інтелігентне обличчя поета, чітка англійська мова з відтінком акценту. Не могла збагнути, звідкіля він тут взявся та якою мовою співає.

— Може твоє бажання зустрінути русалку у світлі місяця ще здійсниться. Але хто ти, Лорі, і чий ті чудові пісні, які мене сюди приманили, — прохала.

— З приємністю скажу, але сядь, Діано, дай ногам відпочати.

Без вагання сіла поруч і з цікавістю звернула блакитні очі на Лавра.

— Звичайно не люблю про себе говорити. Не анаю, чи й маю щось цікавого сказати, — почав Лавро збентежено.

— Не будь скромний, Лорі. Горю з цікавості, — заохочувала.

— Хіба коротко, Діяно. Родився на фермі своїх батьків у Саскачевані, які прибули з України сорок років тому й поселились на гомстеді. Батько ледве вміє підписати себе на документі, але має фантастичну пошану до освіти. Часто пояском підганяв нас до книжки. Завдяки йому, я оце докінчив третій рік університету в Саскатуні. На курсі стислих наук спеціалізуюсь у геології, бо змалку захоплювався тайнами нашої планети, природою всесвіту. Сюди прибув, щоб здобути практичне знання в шахтах копальні золота та полегшити тягар батькові платити за мене, двох братів і сестру на університеті. Нікому про себе не говорю. В шахті й бараках кожний дивиться на мене, як на свого. Говорю їх жаргоном. Часто домагаються заспівати їм пісню. Звичайно граю і співаю їм те, що розуміють — народне, кавбойське, кабаре. — хочу розвіяти монотонність їх буденщини, нудьгу й тугу за нареченою чи родиною. А на цю гору пішов, щоб розвіяти таки свою нудьгу, тугу за ріднею та голубими небесами Саскачевану, заспівати якусь пісню свого народу та й помріяти трохи, — признався щиро. — Але чому я нуджу тебе, Діяно? — докінчив вибачливим голосом.

Діяна вхопила його руку, голубими очима висловила те, що хотіла сказати устами.

— Заспівай, Лорі, щераз ту пісню, яку я тобі перебила, — прохала.

Лавро обдарував її усміхом, викресав акорд зі струн гітари і пояснив зміст пісні. Співав улюблену пісню "Ой ти дівчино зарученая" з почуттям натхнення, наче співав своїй вимріяній дівчині.

Голубі очі засльозились. Зворушливі слова пісні і теплий тембр голосу Лавра створювали настрій, якого досі не знала. На хвилинку зникли з уяви підпиті гості в домі батьків і настирливі погляди Арчі. Мелодія пісні, слова пісні "Ой, знаю-знаю, кого кохаю, тільки не знаю,

з ким жити маю”, збільшували біль серця. Ніяка у світі пісня не висловлювала так вірно її особисту проблему, — подумала.

Лавро затих і глянув на зарошені очі Діяни. Не знав, що зворушило її. Діяна випередила його запит.

— Чудово, Лорі! Заспівай ще одної, — прохала, прикута зором до нього.

— З приємністю, Діяно. Заспіваю не одну, а всі, які тільки знаю, але дивись: сонце заходить і ліс затінився. Матір і батько напевно неспокійні, що тебе немає...

Діяна розсміялася, втішена його дбайливістю.

— Не турбуйся, Лорі. Мати напевно далі слухає ба-зикання жінок, батько доливає чарки своїм гостям, які тарабанять про способи подвоїти свої мільйони, виправу на рибу й лосі, свої яхти та подібну банальщину. Я рада, що вирвалася з того задушливого товариства, вдихнула свіжого повітря і згубилася в тій чудовій природі... Що зустріла тебе, Лорі, й послухала твоєї пісні. Це нічого, що сумерк. Не журись, що хтось відчує мою відсутність. Думаю, що мій кінь, припнятий онде до бере-зи, більш відчуває мою відсутність. За кілька хвилин він доставить мене до хати. А покищо, мій дорогий Лорі, заспівай мені ще щось, ще якусь пісню свого народу. В сумерку, на висоті цієї легендарної гори так хочеться провести увесь вечір, так хочеться слухати твоїх пісень... — прошепотіла Діяна останні слова, наче в самоті своєї кімнати.

Лавро відчув близькість дівчини. Схвильований, зміг тільки ніжно стиснути її руку. Важко було повірити, що в цьому сірому, прозаїчному, часто брутальному світі існує така Діяна. Без слова згомонів акордами гітари й заспівав свою улюблену пісню “Ніч яка, Господи, місячна, зоряна...” Потім співав уже пісню за пізною, як ніколи в житті: В гаю зеленім, Несися, мій смутку, віт-

рами, Ой, дівчино, серце моє, Взяв би я бандуру та інші, що находили на думку. Приємно було відчувати близькість дивної дівчини, що в зачарованні слухала пісень, сиділа так близько й дивилась на нього замріяними очима.

Не стямився, як сонце зайшло за обрії і з протилежного обрію висунувся ясний місяць привітати першу зірку. Дереву губили тіні, пташки втихли, на озері стали перекликуватись гагари. Лавро склав гітару у футляр.

— Ну, моя чарівна русалко, час і нам униз, поки темна ніч захопить, — заявив Лавро і підняв Діану зо скали.

— Добре, Лорі. В житті всьому приходить кінець, навіть тій казковій інтерлюдії, яку пам'ятатиму до кінця життя. Мій кінь у підніжжі гори. Веди, Лорі! — і щиро впевнено взяла його під руку.

Мовчаливо сходили з гори притемненою стежкою. Діана чула теплоту руки Лавра. Час-до-часу перестерігав її і тоді стискала цю руку міцніше, під його опікою почувалася, як дитина в обіймах матері. На дні серця й хотіла такого пригорнення. Який жаль, що так скоро прийшов кінець тій фантастичній пригоді. Бо чи дозволить доля ще зустрітись з тим трубадуром з гітарою, почути його спів, вдивлятись у його темні, оксамитні очі, — невідомо. В житті рідко була така щаслива.

Але й ведучи Діану по зрадливій стежці, Лавро переживав бурхливо сьогоднішню зустріч. Серце несамоовито билось. У тінях сьмерку все здавалося таке нереальне, як милий сон. Часто й спотикався і тоді тісніше пригортав її руку до грудей та йшов обережніше. Відчував теплоту її тіла і скільки раз не глянув на неї, голубі очі обдарували його ніжним поглядом і рожеві уста усмішкою. Почувався, як у сьомім небі. Загомонів пісню.

... Ти не лякайся, що свої ніженьки,
Вмочиш у зимну росу,
Я ж тебе, милая, аж до хатинюньки
Сам на руках занесу.
Ти не лякайся, що змерзнеш, лебідонько,
Тепло — ні вітру, ні хмар,
Я пригорну тебе до свого серденька,
А воно ж палке, як жар . . .

— Лорі, не чаруй мене своїми піснями! Вивчила я французьку, німецьку й еспанську мови, мушу вивчити і твою українську, щоб розуміти, що співаєш. Переведи мені те, що співав, — прохала.

Лавро охочо передав їй зміст пісні.

— Які чудові слова! Кращої не міг ти мені заспівати, — вишептала Діяна і Лавро чув, як тремтіла її рука.

Кінь Діяни заіржав недалеко і вона кинулася в той бік заговорити та погладити його. Майже підбіг за нею. Зустрілись під гарячим віддихом вороного і заки отямився, її руки обмотали його шию і жагучі уста прилипили до його губ.

— Це, Лорі, за ті моменти, які провела з тобою та яких ніколи не забуду, — вишептала.

У відповідь Лавро приголубив її сильніше. Ніжно цілував їй чоло, повіки очей і личка, а тоді обоє злилися устами. Пристрастно, поцілунком присягали собі до смертної любові, якій не бажали кінця.

— Прости мені, Діяно, що я на хвилину забувся і зважився тебе так цілувати. В житті так дівчину не цілував. Не уявляв собі, що поцілунок може бути аж такий божественно солодкий, як твій, — виправдувався.

— Цить, Лорі! Не розвіюй чару цього моменту. Досі ніхто не цілував мене так солодко. До смерті не забуду, — запевнила.

— І я тебе, Діяно, — прирік Лавро.

За хвилинку Діяна серйозно застановилась.

— Коли знову тебе побачу, Лорі? На випадок перешкоди, як з тобою зв'язатись — тут, чи деінде? — спитала затурбовано.

— Це залежить від того, чи і коли схочеш. Почуєш мій спів, — це я буду тебе вижидати. На всякий випадок, напишу листа, а мене можна дістати листом на адресу університету, — відповів Лавро, теж затурбований.

Підсадив Діяну на коня і вона ще обдарувала його поцілунком.

— Не журись, Лорі. Кінь на сліпо доведе мене до дому, — запевнила, киннула йому рукою поцілунок і повернула конем у напрямку віллі.

Лавро стежив, як зникав кінь і молив Бога, щоб щасливо довів цю казкову дівчину до дому, потім таки побіг слідом за конем, щоб упевнитись. Не довелося й довго бігти. Перед освітленою віллею гості ще гуторили і забавлялись. Коли кінь заіржав, миттю скупчилися довкола нього. Про ніщо інше не говорили після вечері, тільки про нагле зникнення Діяни. З гурту вибігла її матір та радісно пригорнула дочку до грудей. Майже водночас з загороди витнав на коні Арчі, який пустився шукати за Діяною, скочив униз та припав до неї, але вона відсунулась від нього. Батько повів її у віллію, дорікаючи, що так усіх затурбовувала. Діяна мовчала.

Лавро шепнув подяку Богу та тінями ночі подався до бараків, переживаючи щераз кожний момент з Діяною та відчуваючи на своїх устах її солодкі поцілунки.

Прийшов тиждень душевних страждань для Лавра. Діяна не сходила з думки. У снах привиджувалася, відчував її поцілунки, погляди голубих очей. Ходив, як не овій. Дехто й шуткував собі з нього. Не звертав уваги. Знав тільки, що залюбився у Діяні та дивувався, що за

одну зустріч можна так покохати незнайну дівчину. Поривало його написати листа, телефонувати з шахти, але кожний раз вагався, непевний ситуації в домі Діяни. Здавав собі справу, що він тільки наємний робітник у шахтах її батька. Його мільйони творили різницю соціального стану. Годі йому нагло зайти до вілли з китицею троянд для дочки мільйонера. І на гору годі вийти, годі піснею дати про себе Діяні знати, бо в шахті поставили його на нічну зміну. Тужливо чекав неділі . . .

Не краще почувалася й Діяна. Романтична постать Лавра не сходила їй з уяви. Відчувала погляди його темних очей, жагучі уста, лагідний тембр голосу, чаруючі мелодії його пісень. Замріяно переживала солодкі хвилини минулої неділі і серце щеміло їй тугою. А дні так нудно і скорботно минали. Ще два дні мусить пережити в надії, що Лавра побачить. І вона днями висиджувала на веранді, часто піднімала тужливі очі на шпиль гори, хоч знала, що свого орла не догляне. Він у шахті її батька, облитий потом, обличчя запорошене, своїми мускулистими руками лупає скалу, щоб збільшити мільйони її батька.

Торохкіт моторового човна розбив її задуманість. Обличчя захмарилося. Арчі Кронк! Остання особа у світі, яку хотіла бачити. Щодня навідується з квітами, солодощами й дарунками, мучить словами та залицанням. Трактуює її, наче вже належала до нього. І глянувши на нього, сердито подумала, що радше бачила б його у шахті, облитого потом та забрудженого, а Лорі щоб прибіг до неї з китицею троянд, радісний своїми оксамітними очима.

— Гелло, Діяно! — вітав Арчі її ще в бігу, вимахуючи рукою.

За хвилину отінив її своєю особою. Поклав китицю троянд їй на коліна й зігнувся до поцілунку, але Діяна відхилилася і підставила тільки личко.

Холодна зустріч, неясна зміна настроїв Діяни останніми днями дивувала і дразнила.

— Що це з тобою, Діяно? Відвертаєшся від мене. Не даєш себе привітати поцілунком, як бувало, не хочеш зі мною ні прогульки, ні вечері, ні танцю, — звідки це така нагла зміна? Я тебе полюбив, я хочу одружитись з тобою. Не розумію тебе. Невже полюбила когось іншого, кращого й багатішого від мене? Скажи мені, Діяно, бо інакше вдурію, — натискав Арчі схвильованим голосом.

— Залиш мене в спокою, Арчі. Нездужаю трохи йду в постіль і подрімаю перед вечерою, — оправдувалась Діяна, рада його позбутись. Піднялася з крісла і залишила китицю його троянд на столику.

— Добре, Діяно. Йди відпочати та подрімати. Може ввечері будеш у кращому настрої, — заявив обиджений Арчі та поволик себе до моторової чайки.

Прижмуреними очима дивилася, як зникав Арчі на озері і пригадала арію сумовитої пісні Лавра, слова якої так зарисувались у пам'яті: "Ой, знаю, знаю, кого кохаю, але не знаю, з ким жити маю..." Блакитні очі заплилися сльозами.

Лежачи на постелі, вона знала відповідь свого серця, але жахливо ставало на думку бути, яку викличе в родині та в колах товариства. Буря назрівала. Арчі вже два дні не прибігав з квітами та солодощами. Вважаючи її за наречену молодого мільйонера, матір пробувала лагідно допитатись до чогось. Батько не знав лагідного підходу. При сніданку в неділю зачіпив безцеремонно.

— Що зайшло між тобою й Арчі, дочко? Непорозуміння залюблених? Це мене турбує. Люблю його. З

нього блискучий парень. Заки посивіє, буде найбагатший мільйонер у Канаді. Інтереси нашої родини і Кронків пов'язані. З тебе й Арчі ідеальна пара. І собі і нам принесете щастя, — висловив свої бажання недвозначним тоном.

Діяна спалахнула й кинула вилки з брязкотом на тарілку.

— Не знаю, про які непорозуміння між залюбленими говорите, дорогий батьку. Шаную Арчі, як людину, але я ні не залюблена в нього, ні не вірю, що зможу в нім залюбитись. Його мільйони мені не імпонують. Любов — справа серця. Любови і щастя за всі мільйони у світі не купиш, — відповіла схвильовано і встала з-за стола.

— Романтичні ілюзії! Не дури себе, дочко, що знайдеш любов і щастя з ким іншим, без наших мільйонів. Передумай та не провокуй Арчі і його батьків. Сьогодні ввечері зберуться гості й об'явимо заручини, — крикнув батько їй у слід. Матір притакнула.

Діяна відійшла без слова. Батько гримнув у стіл. Мова про мільйони й невмолиме рішення батька звучали брутально й ранили серце. Невже ж батько живе в середньовіччі, що нехтує її право залюбитись у когось свого вибору, з поклику серця? Шorstкий голос батька, байдужість матері, натяки на Арчі й мільйони стали гидкі, аж осоружні. А при обіді батько знову заговорив, але вже лагідніше.

— Дочко, зрозумій нас, ощасливи нашу старість. Ти в нас єдина. Виховали ми тебе як квітку. Помогли тобі досягнути найкращу освіту. Плекали в надії, що переймеш наш маєток. Не тільки переймеш, але й подвоїш своїм подружжям з єдиним сином Кронків. Свого сина не маємо. Звінчаєшся з Арчі й матимемо сина. Любитмо його й хочемо мати зятем. Не відштовхуй його від себе.

Проголосимо гостям твої заручини, — умовляв батько, а матір пригакувала та благальними поглядами прохала дочку повинуватись.

Діяна втратила смак їди. В горлі здавило, заморозило слова відповіді. Очі зайшли їй сльозами. Батько не стерпів мовчанки, обличчя йому паленіло з досади. Покинув стіл, бовтаючи слова, яких не хотів голосно висловити. Настала понура хвилинка мовчанки. Матері покотились сльози. Діяні стало ясно, що це роздоріжжя її життя.

— Бійся Бога, доню! Батько так любить тебе, величається тобою, щастя тобі бажає, а ти його не розумієш і робиш нещасливим, — захлипала матір.

— Ні, мамо, батько любить тільки всемогучого долера та тебе трішки, бо потуряєш йому, — відповіла Діяна, залишаючи матір до краю збентежену.

Від матері співчуття не надіялась. Як і батько, матір належала до минулих віків. Вийшла з гетто. Не бачила її ніколи з книжкою. Світ її кружляв виключно довкола батька. Змалку пам'ятає, що матір постійно обожала батька та тихцем нарікала, що не породила йому сина. Виростаючи в такій атмосфері, Діяна відчувала брак теплої любови матері й батька. Відчуження збільшилось за останні роки її студій в Європі. Часом дивувалася, чому не могла завершити свої студії таки в Торонті. Стільки невияснених запитів!..

Години перевела на веранді в огірченому настрою з надією, що кожної хвилини почує пісню з вершини. Жахалась від думки, що може більш не побачити свого трубадура з гітарою й не почути його пісні та що обманює себе ілюзіями і пустими мріями. А тут уже гості стали прибувати та з шумом і веселими перекликами тяглися до виллі. Невже ж справді на її заручини з Арчі? В цій хвилині воліла радше смерть, як його! І, наче загроже-

на пташка, зірвалась з крісла, вибігла заднім виходом у парк та під захистом буйних хайців, ялинок і кедрини зникла в тінях суміжного лісу.

Стежкою на верх гори було важко спинатись. Дорікала собі, що не передягнулася на ту очайдушну виправу. Смарагдової краски суконку сіпав вітрець, збирки зачіпали придорожний чагарник. Не ставало віддиху. Приставала відсапнути. Кожний неясний звук трепетав її, збільшував стукіт серця. Пригадала собі епізод з юних років. Ішла тією самою стежкою з двома шкільними товаришками, які загостили на літні вакації. Дівчата з Торонта з захопленням кидали погляди на шпиль гори та пару орлів, що кружляли над верхів'ям. Ще більш цікавила їх легенда про князівну Ожибвеїв, яка влюбилась в сина вождя ворожого племені проти волі батька. На поклик пісні свого героя з тієї ж гори, в освітленні місяця, князівна викрадалася зі свого шатра, щоб на хвилинку знайти щастя в його обіймах. Трагічно закінчилися ті зустрічі. Одного разу, батько князівни та її наречений зловили залюблену пару. Наречений пробив ножом свого суперника та, ошалілий, кинув його в темні води озера. Батько схопив зжахнену дочку твердими руками, але вона вирвалася і з розпучливим криком кинулась у пропасть за своїм коханим. Слухаючи цієї легенди, вразливі дівчата заявили, що не простять їй, як не поведе їх на ту легендарну гору. І повела. Дійшли до місця, де минулої неділі зустріла Лавра. Нагло зморозило їх на місці, як з кущів виринув ведмідь, самця з малим ведмедятком. Насичувались ягодами в кущах. Здивована появою дівчат, ведмедиця піднялася, хрюкаючи, на чіпки. Прихопившись з переляку, дівчата дістали ногам крил і пігнали стежкою до віллі.

Нагло Діяна відчула втому, — мабуть не вдасться їй дійти на вершок. Присіла відпочати і думки стали хма-

ритись від темного жалю та безрадности. Наче князівна Ожибвеїв знайшлася у сліпому кутку безвихідности і трагічного кінця. В цій хвилині так хотіла почути голос Лавра, глянути в його темні очі, хоч би і востаннє, а тут тільки ліс шумить.

— Дем, дем, дем! — заклала мимовільно, ховаючи личко в долоні й заливаючись сльозами.

У своєму розпачливому настрої Діяна втратила змісл часу. Закаменіла на місці і збайдужіла без решти. Батьки, їх мільйони, Арчі — все, що досі в'язало її з розкішним життям, стало бліднути в сірих хмарках бруталної дійсности. Ще хіба тільки благодійна природа намагалася розрадити її. Вітрець зрушував ліс у незбагнутій симфонії, лопотали листки тополі й берези, шуміли ялиці й перекликались пташки, і по склепінні голубих небес плили кудись безжурно одна за одною пухкі, біленькі хмаринки, складаючи фантастичні візерунки. Навіть промені сонця пробивались крізь зелений бальдахим лісу, щоб попестити її личка та розвіяти сум. І не стямилася Діяна, як природа вколисала її у півсвідомий, відрадний сон. Але дрімала не довго. Зі шпиля гори залунала пісня Лавра.

— О, Лорі, дорогий Лорі! — скрикнула Діяна, піднялася й напружила решту сил, щоб найскоріш добігти до нього.

Втішений появою Діяни, Лавро зірвався зі скелі, схопив в обійми, вдивляючись в її облиті потом личка, в розвіяні вітром кучері, в засльозені очі.

— Що сталося, дорогенька? — питав ніжно, виглажуючи розкудочену головку і стираючи устами її сльози зі щічок.

— Не питай, Лорі. Краще пригортай мене дужче! — відповіла, вмовкнувши на довгу хвилину.

Лавро більш не розпитував, тільки пригортав її й обцілював.

— Скажи мені, Лорі, чи ти дійсно полюбив мене, дочку мільйонера, з чужого тобі світу? — прошепотіла нагло Діяна.

— З першого погляду полюбив тебе, солодка дівчино. Дурію з туги на згадку про тебе, спати не годен, смак їди втратив, тільки про тебе, кохана, цілий час мрію, — відповів пристрасно.

Тимчасом гості виповнювали салон віллі та прохджувались у парку. Кожний оглядався за Діяною, якої не бачили ні в салоні, ні у парку. Жінки перешіптувались і по своєму толкували її відсутність. Найбільш заклопотався Арчі Кронк. Бігав від матері до батька, допитував нервово, що сталося з їх дочкою, але вони самі, збентежені до краю, не знали, що йому сказати. Як навіжений, Арчі облетів парк, зачіпав слуг, на кінець постукав у двері кімнати Діяни і, не діставши відповіді, розкрив їх на всю ширінь. Інтимність дівочої спальні прикувала його до місця. На постелі сатинова сукня, шовкові панчішки, штанята, які мабуть хотіла надягнути. На туалетному столику флакони екзотичних парфум, слої помад, цяцьки й кілька фотографій. Серед них не було ні знімки її батьків, ані тієї його, яку недавно подарував Діяні. Атмосфера кімнатки розбуяла його уяву. У своєму дорослому житті перекидав одну дівчину за одною, але ніодна з них не очарувала його так, як Діяна. Вийшов на веранду застановитись, — і до його вух долинули звуки пісні. Пригадав собі минулу неділю, коли Діяна на своєму коні зникала лісовим шляхом вбік гори, звідкіля лунав голос якогось співака. Прояснилось! Злетів до виходу. Попав на батька.

— Що сталося, Арчі? — спитав батько.

— Стримайте оповіщення заручин! Знаю, де Діяна пропала, — скрикнув счудованому батькові та пігнав шляхом, що вів на шпиль легендарної гори.

Засапаний, з відблеском люті в очах, Арчі виринув з тіней чагарника. Неймовірно зиркав на Діянну в обіймах сматлявого співака. Замріяна, з видимим захопленням ловила звуки пісні чужою йому мовою. Заревів з люті.

Діяна завмерла.

— Ні, Арчі, ні! — скрикнула, захищаючи Лавра.

Це ще більш озвірило його. Поки Лавро отямився, відштовхнув Діянну лівою рукою і правою вгатив Лавра у щок. Кров залила юнакові уста. Зиркнувши на Діянну і тремтячи всім тілом, Лавро спатахнув. Арчі знову розмахнувся, але Лавро виплював кров у його обличчя, зловив за руку, скрутив та шпурнув напасника в найближчий хащ. Діяна підбігла до Лавра і хустинкою стала втирати йому закривавлені губи.

— Лорі, дорогий, зранив тебе? — питала ніжно, спливаючи сльозами по обличчі.

— Нічого серйозного. Мабуть зуб порушив, може язик протяв, — відповів легковажно та, глянувши на Арчі в кущах, пустився в той бік. — Треба переконатись, чому не підноситься, — додав, але Діяна спинила його.

— Соромно мені... Прости мені, Лорі, що не стало відваги розказати тобі про Арчі та його претенсії до мене. Щоб не сталося, не кидай мене, коханий. Люблю тебе, — загомоніла.

— Хіба смерть розлучить мене з тобою, — запевнив Лавро пристрасно, цілючи її руку.

Арчі виглядав приголомшений. На чолі сторчав йому набитий гудз, обличчя мав забруджене. Діяна діткнула його руку, Арчі зойкнув з болем й розплющив очі. Побачивши Діянну й Лавра над собою, закрив тихцем і про-

бував піднятись. Лавро простягнув долоню з допомогою, але Арчі гнівно відбив його руку.

— Ех, Арчі, будь добрим спортсменом! Сам собі набавив клопоту. Це Лорі Фабіян, мій приятель. Бачиш, зранив йому щоку, — дорекла Діяна.

— Даруйте, що так сталося, — і Лавро простягнув привітно руку, яку Арчі відштурнував.

— До чорта з тобою! — відпалив, намагаючись піднести.

Лавро помітив, що права рука Арчі нерухома, мабуть болять. Безцеремонно взяв його попід пахи та поставив на ноги, не звертаючи уваги на протест і проклони.

— Здається, звихнув суглоб, Арчі. Дуже жалюю. Мусиш негайно мати поміч, — заявив.

Взяло довгу, прикру годину підвести ремствуючого Арчі до затоки озера. Коли хитався з утоми, Лавро й Діяна підбігали до нього. Не дав себе торкнутися. Діяна до решти розчарувалася в ньому й тихцем дякувала Богові, що завчасу зберіг її від нещасливого подружжя. Ідучи за ним, стискала руку Лавра, рада, що був з нею і що розумів її нещасне положення. Проте її серце щеміло й ум проймах жах на думку, що тепер з нею і Лавром станеться.

Дійшли до затоки. З парку віллі вже лунав гомін розмов, сміху. Лавро пригорнув і пристрасно поцілував Діяну.

— Годі мені далі йти, кохана. Жахливо стає на думку, що тобі, сердечна, прийдеться вкортці пережити. Пам'ятай, що кохаю тебе. Що не опушу. Що не сталося б, постараюсь з тобою зійтись. Боюся, що вилечу з роботи. Якщо не вдасться мені зв'язатись з тобою, пиши на адресу мого університету, — вишептав.

— За мене не журись, Лорі. Не заломлюсь. Знайду тебе, — відповіла, цілуючи його палко.

Лавро підійшов до Арчі.

— Арчі, тут наші шляхи розходяться. Вибач, що не зустрілись у кращих обставинах, — простятнув Лавро руку.

— Скачи в озеро, сукин сину! Не хочу руки валяти, — відпалив крикливо, щоб і Діяна чула.

У парку гості товпилися довкола буфетного стола. Допиваючи чарки й накопичуючи тарілки ласощами. Від наглої появи Діяни й Арчі шум розмов і веселий сміх нагло зірвалися. Очі всіх здивовано повернулися на жалюгідного вигляду Арчі та Діяну, що йшла за ним. Вмить оточили їх. Жінки зжахнулись від гудза на чолі Арчі, його забрудженого обличчя, розчіхраної чуприни. Батько припав до сина.

— Що сталося, Арчі? Попав на ведмеда? Бандит напав? — скрикнув, хапаючи його за плече. Арчі зойкнув з болю, висувачись з рук батька.

— Нещасний випадок, батьку. Негайно везіть до лікаря, — пояснив.

Батько Кронк повів сина до моторової лодки. Використовуючи метушню, Діяна виховзнулася з натовпу до своєї кімнати. Батько й матір подалися за нею.

Діяна хлипала на постелі. Матір припала до неї.

— Чого плачеш, доню? Що зайшло між тобою й Арчі? — зворушливо питала.

— Лишіть мене, мамо, — відповіла Діяна, відвернулася і промовчувала далші запити.

Мовчанка дочки подразнила батька, який і без того лютився за неясне зникнення з дому. Найвний не був, догадувався найгіршого.

— Дочко, будь одверта зі мною, байдуже, що зайшло між тобою й Арчі. Поясни мені одне: хто йому набив гудза на чолі? — спитав, повертаючи її лице й приковуючи зір до її засльозених вій.

Діяна мовчала довгу хвилину. Знала впертість батька. Не залишить її у спокою, поки не дістане відповіді. Однаково батько не зрозуміє. Відчувала його тверду руку і пронизливий погляд.

— Затигайте самого Арчі. Хай він пояснить вам свій гудз на чолі, — відповіла.

— Це, дочко, розумна відповідь. Арчі мені пояснить, — сказав і пішов. Матір подалася за ним.

Діяна знала добре батька. Вирішить щось, — і ніхто його не спинить. Вчепиться Арчі і висмокче з нього кожну подробицю — викривлено, мстиво, бо той втратив надію на неї. Зневіра й гірка досада навіяла їй душу. Ще ніколи не почувалася така опущена й чужа в рідному домі. Вийшла на веранду вдихнути свіжого повітря, щоб зберегти рівновагу. Гості вже розійшлися, батько зрушив мотор своєї лодки й погримів озером до вілли Кронків.

— Ну, незадовго здійсметься буря, громи сипнуть на мою голову, — подумала, повертаючи очі до вершин зелених гір.

Сонце вже зникло з обрію й залишило чар сучерку, як поцілунок на добраніч. Діяна змалку подивлялася й розуміла природу, тільки громовиці жахали. На хвилину забула свої жалі й підняла очі в небо. Там якраз мерехкотіла перша зірка — Венера, мітологічна богиня краси й любови. Зворушливо вдивилася в неї: як цінили любов і красу дівчини старовинні римляни, коли вибрали першу зірку на небесах їм на богиню й на увіковічнення! Минули ті геройські віки, романтичні лицарі на білому коні, поняття про красу дівчини, поетичну любов. Настав вік матеріалізму, у якому часто ідеал любови і краси дівчини зводяться до символу всемогутчого доляра, як оце і в її випадку. Тільки рідко, тут і там, з'являється лицар на білому коні, що вміє полонити сер-

це дівчини виявом хрустальної любови і готов дати своє життя за її добро та щастя.

На хвилину примкнула свої очі. В уяві станув Лавро. Йї лицар на білому коні, що з першого погляду полтонив її серце, відслонив чар божественної любови, прирік їй досмертну любов. Його темні, оксамитні очі, чарівливий голос, лицарська постава й палкі уста насолоджували самою згадкою, прискішували стукіт серця. Журилася, чи щасливо вернувся до бараків, та чи не втратив вечері. Хто зна, чи й мав охоту їсти. Напевно поклався на свою постіль та переживає те, що й вона.

Збудила її матір, що принесла склянку молока й тістечка.

— На вечерю не зійшла, то хоч випий молоко, дитино. Батько ще не вернувся. Не знаю, що це довкола діється, — заговорила, присідаючись.

— Будь ласка, мамо, залишіть мене у спокою. Молоко випий пізніше. Я втомлена і не маю настрою розбалакуватись. Вибачте мені, мамо, — відповіла Діяна.

— Не розумію тебе, батько не розуміє, ніхто не розуміє, — відбилася матір ураженням голосом, відскакуючи від дочки і збираючись швидко вийти. — Не забувай, Діяно, що ми тебе любимо, бо ти наша єдина дочка. Батько любить тебе і бажає тобі щастя. Послухай його порад, бо він знає життя краще від мене й від тебе, — додала і зникла за дверима.

Діяна випила молоко і лягла з книжкою на постіль. Заки розкрила книжку, вчула гук моторового човна. Ну, батько вернувся! На бурю заноситься, подумала. Але тепер не дбала, не застрашиться ні блискавками, ні грозами. Батько з'явився перед нею, важко відсатпуючи, очі в нього лискали гнівними стрілками.

— Ну, дочко, наробила ти мені небудь якого клопоту! — почав, намагаючись вдержати спокійний тон. —

Просто неймовірно, що дівчина твого стану, дочка мільйонера, з університетською освітою, спокусилася на дешевий романс зі звичайним шахтарем, хуліганом і чужинцем. Відповідж мені на один запит: Як довго знаєш того Фабіяна та що він для тебе?

Діяна спалахнула. Обидливий запит батька бив боляче по честі.

— Не обиджайте мене, батьку! — відпатила. — Арчі наговорив вам купіцію нісенітниць, а ви те все прийняли безкритично, не давши мені нагоди в'яснити справу. Соромно мені за такого заздрого й мстивого героя.

— Лиши Арчі на боці, — перебив батько. — Як довго знаєш того Фабіяна та що він для тебе? Чуєш?

— Не повіриш, батьку, тільки тиждень його знаю, але поллюбила з першого погляду, — відповіла відважно і батько зареготався:

— Ба! Ще такого не чував. Дівчині твого стану залюбитись з першого погляду у п'ятьдолярового шахтара? Він напевно й у тобі відразу залюбився і в тих мільйонах, які одідичиш, — додав глумливо.

— Знаєш, батьку, ти поза свої мільйони світа не бачиш. Забуваєш, що щастя й любов не купиш за гори золота. А я щаслива, що зустріла й поллюбила Лорі Фабіяна, звичайного шахтаря, — пояснила.

— Не повчай мене, дочко! Наробила ти досить клопоту. Не шуткуй собі з нашого майна, яке ми за життя придбали та яке забезпечує тобі розкішне життя. Не одна дівчина, що у фабриці чи дешевому ресторані потім заливається, чортові душу віддала б, щоб знайтися у своїх блискучих черевичках, — відпалив злісно батько і подався до виходу.

— Може й мені ще прийдеться потом заливатись у фабриці, чи деінде, — кинула Діяна йому у слід.

А батько всю ніч кидався в постелі, розмірковував родинну кризу та шукав способу, як врятувати дочку від авантюриста. Врешті таки знайшов і вдоволенний заснув досвітком.

Вранці Лавро не здивувався, коли наставник прибіг до нього в шахті та наказав негайно виїхати на поверхню. Там уже ждав управитель копальні. Без пояснення повів його до бюро Гордона Бела, легко застукав до дверей та велів Лаврові ввійти.

За розкішним бюрком сидів широкого розміру батько Діяни. Зміряв прибулого згори вниз своїми сірими, неприємними очима.

— Лаврентій Фабіян? — спитав Бел сухим голосом.

— Так, пане Бел, у власній особі.

Бел витягнув з шухляди складку банкнотів.

— Це тисяча доларів. Бери собі, забудь мою дочку і їдь туди, звідкіля приїхав, — заявив, упевнений, що Лавро сягне рукою по долари.

Лавро згіржливо глянув на пачку банкнотів і на їх власника.

— Не соромте мене, пане Бел. Шаную вас, як батька Діяни і свого хлібодавця, — відповів і повернувся до дверей.

— Ба, мало тобі? Числиш на мільйони, які дістане Діяна? Не доживеш цього. Дам тобі десять тисяч. Твоя кар'єра в нас скінчилася. Не знаю, чому й пропоную тобі одного цента, — докинув злісно.

— Пане Бел, в житті є речі, яких не купиш за все золото у світі, — відповів Лавро від дверей, залишаючи спантеличеного мільйонера.

На коридорі чекав управитель і подав Лаврові коперту з розплатою.

— Прикро, що тратимо доброго робітника, — доки-

нув. — На тебе вже чекає гідроплан, який доставить тебе до Торонта. Такий наказ боса.

— Не хочу ніякої опіки. Сам доберуся до Торонта, — спротивився огірчений Лавро, придумуючи спосіб, як порозумітись з Діяною.

— Наробиш собі клопоту. Будь вдячний пану Белові, що на тій справа кінчиться. Ти вже до нас не належиш. Арчі Кронк напевно потягне тебе до відповідальності за побиття, — дораджував співчутливо управитель, подивляючись вродливого парубка, що мав відвагу залюбитись в єдиній дочці мільйонера.

Лавро розсміявся з такої погрози, свідомий, що ні Бел, ані батько Арчі не зважиться на розголос судової розправи. Сам хотів зберегти Діану від марива судової розправи.

Літак загуркотів і піднявся, як орел, понад озеро та виліто Белів. Лавро прикував очі до вікна в надії, що на мить побачить свою казкову дівчину на веранді, може в парку. Щемляче серце так бажало цього, може встанне . . .

Того самого дня ввечері матір Діани вийшла до неї на веранду. Зворушеним голосом звірилася їй про конфронтацію чоловіка з Лавром, про його видалення з праці та про насильний лет до Торонта. Слухаючи бундючої розповіді свого чоловіка, чула, що не сказав їй усього, а того, що сказав, не злобила. Серцем відчула, що тратять дочку, раз на завжди. Діана ні батькові, ні їй самій ніколи того не простить. Пригадала собі диточі та юні роки Діани, радість і втіху, як виростала на панну. Вбирала її, як ляльку, хоч біду переживали в гетто Торонта. Сумління дорікало, що не віддавала, як слід, матерньої любови доростаючій дочці, хоч як того хотіла. Чоловік часто шпигав її, що не привела йому сина. Роди дочки були тяжкі. Лікар сказав, що більш дітей не буде.

Пам'ятає згіршливий погляд чоловіка на немовлятко. Пригадуючи собі ці гіркі моменти, виплакатися і втерла сльози. Була рішена приторнути дочку до серця, спробувати відзискати її та запевнити їй свою відданість і поміч.

Діяна вислухала матір спокійно, а тоді взяла її у схвильовані обійми. Обидві розплакались. Діяна раділа, що врешті матір привернулась до неї.

— Дитинко, моя люба дитинко, — хлипала матір. — Я з тобою, серцем, усією душею. Поллюбила ти свого вибранця, — не зважай на батька. Подайся за ним, віднайди його, — вишептала.

— Мамо, моє рішення таке саме. Вдячна вам за підтримку. Ситуація дійшла до неможливого. Вранці кидаю все, їду, — відповіла, обцілюючи матір.

Матір відійшла спокійніша, радіючи, що привернула любов дочки до себе.

Діяна кинулась пакувати свої валізки.

Вранці, коли Гордон Бел залишив дім, матір Діяни замовила гідроплян, вибирала нерозтрачені десятки й двадцятки, всунула в торбинку Діяни, слуга заніс валізки до помосту притоки і гідроплян корпорації Гордона Бела причалив. Матір і дочка ридали в обіймах.

— Донечко люба, хочеться побачити своїми очима того Лорі, який так полонив твоє серце, що кидаєш батька й матір, кидаєш надію одідичити мільйонове добро, ради любови та непевного щастя, — прощала її матір старалючись зрозуміти, як могла дочка змінити нагоду одруження з мільйонером на непевну й очайдушну любов невідомого й загадкового шахтаря. Але матір на любов сліпа. Турбувалася тільки щастям дитини.

ЕПІЛОГ

Примістившись у скромному готелі, Лавро пробував зв'язатись телефоном з Діяною. Замість Діяни почув голос її батька. Поклав слухавку. Втратив і надію зв'язатись листовно з нею. Огірчений вранці від'їхав до Саскачевану. Не тратив надії, ждав листа від Діяни.

А наступного дня Діяна прилетіла до Торонто, примістилася в панському готелі і негайно написала до свого Лорі довгого листа. Ще кілька днів і без труднощів дістала працю в банку. Небаром прийшла відповідь. Поїхала до Саскатуну звінчатись та разом з вибранцем свого серця пережити вимріяне щастя.

ПІЗНІ ІВАНИ

В лихому настрою тягнув Іван Куйбіда свої ревматичні ноги до Народного Дому. За годину річні збори. Як бувший голова Дому, він з засади бажав дати добрий приклад членам Дому, — всім тим пізнім Іванам, які засвоїли собі погану звичку спізнятись годину-дві. Кожний пізній Іван видумував якусь перешкоду. Таких він часто лаяв. Не терпів їх. Себе вважав за дисциплінованого українця. І не тільки з природи чи з національного обов'язку. Такий уже вродився. Змисл дисципліни скріпився продовж чотиролітньої служби у цісарсько-королівському полку уланів Франца Йосифа. Навіть дослужився ранги капраля і вчив дисципліни сільських рекрутів, які вважали дисципліну за Божу кару. Часто думав, що скоріш навчиш уланського коня, як рекрута з села та ще й пещеного маминого сина. Неодин з них не видержував. Дезертирував.

З болем згадав свою дружину Галку. Любив її більш за все, пробував пристосувати дисципліну й у подружжюму житті, але переконався, що жінка не має поняття про якусь дисципліну. З неї ані зелений уланський рекрут, ані кінь. Згодом Галка стала його капралем, — ради спокою приймав її поради й накази. Це вийшло на добро. Жінка стала діяльною членкою Народного Дому, обов'язково ходила з ним на всі наради й імпрези. Іван радів, що жінка солідна й дисциплінована активістка, зразкова патріотка свого народу. Але сьогодні, як грім з ясного неба, Галка збунтувалася. Викричалася

на нього і заявила, що більш ногою не ступить до Народного Дому.

— Чому? Що тобі нагло сталося, Гапка? — хотів, заскочений, знати.

— Ба! Ще питаєш. Досить мені того Дому. Не хочу такого життя. Віддаємо весь час організації, а себе за-недбуємо. Не стає часу про своє життя подумати. Вже не згадую щастя. За ті роки одної дитинки собі не придбали, а тепер уже запізно про це мріяти. Часто думаю, що ти оженився не зі мною, а з Народним Домом. Будень чи неділя — йдеш туди, а своя хата тільки на те, щоб наїстись і переночувати. Для жінки не маєш часу. Вертаєшся пізно до хати, часто в лихому настрою та втомлений, скидаєш штани, колодою кладешся хропіти, а свою жінку не поцілуєш, рукою не торкнеш. Я до стіни відсுவалюсь, подушку тулю, тихцем поплачу, часом і склену . . .

— Цить, люба Гапка, ти ж знаєш, як воно є, — перебив Іван.

— Та ще як добре знаю, як воно є! — вірвала його Гапка. — Шкода моїх слів. Як добрий улан, машеруй на збори, щоб прийти перший. Не дбай за жінку. Дозволь себе знову вибрати на голову. Вернешся головою, то до мого ліжка не приступай, скидай штани деінде, — викричалася Гапка та й побігла до спальні втерти зісні сльози.

Слова жінки приголомшили Івана. Язик задубів, ноги стали колодою. Ум відмовився дати йому ясну думку, як приборкати збунтовану жінку. Гапка часто шпигала його за те, що занедбував її. Звичайно йому вдавалося втихомирити її, витолкувати важливість народної справи і просвітної праці в Народному Домі. Любляча й патріотична жінка, Гапка звичайно сприймала його вияснення, навіть сама стала активна в жіночій

секції Дому: Виступала на сцені, в кухні Дому, заливалася з жінками потом, щоб поставити на бенкетові столи миси смачного борщу, вареників, голубців, печених курок, котлетів та іншого добра. Всі її шанували, але були й задрісні цокотухи, які позаочно оклевечували її. Гапка часто жалілася чоловікові, але той легковажив усе, як легковажив і свої клопоти з різними лиходіями. Тепер, як грім з ясних небес, Гапка вибухла, збунтувалася, кинула йому ультимат. Поставила його у сліпий кут. Не бачив виходу. Гапку любить, але любить і Народний Дім. Дезертиром стати не може. Не може знехтувати й жінку. Мусить ще раз її прицицькати. Піти на компроміс. Усе направити. І з тим наміром і надією подався до її кімнати. Гапка замкнула двері на ключ, на стукіт не відповідала. Це вже схвилювало його.

— Бійся Бога, жінко, ти знаєш, що я тебе люблю. Послухаю тебе. Все направлю. Я вернусь вчасно і вернусь не головою Дому, а звичайним членом, твоїм Іваном, — майже крикнув крізь двері, а коли Гапка таки не відізвалася, вибіг з хати в найгіршому настрою.

Пригнічений до краю, Іван автоматично настроїв ноги в бік Народного Дому. Весь світ став замрячений. Посував ноги вперед, як автомат. Не бачив прохожих. Не дочув навіть грімкого стаката підкутих чобіт по бетоні, ані хрипавого поклику свого кума, Гаврила Твердолоба, що здоганяв його та репетував: Галлю, куме Іване!

— Що з вами, куме Іване? — запитав, здоганявши. — Здоганяю, на весь голос галовкаю, а ви нагло оглухли та сунете ногами, як сновида. На збори спішіте? — до-рік кум.

Іван прокинувся. Слова кума вкололи, сама його поява погіршила настрій.

— Добрий кум з вас! На пів милі галовкайте, а тепер голюкаєте, що нагло оглух та волочу свої ноги, як

сновида. Навіть глуттий запит ставите. Повинні знати, що на збори спішуся. Точність свята ніч. Добрий приклад пізнім Іванам мусимо дати, — відпалтив.

— Не гнівайтесь на мене, куме, — вибачався Гаврило, дивуючись, що так нагло очортіло Івана. — Я точности від вас навчився і спішусь на збори. Треба дати добрий приклад пізнім Іванам, але ми з досвіду знаємо, що на означений час малохто прийде до залі. Вже звикли до того. Оповідуємо збори на восьмю годину в надії, що члени прикапають один по однім на дев'яту. Всім уже відомо, що заряд Дому вживає цього підходу — час нарад та імпрез пересуває годину скоріш, але пізні Івани вже звикли до цієї облуди і приходять, коли кому захочеться. Кожен пізний Іван має свій викрут на час не прийти, — толкував Гаврило кумові, хоч був свідомий, що кум усе те знає. Він же у свій час, як голова Дому, наказав секретареві оголошувати мітінги й імпрези годину наперед. Це не помагало і він часто лаяв пізних Іванів різким голосом капраля ц.к. уланів.

З несмаком слухав Іван та жував слова кума.

— Куме, скажіть мені щось таке, про що я не знаю. Спішуся на збори, щоб Дармограй не цвіркнув мені, як я йому нераз цвіркнув, що прийшов на збори пізнім Іваном, — злісно відповів Іван і зробив рух, якби хотів позбутися кума.

— Казіться на всіх, куме милий, тільки не на мене. Кращого друга не знайдете. Вибачте мені, якщо з язика злетіло необачне слово. На збори не квалтеся, бо там майже нікого ще нема, — сказав.

— А ви знаєте? Вікном підглядали? — хотів знати Іван.

— Не я, куме, Стецько Василенко! — обурився кум. — Тільки що розминувся з ним. Вертався домалювати паркан. На цей раз хотів прийти на збори точно, щоб

Дармограй не кривився на нього. Каже, що підсунувся під вікно, а на залі пуста. При столику секретар Гайдаш пріє над папером, відай звіт докінчує. Голова Дому крутиться по залі, блимає очима то на стінний годинник, то на двері та щось собі бормотить під вусами. Їх жінки вертаються на кріслах, скоса глипають на чоловіків та перешіптуються. Не бажаючи і собі мучитись з годину на кріслі, вертаюся докінчити свою роботу, — переповів слова Василенка Гаврило.

— Ну, досить того! — буркнув Іван. — Розумію Дармограя. Те все і я переживав. Якщо він зиркає на двері, то напевне щоб мене першого побачити на залі. Інакше може випущувати за точність, як я його раз сплцував. Знаєте, куме, чоловік уже дурнем стає в тій ситуації. Важко кожному догодити, хоч вилази зі шкіри. Мені вже ні в кут, ні в двері. За свої добрі заміри й працю всі мене шарпають. Навіть моя Галка, — досадно процідив крізь зуби.

— Свята правда! Те все й мені допікає. Навіть Стефа. Часом приходжу до заключення, що тверде життя в Канаді змінило наших людей і вони вже не такі, як були двадцять років тому, коли ми будували нашу церковцю і Народний Дім. Життя має свої вимоги. Кожен з нас має свої клопоти й обов'язки: вдержати себе й родину на поверхні життя, вдержати на праці у фабриці, сплячувати довг на хаті, утримувати церкву й Народний Дім, проводити освітню й культурну працю, бо ж українці не цигани, ані індіанці в шатрах. Мусимо часом і зо шкіри вилазити, щоб зберігти наше обличчя і майбутність наших дітей в Канаді. Ви, куме, це розумієте, розумію і я. На жаль, не всі справу так розуміють. Для багатьох Народний Дім — другорядна справа, люксус. Це посвята і праця без подяки. Занедбання родини. Часті критичні докори членства. Не всі хочуть до органі-

зації належати та працювати в ній. Годі кожного члена за вуха тягнути на мітинги і вимагати точности. Навіть нема кому дорікати, бо кожний має якусь причину — дійсну чи вигадану. Можливо, що наші діти поведуть справу краще, якщо не виродяться. Не знаю, чому торочу вам, куме, про ті прикрі справи. Ви ж краще від мене визнаєтеся на всьому. Знаєте що, куме, ходім до мене на хвилинку, відпружимося, перекинемо по склянці пива, побалакаємо, а тоді й підемо на збори, — запропонував кум.

Іван застопорився на хвилину, згадка про пиво марила. Відчував сухість горла. Прикрі слова Гапки тиснули душу. Глянув на кишеньковий годинник. Вирішив, що не пошкодить раз на збори спізнитись, замість квашитись на кріслі пів години з досади, що члени прикапають, коли кому вигідно.

Кума Стефа витріщила очі від наглої появи чоловіка з Іваном.

— Ну, дайси гукати! Збори так вчасно скінчилися, чи може не було з ким починати? — майже скрикнула.

— Не скінчилися, бо навіть не почалися. Там тільки Дармограї і Гайдаші. Кума Івана я переймив по дорозі, хвилинку посидимо та й на збори, — пояснив Гаврило.

— Це правда, кумо Стефо. Я на хвилинку тільки. Давно вас бачив, кумо, — додавив Іван.

— Приємно й вас бачити, куме. Жалую, що часу не стає погостити вас. Іду з сусідкою на бінго. Дітей уже завела, щоб сусід Хома опікувався і нашими і своїми. Мій Гаврило тягнув мене на збори Народного Дому. Але для мене Бог і церква на першому місці. Парохія задовжена. Церкву треба малювати, новий іконостас збудувати. Іншої ради нема, як бінго. Кожний і щось виграє і церкві допоможе, — пояснила Стефа, обвинувала голову барвистою хусткою та ніяково пішла з хати.

Іван тільки похитав головою. Гаврило скривився й пішов до пивниці.

— Бінго! Щотижня бінго! Жінки біжуть на бінго, як бджоли до меду. Трохи прогаркались. Це Канада! Жінка свої думки має, — бідькався Гаврило.

— Так, куме, це Канада! Тут жінка пані дому й чоловіка. Чоловік мусить слухати, бо йнакше збунтується. Ради святого спокою мусимо їм притакувати та догоджати, — потішчував Іван кума, притакуючи собі часи при уланах та звичай у Старому Краю, коли жінка повинувалась чоловікові, як рекрут капралеві.

— Ех, куме, забудьмо за жінок, покушайте мого пива, — змінив немилу тему Гаврило й налив склянки.

Іван нераз кушав пиво кума з найбільшим смаком. Підніс склянку до світла, подмокав і жадобливо спорожнив половину склянки.

— Навіть чехи такого пива не зварять! Моцне, як горілка. Лоскоче горлянку, як пиріг зі сметаною, — раз-у-раз хвалив Іван пиво кума, допиваючи свою порцію.

— То, знаєте, дід навчив мене тієї штуки. В старім краю панам колись варили пиво, — пояснив кум.

— Серед наших дідів і генії були. Жаль тільки, що чужі пани їх використовували, — відмітив Іван, приймаючи свіжу склянку. — Знаєте, куме, якби тепер прогібіція, то ви скоро мільйонером стали б з таким пивом, — додав пів-жартом.

— Сумління і честь не дозволяє піти на такий бізнес. Шаную закон, хоч які глупі деяких з тих законів. Буває, що часом потрактую своїм пивом заможних англійців. Дехто з них піддає мені такі думки. Це пиво

законне. Дістав дозвіл варити пиво для себе, але не на продаж, — пояснив кум, хоч Іван знав про ті справи.

Розбавлені куми випорожнювали склянку за склянкою. Звивали в паперці тютюн Олдчюм і задимлювали хату. Язики їм розв'язувались. Один одному випаровували з ума свої жалі та клопоти. Іван нарікав на Галку, Гаврилю на Стефу. Впорались з жінками, взялися за непорядки у Народному Домі, бінго парохії, докучливих босів на праці, сваволю ляхів, румунів, сталінський терор на рідних землях та все інше, що гризло ўми й ранило душі. Нектарне пиво далі лоскотало спрагнені горлянки. Час збігав швидко і підхмелені куми забули й на годинник глипнути.

Раптом механічна зозулька вискочила зі старовинного годинника на стіні та викувала десятю годину.

— А най то шляк трафить! — скрикнув Іван, зриваючись з крісла. — Гонім на збори, аби хоч прийти на кінець, як пізні Івани, на сором собі, насмішки людей, — томонів, тихцем проклинаючи себе й кума.

Тимчасом збори були в повному розгарі. Голова Дармограй відкрив збори пів десятої, — Гайдаш шепнув йому, що прийшов Аскольд Панахида, голова контрольної комісії, отже і є статутований кворум членства для відкриття річних зборів.

Беручись за діло, комерсант Дармограй кипів унутрі та присягав собі, що ніколи вже не прийме будьякого обов'язку в заряді Дому. При тій нагоді теж рішив пригадати всім різні їх прогріхи супроти своєї організації.

— Як бачите, пані і панове, ніколи в історії нашого Дому не починали ми своїх зборів з таким опізненням, — почав голова. — Двадцять років тому ми з посвятою

будували цю народну святиню для української громади, для кожного з нас і наших дітей. Ми щедро жертвували свій час і гроші. Всі ми раділи своїм успіхом. Нам завидували місцеві поляки, словаки, навіть жиди. Наші спів-горожани англосаксонці подивлялися наш почин, приходили на наші забави та концерти. Давніш усі члени горнулися до праці, приходили точно на збори і різні підприємства. А що ми бачимо сьогодні? Тяжко на збори стягнути членів, щоб послухали перелік наших успіхів і невдач та вибрали новий заряд продовжувати нашу культурну працю. Мене до заряду більш не вибирайте. Виберіть собі на голову когось кращого від мене. Того головування стане мені до смерти. Оцей ваш голова, секретар Гайдаш і наші дружини прийшли на збори на означену годину. Витерпіли на твердих кріслах півтора години в надії, що ви, шановні члени, зійдетеся, щоб було з ким перевести наші річні збори. Дякую вам усім за честь виклужити рік головою Дому. Тепер секретар Гайдаш відчитає вам річний звіт, — докінчив раптово, помітно схвильований.

Члени, теж схвильовані, його гучно оплескали. Дармограй таких оплесків не сподівався, однак радів, що може люди відчувли докір та й стануть кращими членами.

За пів години Гайдаш і члени заряду впорались зі звітами. Прийшла напружлива спроба вибрати голову Дому. Кожний почувався невитідно і молив Бога, щоб зберіг його від небажаної та невдячної почеси. Іменувати на голову, кого попало. Один за одним знаходили причину не прийняти кандидатуру. Доходила десята. Виглядало, що організація залишиться без голови. Всі обличчя наїло стурбовування. Сам Дармограй схмурів і дорікав собі, що вилаяв членів та змалював головуство ор-

ганізації темними красками. Не бачучи на залі Івана Куйбіди, бувшого президента Дому, проклинав його тихцем та дивувався, що могло з ним скоїтися. Не прийшов на річні збори, навіть як пізній Іван. Знаючи відданість Івана організації, Дармограй не сумнівався, що він без протесту прийняв би номінацію. Натгло блиснула йому геніяльна думка. Перешепнувшись з Гайдашем, звернувся до збентежених членів.

— Пані і панове! Ми знайшлися у сліпому куті. Ніхто з вас не прийняв номінації на голову Дому. Нема іншого виходу, хіба відложити річні збори на кращий день, або хтось з вас змінить своє рішення і прийме номінацію. Прошу ще раз ставити кандидата на голову, — відкликався Дармограй, обводячи очима кожного.

Всі сиділи без звуку й руху, як забальзамовані мерці.

— Дякую за відповідь! — буркнув Дармограй, помовчав хвилину а тоді кинув словесну бомбу. — Якщо так, я номіную на голову Івана Куйбіду, бувшого голову Дому, в його неприсутності. Хто піддержить мій внесок?

Гайдаш кинув руку вгору. Десятка рук пішла за прикладом першої.

— А чому Івана на залі не видно? Нас часто звав пізніми Іванами, а ви, пане Дармограй, номінуєте його на голову, хоч він навіть на збори не прийшов, — заперестував Яким Хрін.

— А чому ви, пане Хрін, не прийняли номінації? — відпалив Дармограй. — Щодо Івана Куйбіди, мусів мати

поважну перешкоду. Всі знаємо, що Іван — втілення точности. Мій внесок піддержаний. Хто за вибором Івана Куйбіди?

Майже всім скочили вгору руки.

— Хто проти?

Ніхто не підніс руки, навіть Хрін.

— Дякую! Одноголосно Іван Куйбіда вибраний позаочно головою Народного Дому, — заявив Дармограй, більш як вдоволений, і секретар записав з усмішкою рішення зборів.

Усі, навіть Хрін, були вдоволені, що легким способом удалося вийти зо сліпого кута. Ніхто з них не хотів липнути до твердого крісла, нудитись до півночі і вранці вставати невиспаний до праці.

Тепер мав піти вибір нових членів заряду. А тут, як грім з ясних небес, двері заскрипіли та з лоскотом відкрились. Механічно всі шиї скрутились у той бік. Кожний хотів бачити, хто з таким шумом і спізненням приходив на збори.

Заспані, потом облиті, з розпаленими обличчями та побаранілими очима стояли перед зібраними обидва передові члени Дому. Здивовані, допитливі очі прилягли на залі заморозили обох на місці. Почувалися, як дурні у церкві. Іван рад був провалитись крізь підлогу, вицофатися з залі, знайтися в теплій постелі з Галкою і більш ніколи не ступити ногою до Дому. Аж гучний голос Дармограя отямив спантеличених.

— Грімкий привіт Іванові Куйбіді, нововибраному голові нашого Дому, — гукнув Дармограй та кинувся підвести неймовірного Івана до стола президії.

Усі схопились з крісел та мозолистими долоньями стали оплескувати Івана, який ще й не збалував, що то все значить. Схильний був думати, що нагло всі подуріли, беруть на посміх та отак карають за гріх спізнення. А може це тільки прикрий сон, примара? — кидав очима вліво і вправо. Знав добре кожного. Дехто привітно всміхався до нього, всі били в долоні. Не дали й нагоди спитати Дармограя, що те все має значити. Той посадив його на крісло, оплески втихли.

— Вітайте, пане Іване, — заговорив Дармограй. — Прийміть наші оплески, як вислів нашої любови й пошани для заслуженого члена й будівничого нашої культурної святині, нашого довголітнього голови та солідного й відданого працівника, — сказав і гучні оплески підтвердили його слова. Він продовжував:

— І так, оцінюючи ваші заслуги, пане Іване, ці збори одногласно, хоч позаочно, вибрали вас на голову Дому на черговий рік, з вірою, що вибір приймете. Ніхто з нас не сумнівався, що скорше чи пізніше прийдете на збори. Є випадки, що з якоїсь наглої перешкоди кожний з нас може спізнитися, навіть може не прийти на збори. Ви, пане Іване, завжди точно приходили на мітинги Дому, давали добрий приклад членам, часом картали нас за неточність. Навіть мене самого не пощадили. За це шануємо вас. Прийміть рішення зборів, — заапетлював Дармограй.

Оплески не втихали. Громада домагалася слова від Івана, а він тільки блимав очима по всіх, збентежений

та непевний, що йому відповісти. Почувався загнаний у безвихідний кут, жертва химерної ситуації. З ума не сходила Гапка. Як їй це все вияснить, як виправдається? Дармограй зрушив його.

— Люди чекають на ваше слово, Іване!

— Вибачте мені, шановні пані й панове, — почав Іван. — Бачите, я спізнився, навіть з відповіддю. Дякую усім за шану й довір'я. Не заслужив я на це. Так сталося, що сьогодні і я став пізнім Іваном. Давніш картав вас усіх за неточність, називав пізніми Іванами, а сьогодні я сам став пізнім Іваном. Дивує мене, чому ви не вибрали на голову Дому когось кращого за мене. Не маю виходу, приймаю ваше рішення. Але запевняю вас усіх, що, ради добра нашої організації, буду ще завязатіше картати всіх пізніх Іванів та вимагати дисципліни та активності від кожного члена цього Дому, — докінчив серйозно, голосом колишнього капраля уланів.

Заяву Івана приймили всі добродушним сміхом і оплесками, а йому Гапка не сходила з уяви.

Збори затягнулись до півночі. Іван присапів до хати з трепетливим серцем. Дрижачою рукою освітив коридор. З наболілих ніг зісунув черевики. Довгу хвилину постояв, непевний, куди ступити ногою. Мимовільно подався до кімнати Гапки і тихенько відхилив двері.

Жінка спокійно спала. Крізь вікно місяць, зірки та жарівка лямпи з вулиці освічували в тінях ночі її ще

принадливе обличчя. Чув її тихий, ритмічний віддих. Розкриті груди підносилися й опадали. Схвилювався й довгу хвилину дивився очарований на жінку. Поривало його припасти до неї, обцілувати, благати прощення за свої прогріхи і занедбання. Але в цій хвилині не мав серця розбудити її з солодкого сну. Тихцем припер двері і пішов до фронтної кімнати лягти на канапі...

ВИСТУП ПЕРЕД АНГЛІЙЦЯМИ

По цілій широкій Канаді розійшлася слава української пісні... По всіх містах і колоніях канадці британського роду запрошують канадців українського роду виступити перед ними на сцену та показати ділом, що немає пісні над українську пісню, та співаків над наших соловіїв... І виступили! Своєю горлянкою і ногами Україні слави більшої придбали! І доказали гордим, але прозаїчним синам і дочкам Альбіону, що українець краще від них пісню плекає та краще її заспіває, не зважаючи на те, що не всі на нотах визнаються, перший тенор у залізоломі працює, а солістка в жида посуд мие...

У нашому місті хорів, а хорів, але чомусь перед англійців ще не виступали ні разу... Велика кривда діялася кожному в місті українському хоріві, а ще більш терпіло на славі ім'я України! Крайня була пора цьому лихові зарадити. Конче треба було повести справою так, щоб "англіки" запросили нас на виступ, а ні, — самі знайдемо спосіб запроситися.

Про спосіб упроситися в англійців на виступ найбільш думав Федь Лопух, дяк по професії і диригент найбільшого в місті аматорського хору "Українські Цимбали". Було щире бажання диригента Лопуха не лиш прославити українську пісню перед чужинцями, але й своє власне ймення, а все мало доказати управі його товариства й усім українцям, зокрема іншим хорам, що йому "вдалося дати англікам файний концерт"... Може товариство докине п'ятку до його платні й буде більш на пиво, — бо й так

деякі члени були невдоволені й ходили чутки про зменшення йому платні.

Тільки виступ перед англійцями може врятувати його ситуацію, — думав диригент Лопух.

Але як? Про це він медитував уже кілька днів і ночей і нічого не міг придумати. Вкінці рішив удатися до свого близького товариша Левка Куцого.

Пішли до готелю на пиво. Між першою і другою склянкою Лопух звівся Куцому про свої заміри та труднощі.

— О, це багателя! — відповів зразу Левко Куций таким легковажним тоном, мов би йшло про другу склянку пива. — Я все те пофіксую! — додав, і Лопух замовив третю скляку пінистого пиліну.

Слова Куцого викликали на обличчі пана диригента надійні усмішки, а пиво — рум'янці. Левко Куций був відомий з того, що "всюди полізе й усе зробить". Мав два роки прав, міг витолосити промову на вічу, допис до газети написати, а в хорі "Українські Цимбали" був своєрідним імпресарію, бо, казали люди, "він на музиці й штуці розуміється!"

Але думання Куцому сьогодні чомусь затялося. Аж при двадцятій склянці пива, яке фундував Лопух, прийшла бажана гадка.

— Ну, Федю, маю цілий плян! — і Левко обтер рукою піну з губ. — Я все пофіксую! — додав.

Федь фундував далі "по дві", а Левко пив і розказував.

— — — — —

Сталося!...

Хор "Українські Цимбали" дістав запрошення від великої організації "Орден Муса" — виступити з укра-

їнською програмою на конвенції делегатів, яка мала відбутися за дві неділі в найбільшій залі в місті.

Щоб усім “показати”, диригент Лопух рішив підготувати такий репертуар пісень, щоб “англіки аж попадали, як ми заспіваємо!” А „балетмайстер” Ілько Кривий в такому ж дусі почав підготову своїх танцюристів.

Проби співу й танців ішли вельми пиняво, всупереч до загального захоплення, й обидва, диригент і балетмайстер, гірко кляли. Було пізніє літо і молоді аматори воліли амурні проби в парку. А хоч би і взимі, чи бачив хто таке чудо, щоб усі наші аматори прийшли коли на час на пробу? Славна наша пісня, але ще славніша наша точність!

Пинявість проб мала ще й іншу свою причину: Лопух, замість вибрати звичайні собі, ефектовні народні пісні, дав своїм співакам штучні композиції до слів наших поетів, звичайно співані на їх річницях. Співаки тріли від спеки і ще більш від Лопуха.

Крім хороших точок і танків, диригент Лопух велів своїм двом найкращим співакам у хорі, — баритонові Скибі і сопранові Гені Давибіді, — виступити в дуеті Карася і Одарки з оперети “Запорожець за Дунаєм”.

— Хай знають англіки, що й у нас є опера! — заявив Лопух непевному баритонові й амбітній панні Давибіді, зарозумілість якої мала ще вищу скалю, як її тонкий голос.

Два тижні гарячкових проб швидко минули і за той час український виступ у залі “Ордену Муса” був широко розрекламований. На кожному електричному стовпі і кожному паркані висіли великі афіші зі світлиною хору й танцюристів та поясненням товстим друком: “УКРАЇНСЬКИЙ ХОР”, “УКРАЇНСЬКИЙ БАЛЕТ”, “УКРАЇНСЬКА ОПЕРА”.

В англійській пресі було теж повно реклами про концерт, славну українську пісню і танки. — Левко Кудий залишив на три дні роботу в ресторані і з матеріялами та світлинами бігав від одного редактора до другого, “пояснював” і “реферував”, одним словом — усе фіксував. Навіть радіо день перед виступом трубіло про концерт.

Диригент Лопух ликував, хоч трохи нервувався за співаків. Управа товариства з радості докинула своєму диригентові п'ятку до його платні. Геня Давибіда мріяла про квіти, а баритон Скиба набирав усе більш страху. Інші хори завидували, а вже найбільш ликував “імпресаріо” Левко Кудий... Той тягнув Лопуха щодня до таверни і після кожної склянки пива, яке Лопух фундував, приговорював:

— А не казав я тобі, Федю, що я все пофіксую?

А Федь мило всміхався і фундував по дві...

Нарешті, невідхильно, мов День Страшного Суду, прийшов вечір виступу. В залі товариства, де мали зібратися о годині сьомій усі співаки хору “Українські Цимбали”, біганина, крики, сварки й тихі прокльони... Диригент Лопух бігає по залі, як Марко по пеклі: Вже десять по сьомій, а на залі нема й половини хору. Костюмів немає, бо голова забув притадати гардеробщику, щоб той прийшов з ключами. Пів восьмої — привезли таксівою гардеробщика, якого відтягнули від вечері, він пішов відмикати гардеробу, а тут ключі вдома в нових штанах!... Знову скаче по нервах усім пилка, поки старий Панько вернеться з ключами. Баритон Скиба, блідий і в гарячці, бігає за Лопухом і ламентує: “Пане Лопух, бійтеся Бога, зробім ще одну пробу, бо я не певний у високих скалях!” Прикликав він панну Давибіду в кут і з її протестом (бо ця була завжди певна себе) зробили ще одну пробу... Приїхав Левко Кудий, одітий у так-

сідо, побачив, що ніхто ще не готовий і почав лаяти всіх і вся: “А чорт би вас вхопив! Я бігаю по місті, як собака, щоб усе добре вийшло, а ви навіть на час зібратись не всили? До чорта така робота!” — кричав він, і собі почав бігати.

Нарешті задиханий і під повний піт гардеробщик вернувся з ключами. Видав костюми, але надівати їх було вже запізно: Доходила восьма — час бути в залі виступу!

— Костюми у валізки і гайда в дорогу — там буде час перебраться! — крикнув імпресаріо Куций і диригент Лопух мусів на це згодитися.

Нашвидкоруч позавивали костюми в газети, повкладали у валізки та всією гурмою пустилися на ріг вулиці зловити електричний віз — стріт-кару. Коли диригент відсапнуv у стріткарі і перебіг своїми стурбованими вічками по співаках — побачив з наглим болем у серці, що найменш шістьох добрих співаків і співачок бракувало. Страшно було й уявити собі: З тим неповним і нелепним хором на великій сцені!...

У другому кінці воза мучився подібними гадками імпресаріо Куций. Той хоч потішав себе думкою, що з балету є всі — за них нічого боятися! Але коли глянув на блілого баритона Скибу, якого мов на другий світ везли, знав уже, що з такого Карася вийде дуже нещасний Турок, а ще гірний Козак.

Зі скреготом та гуркотом сотні чортів стріткара нагло пристанула перед будинком і кондуктор крикнув: “Мус Темпл!”

— Це тут! Злазити! — крикнули одночасно з обидвох кінців воза пан диригент і “я-все-пофіксую” Левко Куций.

Стріткара погуркотіла далі, а понервовані, лихі та спізнені на пів години співаки й танцюристи пішли за Куцим шукати входів до гардероби, щоб понатягати на себе костюми.

Тут ждали на українських “артистів” відповідальні члени комітету Ордену Муса, — з їх облич так котились струї поту й очі в них бігали з напруження, як п’яні.

— Скоріше, скоріше! — аж благали вони. — На залі жде на вас більш тисяча людей, що по долярові запла- тили, щоб вас почути! — підкреслили з притиском.

Ця заява ще більш понервувала хор “Українські Цимбали”, диригента, імпресаріо та баритона Скибу, який уже натягнув шаравари Карася. Спокійні були лише танцюристи, знаючи, що зараз не виступають. Пана Давибіда також була спокійна, але тепер почала сварку з дівчиною за місце біля зеркала: хотіла бути найгарніша з усіх й почала себе “украшати”, хоч мала ще з годину часу. Інші дівчата також дерлися за фартушки й вінки. А диригент з імпресаріо бігають з кута в кут та кричать: “А скоріше! А скоріше, чорт би вас вхопив!...”

Зі залі вже почали лунаєти оплески нетерпеливої публіки. Диригент побіг до валізки по свої ноти й батуту, щоб дістати готові партії й роздати співакам — і нагло зблід, а тоді почервонів і посинів: Замість нот і батуту у валізі були старі червоні шаравари, всуміш з двома фартушками й вінками.

— Де моя валізка з нотами? Хто бачив валізку? — розкричався несамовито Лопух.

— Що — що сталося, Федю? — спитав Куций, сам побілівши на страшну гадку.

— Якийсь чорт валізку з моїми нотами забрав! З чого будемо тепер співати? З чого? — зойкнув дитигент.

— Тихо, Федю, я то все пофіксую! — запевнив Куций, обернувся до співаків і крикнув: — Ну, й чого поставали, як стовпи? Повибаранювали сліпаки? Шукайте валізки з нотами!

Хто лиш був — кинувся до кількох останніх валізок шукати нот і батуги диригента Лопуха. Нетерпеливі оплески публіки доходили з залі. Але шкода праці — нот не було!

— Ну, де поділася валізка? Що сталося? — стогнав Лопух.

— Ти мабуть забув її на стріт-карі, Федю! — буркнув Куций.

— Та, в поспіху могло й таке бути — старався Федь пригадати, чи зліз зі стріт-кари з валізкою чи без неї.

— О-го! Валізка вже мабуть з десять миль звідсіля! — з'ясував хтось справу грубим басом.

Прибіг голова комітету Ордену Муса.

— Ради Бога, виходіть на сцену! — благав.

— Але з чим? З чого будемо співати? — заблеяв диригент, звертаючись до імпресаріо і співаків.

Імпресаріо Куций спустив очі й серйозно задумався.

— Це треба якось пофіксувати, — муркнув він більш до себе. І голосно викрикнув: — Співайте без нот ті пісні, які на пам'ять знаєте! Мусите ж щось співати! . . .

— Але вони без нот ні однієї пісні не заспівають, — ти ж знаєш, Левку, що ми все з нот співали, — вистогнав диригент.

— Вміємо “Хома п’яний” на пам’ять співати! — пригадали кілька хористів.

— Добре! Співайте “Хома п’яний”! — втішено potwierдив Куций.

— Але що — з одною піснею виходити на сміх? — запротестував Лопух. — Там на залі є всі наші диригенти! — додав гірко.

— Я вам скажу, як вирітуємо всю ситуацію — будемо колядки співати! Це всі вміють і навіть без пам’яті можна співати! — запропонував імпресаріо.

Дехто бахнув сміхом.

— Що — колядувати англікам? Тепер — у літі? — запротестував диригент покореним голосом.

— Або англіки будуть розумітися на тому, що ми співаємо?

— Бійтесь Бога, виходіть вже раз на сцену! — кричав керівник виступу.

— Та, вже колядуймо! — пристав диригент хору “Українські Цимбали” і дав знак виходити на сцену.

— — — — —

Ах, та тисяча голов англійців, що рівно стояли в тіні залі, наче головки капусти в рядах! Ті кілька тисяч вух, насторожених почути й насолодитися звуками ославленої української пісні! Ті викидаючі, надійні очі! Що вони скажуть?

Так думали всі українські диригенти, що прийшли побачити, як вийде перший виступ українців перед англійцями. Не було серед них кращого від Лопуха, але кожний з них знав, як співав хор “Українські Цимбали” і, поставивши себе на місце Лопуха в обличчі цієї пуб-

ліки, — коліна під ними в'яли, а поза спиною проймало морозом. Але вони ще й не знали, що за кулісами сталося!...

На естраду вийшов чотирикутний, лисий і зіпрілий добродій з виступового комітету Ордену Муса й проголосив вельми бомбастично виступ Українського Хору у першій частині програми, яка буде складатися з народніх і клясичних українських пісень. У другій частині програми, — проголошував добродій, — буде виступати Мис Д'єні Дейвібайда й Мистер Майк Скайба у сценах з українських опер, а в третій балет з українськими народніми танками.

Публіка прийняла заяву гучними оплесками.

Як маків квіт — на сцену вийшли шнурком українські дівчата й усталися в півколо; за ними вийшли співаки легіні і доповнили вінок із живих квітів. А з публіки “Ах!” і оплески. Наша ноша ще ніколи не розчарувала чужинців і пісня ні, і танці ні, коби лиш наші горла й ноги завжди дописували...

Врешті вийшов на сцену диригент Федь Лопух, вклонився низько й обернувся роздати голоси.

— Небо і земля! — шепнув диригент співакам і роздав тон під голос.

Руки в'януть описувати, як відспівав хор цю колядку. Так в'януть, як в'янули і мліли серця українських диригентів серед публіки, що корчилися в муках, як придоптани хробаки, слухаючи “Небо і земля”. Потім пішли — На небі зірка, Нова радість стала, Розвеселімся — і на кінець усі grimнули “Хома п'яний у млині”.

Колядуючи і співаючи про п'яного Хому, хор сам був п'яний і диригент Лопух був теж п'яний, а імпресаріо

Левко Кущий просто танцював за кулісами як п'яний дєрвіш. І наші диригенти серед публіки почувалися як п'яні, вся публіка була як п'яна — такий ефект зробив опів хору “Українські Цимбали” на слухачів. А коли зазмерли останні акорди “П'яного Хоми”, широкі ногавиці диригента обернулися до переду і чуприна пішла вниз — розляглися оплески, так, оплески! Англієць заплеще, навіть коли п'яний...

У другій частині програми “українська опера” вийшла точно так знаменито, як і виступ хору. Містер Майк Скайба, — як його проголосив по англійськи лисий добродій, — дістав такої трєми, що як вийшов на сцену, — ноги тряслися і вигиналися в нього мов з гуми. Рятувало його це, що вийшов з пляшкою в руті, а пляшка рятувала до якоїсь міри і його голос, що застигав у горлянці. Все завдяки Куцому, який долив алькоголю до води у пляшці: Карась потягнув собі кілька разів — дістав голос і ноги встаточніли. Зате згубився з оркестрою і помішав партію Одарки.

Мис Дзіні Дайвибайда була й без того збентежена всіма випадками, і коли вийшла на сцену, її тонкий голос потоншав ще більш, а в тому місці, де сварилася з Карасем, просто таки розплився в повітрі.

І як хорова частина була однією піснею п'яного Хоми у млині, так само й оперний попис був пописом п'яного Карася на сцені. Марні були зусилля прімадонни Гені дорівняти Галі Курчі своїм голосом чи Сарі Бернгард своїм перебільшеним акцентуванням. “Як опера — це дуже гарна фарса!” — сказав хтось із перших рядів публіки глумливо на закінчення. І коли скінчилася ця “опера” — публіка грімко оплескувала артистів, рада, що все скінчилося!

Прийшла коротка перерва і коли знову підняли куртину для попису українського балету — забракло багато голов у просторій залі. Ті англійці, які залишилися, хотіли ще тільки переконатися, чи з українців такі славетні танцюристи, як співаки.

Але не розчарували українці ще нікого своїми танками!.. І сьогодні ласкаво всміхнулася до них муза танку Терпсихора. Завзялися молоді українці, уродженці Канади, які творили балет, показати всім, що мали найкраще і хоч танками виправити велике фіаско. І вони змогли це — кожному ж з них сам Авраменко показував, як присюдами йти чи які кроки в коломийці, гопаку й Катерині...

І тепер, як тільки оркестра вдарила перші акорди коломийки, — англійці наче прокинулися, а коли вибіг гурт дівчат та хлопців і пішов буйним вітром по сцені, — враз залунали оплески, а цікаві очі побігли за стрункими хлопцями й в'юнкими, гарними дівчатами у фігурах бадьорої коломийки, дивуючись, звідкіль це такі танцюристи нагло з'явилися.

І в такому захваті сиділи вони, приковані до місць, цілої пів години, аж поки репертуар народніх танків не висчерпався і ні солісти, ні групи не мали вже сили повторювати по третій раз кожну точку під безупинні гучні оплески.

Диригент Лопух вивів ще раз хор на сцену і з оркестрою відспівав британський гімн по українськи, — перший виступ українців перед англійцями закінчено.

Імпресаріо Левко Кудий, у святковому таксидо, приглядався до танків з ложі залі, де сидів також секретар "Ордену Мусів" з дружиною і де був той англієць, з яким Кудий "фіксував" справу виступу. Маркотно по-

чувався імпресарію поруч них, бо навіть танцюристи не змогли затерти вислову розчарування на їх обличчях, спричиненого хором і “оперою”. Куций, отже, почувався дешевіше від старого гудзика. Адже ж до гімназії ходив і якусь амбіцію мав! А тут іще на завершення його сорому переходить попри них старий англієць і на повний голос:

— Українці добрі танцюристи, а співаки? — Хай їм Бог простить! — і засміявся до нього та секретаря.

Побіг Левко за куліси, а з очей чорти скакали. За кулісами гамір, крики і зойки, — прімадонна лупить по лобі нещасного баритона, мовляв, осмішив її перед англійцями. І в Левкові заграла кров: підступив до Лопуха й — “На маєш, Федю, за те, що мене скомпромітував перед англіками!” — дав йому по щоці...

ЗНЕВАГА СВ. ПЕТРА

Празник св. Петра й Павла припадав цього року на другу неділю в липні. Цю дату Петро Файдула заздалегідь зазначив червоним олівцем на календарі, щоб часом не забути найбільшої події в його житті, — свята й празника свого патрона. Календар висів на стіні у просторій кухні Файдулів. На малюнку була казкова русалка біля ставу, яка скидала прозору суконку з наміром скупатись та тривожно оглядалася, чи який сатир, захований у кущах, часом не підглядає. Правда, сатира в кущах, що подивляв би напів обнажену красу русалки, не було, за те старий Файдула стрибав по ній своїми ще палкими очима, як тільки його Текля була відвернена. Вона ненавиділа цей малюнок і вже кілька разів намагалася дмухнути його в піч не тільки тому, що блазнив чоловіка, але й тому, що русалка робила її само-свідомою. Нещадна природа наділила її більш тілом, як красою і, в контрасті до дівчини на малюнку, Текля виглядала на малу стирту сина. Аж така не була, але так собі часом бідна Текля уявляла.

Текля поралася в кухні, стараючись помити стіг посуду й горшків після недільного обіду своєї родини й челяді. Піт лився покотом по її широкому, сердечному обличчі, а в душі ще й відчувала досаду, бо наївшись, нікотре з її дорослих дітей не здогадалося допомгти їй з посудом. Позникали. Про чоло-

віка шкода й думати. По старому звичаю, він до „бабської роботи” не мішався. Замітивши його біля календаря з олівцем у руці, буркнула злісно:

— От куряча пам’ять у тебе! Стільки років святкуєш свого патрона і таки не тямиш, на котру неділю празник припадає — замазуєш календар та сліпаєш на свою богиню, як тільки відвернуся. Навіть не соромишся...

У найкращому настрою, Петро зареготався та легко ляпнув жінку по північній частині її обширної анатомії.

— Знай, стара, що календарі на те і є, бо люди курячу пам’ять мають. Навіть професори, всі знатні люди, куди більші за мене, мають календарі на стінах і на своїх бюрках та записують у них не тільки самі дні, але й людей, з якими мають бачитися і те, що з ними до балакання мають, — пояснив Петро, а коли жінка тільки фукнула носом, додав: — Хай бачить св. Петро, мій патрон, що про нього думаю більш, як про інших святих. Може колись пригадає собі грішного Петра Файдулу і його сварливу Теклю, та небесні ворота нам відчинить.

— Добре тобі морочити собі голову небесними воротами та своїм празником, а мені приходится борикатись з колицею горшків і посуду. Нажертися є кому, а допомгти нема нікого. Жах бере, коли подумаю про гори горшків і посуду на празник св. Петра. Якщо св. Петро над ким змилюсердиться і без запиту відчинить небесні ворота, то напевно над такими жінками, як я, — бідькалася Текля.

Але Петро її докору не відчув та й не спішився помагати жінці з посудом, хоч жінка часто помагала йому у праці, яка звичайно до жіночих рук не належить, хіба десь у відсталих країнах та в сталін-

ському „раю”, в якому чоловік комбайном оперує, а жінка важкі кірці збіжжя на грузовик вантажить та навіть на шахтах працює. Петро належав іще до тієї старої дати чоловіків, які вважали за обиду чоловічому родові братись за будьяку жіночу роботу — от хоч би раз у неділю допомгти виснаженій жінці помити посуд.

Сидячи на дубовій лавці та попакуючи люльку, ум Файдули був зосереджений тільки на празник чергової неділі та на підготовку до нього. Гордився тим, багатів думкою, що в цій околиці північно-західної Манітоби не було фермера, який спромігся б влаштувати такий гучний празник, як це йому вдавалося. А празник щороку був більший і гучніший, наче б мірило його знатности й гостинности.

Правду сказати, було це мірило сумнівної вартости, бо загальне безробіття і господарський застій у Канаді та у світі постійно обнижували вартість добробуту Петра на фермі. Плоди землі обильні, а збут малий, важко від купця доляр дістати. За безцін продавав якісну пшеницю, молоко, безроги, індики й кури та інші плоди своєї 650-акрової ферми. Але він не журився, гроші в нього були ще з добрих часів. Свій добробут оцінював мірою пережитої біди у Старому Краю та багатолітнього труду й страждання піонера-імігранта в Канаді. Більш 30 років узяло йому, Теклі та їх дітям перетворити цілинні землі й лісисту пушу у плодючі поля та левари. Голодувати доводилось нераз, у латаному шматтю ходили, та й пожалітися не було кому, бо якщо й жив який свій брат по-далі на гомстеді, то й сам був у такий же біді.

Згадуючи свої піонерські часи, Петро в душі радів, що і в найгірших обставинах не забував свого святого патрона та на празник для нього запро-

шував усіх гомстедовців, разом з дітьми, яких тільки міг відшукати в довколишніх лісах, долинах та узгір'ях. Один із перших у цій околиці, Петро знав кожного гомстедовця. Всі вони навідувалися до нього за порадою, часто й по допомогу. І він кожному помагав, як міг, а найбільш ділився своїм досвідом з оплаканого початкового життя на гомстеді в цій дикій стороні Канади.

І так, на перший празник св. Петра в Канаді загостили до хати Файдулів всього три родини та й ці ледве змістились у малу хатину з тесаних бельків, соломною пошиту, глиною обліплена й вапном вибілена. Бідна була ця трапеза, мало було чим почастиватися і закутити, але для кожного з гостей, що почувалися оточені непривітною природою та жадні були теплого рідного слова й товариства, це був справжній пир для душі й тіла, про який ще сьогодні кожен залюбки згадував. Це була перша відродна товариська подія в цій колонії, яка відтак увійшла у традицію не тільки в родині Петра Файдулі, але й у житті всіх його сусідів, близьких і дальших. Це було свято для Петра та його небесного патрона, але і для його приятелів, кількість яких росла впарі з ростом громади. Дійшло до того, що на минулорічний празник прибули біля дві сотні гостей. Годі було змістити всіх у хаті, хоч її вважали за найбільшу в околиці. Мусіли перед хатою, на зеленій мураві, столи заставляти. Щастя, що було чим погостити. Три веприки заколов Петро на печеню і ковбаси, а печених курей та індиків Текля й не числила. Доморобного вина, пива й самогону теж багато полилося у слід за курми, печенею, ковбасами й голубцями. Правда, не обійшлося і без борщу. Всі славили Петра та його патрона, а він це любив і ради того не жалував ні труду, ні коштів.

Будучи з традиції релігійний, Петро звичайно починав святкування в місцевій церкві, куди йшов з дітьми і службою — жінка звичайно залишалася вдома і зі своїми сусідками й кумами поралася в кухні. У священника замовляв Петро панахиду, даючи щедрий дар на церкву та парохів за відправу. Кожному в церкві приділював теж свічку, щоб панахида за душі його предків була величавіша. На передпрестольному тетраподі лежало багато колачів, овочів і цукорків. Після панахиди Петро запрошував усіх парохіян, разом із священником і дяком, до себе на трапезу. Ніхто не відмовлявся, бо шанували його родину та й кожний був рад забавитися в гостинній хаті старого піонера.

Дивлячись на свою химерну Теклю, яку більш любив, як їй виявляв це, Петро ні трохи не дивувався. Беручи справу з її погляду, жінка мала поважну причину тремтіти та злоститися на саму думку про празник. Це було свято для нього й гостей, а для неї тиждень поту й клопоту. Це не жарт — приготувати трапезу для яких двісті голодних душ, навіть з допомогою добрих сусідок і кумась. Труду більш, як на весіллі. Текля не була лінива і любила гостей приймати, але бували хвилини, коли жаліла, що батьки не охрестили її Петра таким іменем, якого в календарі серед святих не було, — і таке бажання нераз йому навіть висловлювала...

Сам Петро вважав за свій обов'язок приготувати за той час доволі напиків, щоб гості весело забавилися, а святий його патрон не обидився за сухий, невеселий празник.

Не було це й легке завдання для Петра. Жінці куди легше було зліпити кілька тисяч голубців чи вареників, як йому видобути з жита чи картоплі кілька гальонів самогону. Це ж був час прогібції,

державної заборони, коли алкогольний напитек просто годі було купити, хіба в бутлегера сумнівної якості алкоголь, від якого не один осліп, — а закон строго забороняв самому робити самогон. Але і в цій біді люди давали собі раду — кожний з тих, що не боялись ні кари, ані сорому, час до часу покрадьки робили собі самогон на всякій okazji, а були й такі, що й без okazji не могли обійтись без самогону. Петро п'яниць не терпів, але свій празник і великі свята без самогонки, — ні, цього він ніяк не уявляв собі. До цього часу якось йому щастило, але знав, що до часу дзбанок воду носить. Цього року кінна поліція вже наскочила на кількох фермерів в околиці, які на суді заплатили поважні штрафи за провину. На цей раз можуть і його попасти тай клопіт і сором буде. Але годі інакше... Чейже годі йому в бутлегера самогон купувати, збагачувати галапаса, а часом його напитеком ще й своїх гостей та себе потроїти.

Сам Петро робив такий самогон, якого за золото не купиш. Важко було ось-так, ради звичайної небезпеки чи з огляду на закон та владу, закинути віковичний звичай і не мати традиційного гарячого почастунку на свій празник. Крім цього він упертий і завзятий чолов'яга, по матері гуцул. Як на щось завізьметься, то ніхто й ніщо у світі, навіть Текля, його не відірве. Саме й через ту впертість та завзятість він переміг дику пущу і за перші десятки років боротьби за життя і добробут на своїм гомстеді не подався ні біді, ні жодному чортові.

Правда, Файдула не дуже любив бабратися у бразі, мучитися коло мідяних рурок апарату та при тому ще й увесь час потерпати, що кожної хвилини якась мара, критий ворог його, підгляне, занюхає випар алкоголю і наведе на його дім поліцію, яка

без церемонії забрала б його до в'язниці, разом з брагою й апаратом, як воно й було вже з Гнатом Фіциком, Іваном Пудивітром та ще кількома фармерами з околиці. От празник мав би! Маючи це на увазі, Петро завжди почувався, як перший ліпший злочинець, що поночі вломався в чужу хату з наміром ограбити її. Так було давніше, так почувався й тепер перед своїм празником, пораючись щовечір при роблені самогону у своїй пивниці. Так теж почувалася його Текля, коли він замикався в пивниці доглядати киснення розчину жита, з якого хотів видобути хрустальний алькоголь мідяними рурками в шийку баньок.

І ось так у суботу ввечері перед самим своїм празником Файдула сидів на скриньці у пивниці, освітлений мутним ліхтарем, і, нервово попакуючи люльку, приглядався, як цінні каплі самогону болізно стікали в баньку. Монотонність і повільність цієї процедури злостили його до того, що кляв, як дідько у пеклі, доглядаючи грішників у кип'ячому китлі оливи, хоч у пекло й дідьків не вірив, хіба в тих, що по землі вештаються добрим людям пакость і зло чинити.

Врешті коло півночі остання краплина плинного динаміту з мукою скотилася в шийку баньки. Був це і кінець мукам Петра. Буркнувши щось під носом із вдовolenня, він подякував Богу та своєму патрону за те, що дозволили закінчити щасливо цю плюгаву, проте конечну, роботу.

— Ну, а тепер спробуємо, чи вдався, — заговорив до себе, не всилі опертись спокусі покушати свій продукт, хоч і без того йому вже шуміло в голові від випарів алькоголю, що заповняв усю пивницю і виходив щілинами на двір.

Гольгнувши кілька разів з баньки, Петром аж

потрясло, очима заблимав, а язик задубів від запального плинну. Швидко кинувся запити водою, бо мав враження, що не самогону, а вогню ковтнув. — Бр-рр!... От мощна! — скрикнув Петро, відійшовши трохи. — Заправить жінка медом — і хоч самого цесаря частуй! — додав, і ще раз покушав, але вже розпущеного водою.

Кортіло ще почастувати себе, але Текля згори заgrimала черевиком об підлогу, щоб ішов уже спати. — Мовчи, жінко, а то на смерть настрашила мене! — відгукнув жінці охриплим голосом, бо вже був запаморочений.

Страх нагадав йому кінну поліцію і справу негайного усунення браги, баньок і незаконного апарату, щоб не залишилося й найменшого сліду його провини. Змістя взявся за діло, хоч голова заверталася, наче стояла на гумовому карку. Апарат завинув у мішок і сховав у скритному місці, таки в пивниці. Брагу вилив у відра й задніми дверима виніс за стайню та закопав у збірнику гною, а цебрик поставив під ринву й налив у нього дощівки. Тільки баньки самогону завдали йому клопоту, бо на цей раз таки не знав, де найкраще сховати їх, щоб безпечно зберегти через ніч та самому спокійно переспатись. В хаті годі держати, бо ті хлопці на конях хитрі козаки. Знають добре нашого брата, його мову і звичаї. Навіть знають, коли хто свого патрона святкує. Можуть уночі навідатись до хат усіх Петрів і Павлів, як зробили це в ніч під празник св. Миколая і зловили трьох недотепних Миколаїв з гальонами самогону. Гіркий був їх празник! До такого нещастя не сміє допустити. Його святий патрон ще дурнем прозве за невторопність та зневагу празника, — міркував Файдула, шукаючи способу перехитрити поліцію.

А тут Текля знову загримала згори, тепер уже злісно й чимсь соліднішим, як її черевик.

— Шарап, жінко, бо не даєш мені надуматись, де самогон через ніч заховати! — відгукнув Петро, теж злісно.

— Пощо тобі, туполобе, довго застановлятишься? Закопай десь у городі й кінець! Час тобі спати, бо не вистоїш завтра у церкві. Не даєш і мені задрімати, — відпалила згори Текля.

— Закопати в городі? ... Ну, й дурна, як не п'яна, в мене голова! Чому мені це досі й на думку не прийшло? — забелькотав Файдула й кинувся до діла.

Баньки з алькоголем нашвидкоруч вложив у мішок і засипав трачинням, щоб їх беззвучно затаскати у призначене місце. Вхопивши лопату у другу руку, потаскав це все на подвір'я. Пристанув на хвилинку не так, щоб відсапнути, як щоб переконатися, чи все спокійно довкола. Було вже по півночі, зорі й місяць з небес блимали, скрізь тихо, тільки десь собаки перегавкувались. Його власний собака прибіг до нього і став ласитись. Петро негайно прив'язав його, щоб часом не стягнув чиєї уваги на те, що якраз думав зробити. Самогон вирішив закопати на толоці, розміром у п'ять акрів, зараз за своєю великою стодолюю і стайнями. Впевнившись, що жодна нечиста сила, ані зайва душа, не підглядає, Файдула хиткими ногами затаскав самогон і лопату до найближчого рога стодоли. Знову відсапнув та ще раз зиркнувши підхмеленими вічками вліво і вправо, пустився зигзакуватим кроком просто вперед, до стога тогорічної соломи, що стояв на толоці яких двісті кроків від стодоли. Це він пам'ятав, бо нераз числив свої кроки, ось так собі знічев'я, йдучи за коровами, що любили обгризати стіжок

і той стирчав уже, як потворний гриб. Плян Петра був простий: вичислити сто кроків до стога й сто кроків від стога і на половині тієї віддалі закопати свій самогон, щоб завтра без труда попасти на місце його схову.

Клянуци закони й себе самого, Файдула з великим трудом числив свої нерівні кроки, оглядаючись довкола й часто падаючи на нерівній землі, при чому кляв ще більш, часто забуваючи рахубу. Це змушувало його вертатися до рога стодоли й наново міряти кроки. Може пів години забрало йому виміряти сто кроків до стога й стільки ж від стога. Чи плян був добрий, годі було знати. Остогидло, вже й сил не ставало зигзакувати по полі, наче який опир. Сміялися б люди, якби так його хтось підглянув у тінях ночі. Завтра швидко місце віднайде, аби тільки самогон закопати.

За кілька хвилин баньки самогону були читко закопані і зрушена земля притоптана. Відсапуючи з утоми й хвилювання, Файдула ще раз розглянувся довкола й поволікся хиткими ногами в напрямі хати, радий, що кінець-кінцем справився з поганим, хоч і конечним обов'язком...

Врешті діждався Файдула свого великого дня. Спав погано, бо решту ночі марив про закопаний на толоці самогон. У пів-сні міряв кроки, волочив за собою мішок з баньками, розміром у потворні балони, й лопату на п'ять метрів та щораз падав під тягарем. Потім снилося йому, що кінні поліцисти гонять за ним по полі, а він криється, то за кущами, то у стозі соломи. Ще згодом примарилися йому якісь чортяки, які з корчів та стога підглядали, сміючись у кулак, як він закопував самогон і що тільки він вернувся до хати, поганці випорпа-

ли його баньки та повіялися в лісок. До самого ранку мучили його такі примари. Аж хотілося поспати до обіду, але Текля зарипіла, що крайній час вставати, до церкви їхати...

Без нарікання і сніданку (до сповіді треба ставитись!), Петро швидко побрив своє широке обличчя, надів святочний костюм, позбирав синів і дочок та пігнав великим автом до церкви в містечку.

В церкві все відбулося величаво, традиційним звичаєм, як Файдула бажав. Це ж великий празник Св. Петра й Павла для всіх віруючих і не тільки для Петра Файдули. Висповідавшись і запричащавшись, стояв на самому переді зі свічкою в руці та, прибравши побожний вираз, дожидав нетерпеливо кінця панахиди за своїх покійних батьків. Зрештою був вдоволений, що всі його приятелі, — знайомі фермери з цілої околиці та чимало бизнесменів з містечка, — залишилися на панахиду та стояли натовпом із свічками в руках. Заповідаючи панахиду, панотець передав теж усім запрошення Петра на трапезу в його домі. Зиркаючи тепер на молодого пароха, Файдула почувався трохи ніяково, правду сказати — соромливо. Сповідуючись, він звірився панотцеві про свій закопаний самогон. Годі було не сповідатися, бо й без того совість не давала спокою, хоч і розгрішення дістав. Заки дати розгрішення, священник іще й добре вилаяв його, що нарушує закони держави ради такого зла, як алкоголь. Ще до цього панотець відмовився піти до нього на трапезу, — і це не мало здивувало та й розчарувало Петра, бо всі попередні парохі радо до нього на трапезу йшли. Він же член парохіяльного заряду, організував парохію і вложив пару тисяч долярів у будову церкви! Ясно, що новий парох — ворог алкоголю і поборник потайного виробу са-

могону та його явного споживання. Але що ж порадиш? Гості кавою і масляною не вдовольняться, бо звикли до гарячого почастунку. Це ж споконвічний звичай і традиція. Без горівки, вина й меду трапеза, весілля, навіть звичайна забава немислима. Без того ніхто на трапезу черговий раз не прийде. Ще й баптистом його прозвуть. Не весело буде ні йому, ні людям, думав він, тримаючи свічку, а між тим думкою шибав по своїй толоці: сто кроків до стога, сто від стога, в напрямі східного рога його великої стодоли...

Коло першої години Текля була готова приймати гостей. Все було готове. Чотири куми і сусідки сиділи вже на кріслах у кухні, відсапувались від важкого труду з самого ранку. Тепер жартували та повторяли собі сусідські сплітки. Ось-ось знову доведеться ввихатися з наготовленою їжою, пріти й нервуватися, щоб наситити армію виголоджених гостей.

Сама Текля не присіла відпочивати, хоч як важко на ногах почувалася. З гарячого, рум'яного обличчя лився піт, з очей визирав неспокій. Була нервова й тихцем бажала, щоб оце вже був кінець, а не початок трапези, посуд і горшки стояли помиті, хата впорядкована, а вона спокійно лежала в постелі. Лютило її й те, що Петро не відкопав самогону і не могла розпустити його та заправити медом. Не хотів старий, боявся лишати в хаті незаконну рідину. — Не журись, жінко, — потішав її. — Не буде клопоту відкопати на час, а тобі заправити напитек. Не буду спокійний, поки остання крапля не піде в гортанки гостей.

— Уже їдуть! — скрикнула кума, Гапка Куйбіда.

Всі кинулись до вікна. Над шляхом, що вів до хати Файдулів, стояли хмари куряви. Наче похоронна каравана, довжезна валка авт, бричок і навіть легких грузовиків котилася зі швидкістю двадцять миль на годину в напрямі подвіря Файдулів. У провідному авті жінки пізнали Петра, що в цій хвилині почувався як справжній отаман. На той вид Текля затриожилась. Чи стане їжі на стільки гостей?

За хвилинку спокійне подвіря змінилося на галасливий базар, а простора хата аж роїлася від гостей. Радісні вітання, жарти, сміхи, гучна гутірка. Кожен знав щось цікаве сказати. Мало було таких, що тільки слухали. Дітвора гонила без цілі та своїм криком і галасом покривала розмову батьків. Деякі з дітей заглядали в кухню та зголошували своїм мамам, що хочуть їсти. Чисто як на весіллі.

Текля попала в самий вир натовпу, приймала привіти й для кожного мала щирий усміх. Усі її любили й шанували. Дивувало її, чому серед гостей бракує нового пароха. Коли врешті попала на свого Петра, той вибубнив злісно, що панотець не прийде, бо . . . бо гарячих почастунків не любить. На згадку почастунку Текля скривилася й нагнала чоловіка принести закопаний самогон, бо час гостей почастувати. Петро без слова викрутився з натовпу й побіг на толоку. Текля також старалася вимотати себе з громади гостей, бо в кухні робота, а тут дяк, Федь Сорока, загородив їй дорогу, вхопив за спітнілу руку та почав баранячим голосом здоровити. Не дуже вона любила лисого, як коліно і круглого, як барилка, дяка, учителя, диригента та сторожа церковного будинку в одній особі, що почав обкаджувати її компліментами, в які сам не вірив, а Текля ще менш. Не прийшов піп, добре, що хоч дяк є, — подумала вона, прикована до його чорних, весе-

лих очей і товстих вусів, які звисали обабіч широких уст. Сорока славився не тільки з того, що міг витягнути без труду Апостола, але й тим, що любив тягнути з чарки без міри, з'їсти за п'ять осіб та й голодний з весілля чи поминок вернутись до своєї хати. Підкріпившись, розперезувався і починав видумувати та приспівувати молодицям усякі жарти й пісеньки. Вдівець, Сорока вельми любив молодиць, але стрибав очима й за спідницями старших жінок. На забавах, за кожною чаркою співав іншу пісню і все краще її витягав. Пічне барітоном і витягне тенором. На всі теми мав відповідний жарт, а слухачі тріскали зі сміху. Чудак був, хоч на сцену шли.

Замітивши, що гості вже почали нудьгувати та оглядатися у сторону кухні, звідкіля розносилися запахи їжі, Текля відчепилася від дяка та подалася до кухні, дала кумам знак наливати борщ у тарілки і сама взялася гостей припрошувати сідати. Всі помітили відсутність веселого хазяїна і дещо збентежені, стали заходити за столи та оглядатися за Петром на почесному місці. Це ж його празник — годиться привітати, Многая Літ заспівати, на здоров'я чарку підняти! Дяк Сорока, що стрибав очима у сторону кухні і чекав на появу хазяїна з пляшками спиртного напою, склав собі навіть коротку промову в його честь. А тут ні Петра, ні напоїв, без яких навіть свіжо-насипаний і пахучий борщ не ласкомився до рота. Ба, вийшла знову і Текля і це ще більш усіх заклопотало.

Минуло довгих десять напружених хвилин, поки господиня з'явилася серед гостей, засапана і схвильована.

— Вибачте, дорогі гості, мій Петро зараз тут буде... Прошу, приймайтесь до борщу, — і вибігла щераз швидко до кухні.

Гостям зробилося ніяково, але за прикладом дітей, що вже носили ложками борщ до ротиків, почали і собі його сьорбати. Кожного турбувала загадка, що саме могло статись Петрові: Заслаб нагло? Поїхав за чимсь до містечка? Порається коло чогось наглого? Льюха пороситься, чи що? — пояснював собі кожен на свій лад.

Тимчасом у кухні Текля майже з ума сходила. Проклинала свого Петра з його самогоном і щохвилини виглядала у вікна, чи несе вже закопані баньки. Гості вже борщ доїдають, годиться чарки налити, а тут біс його вхопив — хіба водою гостей частуй!

Знову вибігла за стодолу переконатися, чого чоловік так забарився, але коли побачила, що він все ще вганяє з лопатою по толоці, як Марко по пеклі, вернулася до кухні та й зарипіла зі встиду й досади.

Куми й сусідки, що знали справу, кинулися потішати Теклю.

— Заспокійтесь, кумо, — шкода хвилюватися з такої дрібниці! Гості почекають на Петра — нап'ються та й забудуть за випадок, — потішала найстарша з них.

— Добре вам, Варваро, таке казати, — заявила Гапка Куйбіда, — але що буде, як кум Петро не знайде баньки самогону? Гостям годиться тепер дати щось випити. На всякий випадок добре буде, як скажу своєму Миколі, аби привіз те, що лишилося з весілля нашого Ніккі. Вистане кілька разів довкола столів обійти. За п'ятнадцять хвилин буде на

столі, — вирішила практична кума та, не чекаючи на притакнення Теклі, вибігла з кухні.

На раптову появу однієї з помічниць хазяйки після такої довгої та неясної відсутності хазяїв — гості затихли. Кожен відчував якийсь клопіт. Очі всіх прилягли до Гапки Куйбіди, яка підбігла до чоловіка та почала йому шептати на вухо, але так, що дяк Сорока й поблизькі гості могли дочути. Можливо, що Гапка й хотіла, щоб усі знали, в чому клопіт.

— Знаєш, Миколо, Петро закопав на толоці свій самогон і тепер не може його знайти, бо вночі закопував. Сідай на Форда та негайно привези тих три гальони, що з весілля лишились, — наказала.

Микола витріщив очі і з дива тільки головою притакував, а як жінка докінчила, вискочив з-за стола, сів на авто й пігнав до дому, на сусідну ферму, наче б його хата горіла. Не звертаючи уваги на нікого, Гапка теж спішно побігла до кухні сповістити Теклі, що все під контролею і Микола за хвилинку привезе свій самогон. Текля тільки захлипала, бо знала, що клопотові ще не кінець. Навіть до кухні доходили шепти стурбованих гостей: заки Гапка вернулася до кухні, те, що сказала чоловікові шепотом, рознеслося вже по всіх столах...

— — —

Але вернімося до Петра та його клопоту.

А клопіт був більший, як хто уявляв собі. Розганяючи на всі боки кури й гуси, телята й пацята, Файдула вибіг на толоку в найкращому настрою і в повній вірі, що без труда попаде на закопаний самогон. Навіть не відчислюючи сто кроків, він ось-так, „на око”, пішов від найближчого рога стодоли в напрямі стога старої соломи. На половині віддалі

між стодолюю і стогом він пристанув і почав водити очима за сподіваним місцем сховку. Нічого не замічував. Підійшов ще кілька кроків, знову пристанув, і не помітивши свіжо-розпорпаної землі, стривожився трохи та колесом обійшов більший шмат толоки. Даремне — нічого не видати. Згадавши з досади чорта й потім св. Петра, Файдула знову швидко побіг на ріг стодоли та став уже точно вимірювати простір до сховку, — сто рівних кроків до стога і сто від стога, — знову розганяючи кури й гуси, телята й пацята.

Напружуючи всі свої змисли, Петро виміряв сто кроків від рога стодоли і зазначив те місце кілком. Відтак побіг до стога й вимірів сто кроків до зазначеного місця. Але розрахунок не вийшов, до кілка бракувало сім кроків.

— Нічого серйозного... Ніч, трохи п'яний був, невмірно кроки ставив, — пояснив собі в голос і почав розглядатися та шукати слідів свіжого закопу. Нічого не видно! Проклинаючи прогібіцію, поліцію і свою вчорашню п'яну голову, Файдула ще раз, уважніше вже, вимірів віддаль між стодолюю та стогом соломи. Але вийшло те саме. Не на жарти стривожений, Петро почав бігати все ширшим колесом довкола кілка, аж лилось з нього і язик висунувся на бороду. Але закопаного самогону ніяк не видати.

— Що за чорт! — заревів з роспуки Петро й ще раз потягнув притомлені ноги на ріг стодоли, з наміром міряти ще раз.

Тим разом рішився на спосіб. Знаючи, що була ніч, коли міряв простір, а до цього був ще й підхмелений, Файдула примкнув очі та, вдаючи п'яного, почав волочити й так утомлені ноги в бік стога, голосно відчислюючи кожний крок.

— Сто! — виголосив і пристанув. Але коли роз-

плющив очі, побачив, що кілок був яких десять кроків просто та яких шість наскісь від нього. У паніці побіг під стіг і в той самий спосіб виміряв ще сто кроків. Тепер уже було страшно й очі розплющувати. Але годі — мусів. Зблід, коли навіть кілка проти себе не побачив. Кілок лишився позаду нього, яких двадцять кроків просто та яких десять збоку. На вдоптаній толоці ні сліду порушеної лопатою землі.

— Боженьку мій, що ж я тепер пораджу? Що мої гості скажуть? — застогнав Файдула майже крізь плач. Думка про гостей, жінку, що десь там казиться на нього й самогон, про свій сором і людські насмішки, просто приголомшувала його й доводила до шалу.

— Мушу знайти, аби чорти брали! — закричав і, як божевільний, почав ганяти довкола по толоці та тицькати лопатою землю, де тільки було яке підозріле місце. Тут і там припадав навіть до землі, перевірював руками кожну ямку і кожну купку, яку безроги підрицькали чи кури підпорпали. А кури й гуси, пацята й телята розбігалися на всі боки з оправданим протестом.

Проклинаючи свою дурну голову, що не спонукала його зазначити будьчим місце закопаного самогону, Петро далі гонив по толоці як навіжений. Був такий перейнятий своїм ділом, що навіть не замітив юрби гостей, які підходили під командою Сороки, — той відчув після борщу велику спрагу і негайно зорганізував виправу на толоку, з наміром допомогти хазяїнові відшукати закопаний „скарб”. Співчуваючи Петрові в його небуденному клопоті, кожний був рад не тільки допомогти у шуканні, але й обійтися без напитку, як самогон не знайдеться.

Петро аж остовпів, коли його оточили гості. Невимовний сором залив його поважне обличчя, з якого стікав піт і каплями злітав на мокру вже білу сорочку. Хотів щось сказати, але язик здеревів і тільки заблимав довкола побаранілими очима. Виглядав жалюгідно...

— Не журіться, Петре! Поможемо закопаний „скарб” віднайти, — заявив Сорока повним співчуття голосом.

— Так, Петре, так! — загули гості.

Петро був потрясений виявом його тайни. Все мабуть через жінку. Хотів запротестувати, але те, що вибубнив під носом, заглушив грімкий голос дяка. Той крикнув усім стати в ряд і систематично, п'ядь за п'ядею, розглядати за підозрілим місцем на толоці.

Всі з запалом і вигуком кинулись до діла. Толока заройлася святковими людьми. На цей раз дріб, безроги й телята в переполосі повтікали в найдавший кут. Не минуло й десять хвилин, як люди зміряли толоку здовж і вширш, пронизуючи очима всі надійні місця. Дехто скрикував з радості і припадав на коліна, порпаючись у свіжій землі. Ближчі шукачі збігалися помагати, але скоро верталися розчаровані на свої місця, бо виявлялося, що це були якраз ті місця, які вже сам Петро розпорпав лопатою.

Далі годі було кружляти по полі. Всі стовпилися коло посоловілого Петра, розчаровані з невдачі. Всім стало ясно, що самогон пропав, наче випарував з землі разом з баньками. Всі дивилися то на Петра, то на Сороку, чекаючи на дальшу команду. Але ті мовчали: ні Петро, ні дяк не бачили іншої ради, як плюнути, вернутися до хати та докінчити

обід таки „на сухо”. Петрові жаль стало людей.

— Хоч цілу толоку горі дном перевертай! — застогнав майже в розпуці.

— Знаменита думка, Петре, але немислима, бо яким чудом може хтось толоку горі дном перевернути? — спитав дяк.

— Яким чудом? Зараз вам покажу! — крикнув Петро радісним голосом і, якби його оса вжалила, побіг на очах счудованих гостей до шопи біля сто-доли.

— Чи не здурів хлоп? — збагнув намір Петра Сорока. — Це ж велике свято!

Гості теж счудувались, коли з-за рогу стодоли висунувся на толоку великий тарахкотливий тракторний плуг, неначе якась передісторична потвора, який відразу почав перевертати толоку на вісім скиб, з Петром при кермі.

— От маєш запеклого гуцула! — вигукнув дяк і, забувши велике свято, повів гостей до трактора, щоб слідити за скибами. Тепер уже ніхто не сумнівався, що Файдула попаде на закопаний самогон.

Тимчасом кум Куйбіда відшукав у своїм курнику три баньки сто-відсоткового алькоголю і привіз урадуваний Теклі. Куми негайно взялися розпускати, заправляти й наливати питво у пляшки. В кухні пішла радість, жарти й сміхи коштом бідного Петра. Текля побігла на толоку сказати Петрові, щоб кінчив кумедію, вертався з гістьми до хати та частував їх кумовим самогоном. На вид неймовірної картини Текля остовпіла.

— Боженьку мій, здурів чоловік! — скрикнула й побігла проти тарахкотливого трактора. — Антихристе, в такий великий празник поле орати? Зневажати свого патрона, св. Петра? Зараз мені до ха-

ти рушай! Кум напитки привіз, — кричала Текля на весь голос, біжучи поруч трактора.

Але Петро не чув, чи не хотів чути, її крику. Він грізно подивився на жінку й потуркотів далі. Вся його увага була прикована до тракторного плуга, який своїми сталевими зубами ось за хвилинку розріже зачароване місце та розкриє врадуванням очам баньки плінного скарбу...

Знаючи вперту натуру свого чоловіка, Текля перейняла дяка Сороку.

— Ради Бога і св. Петра, спиніть його!... Скажіть йому, що кум Куйбіда привіз нам доволі напитку. Шкода шукати вітра в полі і день святий зневажати. Їжа в кухні холодніє, гості виголоджені, — забідькалася Текля.

Вчувши про напитки, Сороці не треба було двічі нагадувати.

— Зараз його спиню та й скажу добру новину, — запевнив дяк і, вимахуючи руками та викрикуючи, побіг спиняти Петра. Але Петро трактора не спинив, знаючи, що це з намови жінки. Залишилося доорати ще шматок толоки і був рішений не податися жодній силі, не то жінці й дякові.

Дяк і Текля спинили гостей, засапаних, до краю виснажених та порохом обсипаних.

— Час обід докінчити, дорогі гості, а Петро хай сам шукає вітра в полі... Хай оре толоку в день свого празника, а ми за нього відсвяткуємо, — з жалем і огірченням заявила Текля. Всі подалися за нею. Замітивши посумнілі обличчя людей, дяк Сорока затягнув повним горлом бадьору пісню про

куму й чарку, знаючи, що вкортці помастить своє сухе горло добрим самогоном Миколи Куйбіди, який кушав на весіллі в його хаті.

Минуло може з пів години. Гості вже докінчували трапезу, один одному підносив чарку найкращого самогону, заправленого медом, пили на здоров'я Теклі, жартували собі з небувалої пригоди Петра та напружено вижидали його появи. Перед у всьому вів дяк Сорока. Навіть Текля відзискала свій природний настрій веселости й дотепу, коли Сорока підніс їй повну чарку на здоров'я та заспівав веселої, коли чарку випила. Але Петро чомусь не вертався з толоки. Вкінці кумові Куйбіді жаль стало Петра. Певне банує за своїм самогоном, не вірить, що гості вже допивають його самогон та кінчають трапезу в найкращому настрою. Вхопив зі стола повну пляшку та пішов на толоку пробувати переконати іменинника, що банувати за своїм втраченим самогоном і продовжувати осоружне діло не має змислу.

А Петро вже давно перестав орати. Вже не було й що орати, бо всю толоку зорав і переглянув кожну скибу. Тепер сидів на тракторі й посоловілими очима дивився у німий простір. Почувався побіджений, знеславлений, осоромлений. Уже не було сумніву, що самогон пропав, а яким чином — не міг второпати.

— От якийсь бісів син підглянув, відкопав, зручно засипав місце та й щез, як лихий дух. Аби сконав, осліп, вражий син, хто б він не був! — процідив крізь зуби й думкою почав шукати за можливим лиходієм серед своїх сусідів та критих ворогів. Та-

кий був перейнятий думками, що навіть не помітив веселого кума.

— А що, куме, нема щастя? — спитав щиро Куйбіда.

Петро глянув з-під лоба на кума, на пляшку в його руці і за хвилину відбуркнув злісно.

— Як мені віднайти щось таке, чого вже нема і що якийсь чортів син, мій ворог критий, в тінях ночі хитро спрятав і наробив мені такого клопоту на празник?

— Пропало, то пропало, куме. Шкода собі кров псувати з такої втрати. Гірше було б, якби поліція те винюхала. Тоді був би всім справжний клопіт. От краще запиймо моїм самогоном на здоров'я з вашим празником! — потішав Микола та подав Петрові пляшку свого самогону.

Петро вхопив пляшку, понюхав носом, гольнув пару разів і підозріло глипнув на кума.

— А це звідки взялося? Чисто, як мій був! Микола тільки засміявся.

— Пийте на здоров'я, куме Петре, й не думайте, що я вночі виколав ваш самогон. Це останки з нашого весілля. Привіз з дому, як тільки почув про ваш клопіт. Усі гості вже розвеселились, попили та й тільки вас, куме, виглядають.

— Вибачте, куме, і не дивуйтесь. Я почувуюся так, як дурень у церкві, — звівся Петро тай вилив ще три ковтки в жагучу гортанку. — Сильний! Чисто такий, як мій. Знаєте, куме Миколо, тисячу долярів дав би я, аби дізнатися, що сталося з моїм

самогоном — яка кара його випорпала? — заявив Петро досадно і знову потягнув з пляшки, аж очі йому заіскрилися.

— Те, що є, куме. Тисячу не один дав би, щоб цю загадку розкрити. Всі ваші гості про ніщо інше не балакають. Одні гадають, що заглибоко закопали і плугом не зачепиш. Другі здогадуються, що може блуд вас чіпився і замість на толоку, куди інде — може навіть і в ліс — повів вас. А Штіф Пюрко й дяк Сорока припускають, що напевно якісь боми-волоцюги, що ночували у стогу, підглянули вас, відкопали гальони тай пішли собі до чорта. Я сам у цей здогад вірю. Годі ж бо підозрівати когось з сусідів у такому нікчемному злочині. Хто любить са-могон, сам собі його викапає в баньки з жита чи картоплі, — пояснював кум.

Міркування кума зовсім вдовольнили Петра. Сильний напитек привернув йому добрий настрій. Глянув по зораній толоці й сердечно засміявся до кума.

— Дурна в мене голова, куме... Аби тільки простив мені Бог святий і мій патрон Петро, що так согрішив, знеславив його празник. До віку не забуду цього сорому, не забудуть і люди цьогорічного празника, аби тільки мені простили, — уже підхмелений бідкався Петро жалісним голосом.

— Ой, куме милий, не катуйте себе! Бог вам простить, а св. Петро також, бо справу розуміє. А люди вже вам вибачили і тепер нетерпеливо чекають вас, щоб Многая Літ вам заспівати. Ну, докін-чім пляшку й ходімо! — запевняв Куйбіда свого кума.

— Ой голубчик з вас, не кум! Так мене розрадили... А ну, докінчим пляшку, аби з нею не носитись! — рад був Петро, обнявши кума.

— І з вас голубчик, куме! — забелькотів Микола, шпурнув порожню пляшку на скиби, схопив Петра в обійми й обидва обцілувались.

За кілька хвилин зі зораної толоки залунала грімка пісня „Верховина”. Розбавлені при столах на подвір’ю гості затихли, не знаючи, що сталося і хто храпливими голосами співає таку пісню на празник св. Петра. За прикладом дяка Сороки, всі підбігли за ріг стодоли. Проти них ішли викрутасами обидва куми, піддержуючи один одного та виспівуючи на повну гортанку. На той вид дехто почав сміятися. Один дяк Сорока збагнув справу, моргнув на кількох своїх співаків і разом підбігли до Петра й Миколи, аби вже хором докінчити пісню та в параді привести Петра святкувати свій празник.

ЕПІЛОГ

Цю правдиву подію з закопаним самогоном, де що перелицьовану щодо осіб, годі закінчити невиясненою загадкою. Читач, як і дієві особи, має право домагатися розв’язки загадки. А загадку не трудно відгадати!

Самогон відкопали два волоцюги, що спали у стозі, засипали чітко та придоптали яму, просто на збитки фармерові, і негайно зникли в тінях ночі, разом з цінною здобиччю. Спершу були люті, що фармер перебив їм нервовий сон у соломі та навіть напудив, але пізніш сміялися з його дивацьких ходів та нічних гойдапасів на толоці. Цікавість зняла

їх до того, що як тільки Файдуха пошкандибав у на-
прямі хати, мандрівці вирішили негайно відкопати,
щоб той не закопав, — здохлого kota чи глек
з грішми.

А були ці волокити таки свої люди, які, вдаю-
чи безробітних, шукали легкого хліба для себе, ско-
рого й безтрудного дорібку. Один звався Сем Чай-
ка, другий Дея Мазур. Тиждень раніше відсиділи
два роки в тюрмі Стоні Мавнтейн за побиття і гра-
бунок одного бутлегера в Вінніпегу і тепер верта-
лися до свого міста з наміром придумати щось ін-
ше та й таке, щоб і далі без праці давати собі раду.
Відкопавши самогон фермера та переконавшись у
його якості, Чайка й Мазур знали, як дадуть собі
раду з тим плинним скарбом — підуть у бизнес у
Вінніпегу, самі стануть бутлегерами. І в час, коли
Файдула та його гості гонили по толоці за пропав-
шим самогоном, Чайка і Мазур уже віддыхали з до-
роги у Вінніпегу, готові до свого тайного й рисков-
ного бизнесу.

НА ЦЬОМУ МІСЦІ ДЯКУЮ:

Технічним працівникам Видавництва “Тризуб”; мистцеві Миронові Левицькому за оригінальну обгортку; д-ру М. І. Мандриці і проф. Ватсону Кирконелу за збагачення твору висловами про автора у їх Вступних Словах; сотням любителів української книжки, які придбали та прочитали мою першу збірку оповідань “Мрії сльозами облиті”, за їх схвальні листи та заохоту до дальшої літературної праці; усім рецензентам за їхні позитивні і критичні коментарі згаданої збірки: Поетесі Вірі Ворскло, д-рові В. Кисілевському, магістрові Юрієві Стефаникові, д-рові Ларисі Онишкевич і ред. А. Курдидикові; українській пресі за поміщення рецензій; українським книгарням за поширювання моєї праці, особливо п. Богданові Мельничукові, власникові Української Книгарні в Едмонтоні, яка цієї осені святкує 60-ліття свого існування, за феноменальне поширення моєї збірки “Мрії сльозами облиті” серед любителів української книжки та справжніх патріотів в Альберті в цей критичний період для української книжки та все більшої кількості нечитальників, байдужників і матеріялістів; пані Наталії Закидальській з Книгарні “Плаї” у Торонті, яка прочитала мій твір і ревниво поручала його кожному покупцеві, що поступив до крамниці.

З М І С Т

	Стор.
МАГІЧНА МАШИНКА	9
ІМПОРТОВАНА НАРЕЧЕНА	43
ВИКЛИК З ОНТАРІЇ	67
ТРУБАДУР З-НАД ЧЕРВОНОГО ОЗЕРА	81
ПІЗНІ ІВАНИ	115
ВИСТУП ПЕРЕД АНГЛІЙЦЯМИ	129
ЗНЕВАГА СВ. ПЕТРА	141

Обгортка: МИРОНА ЛЕВИЦЬКОГО